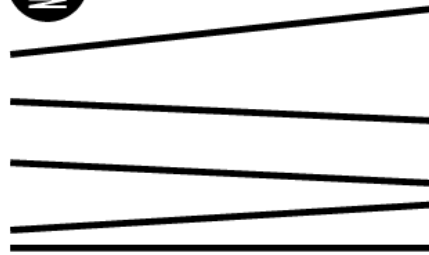

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Heiberg, J. L.

Grundtræk til Philosophiens Philosophie eller
den speculative Logik : Som Ledetraad ved
Forelæsninger paa den kongelige militaire
Høiskole.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Andreas Seidelin, 1832

Fysiske størrelse | Physical extent:

126, [2] s.

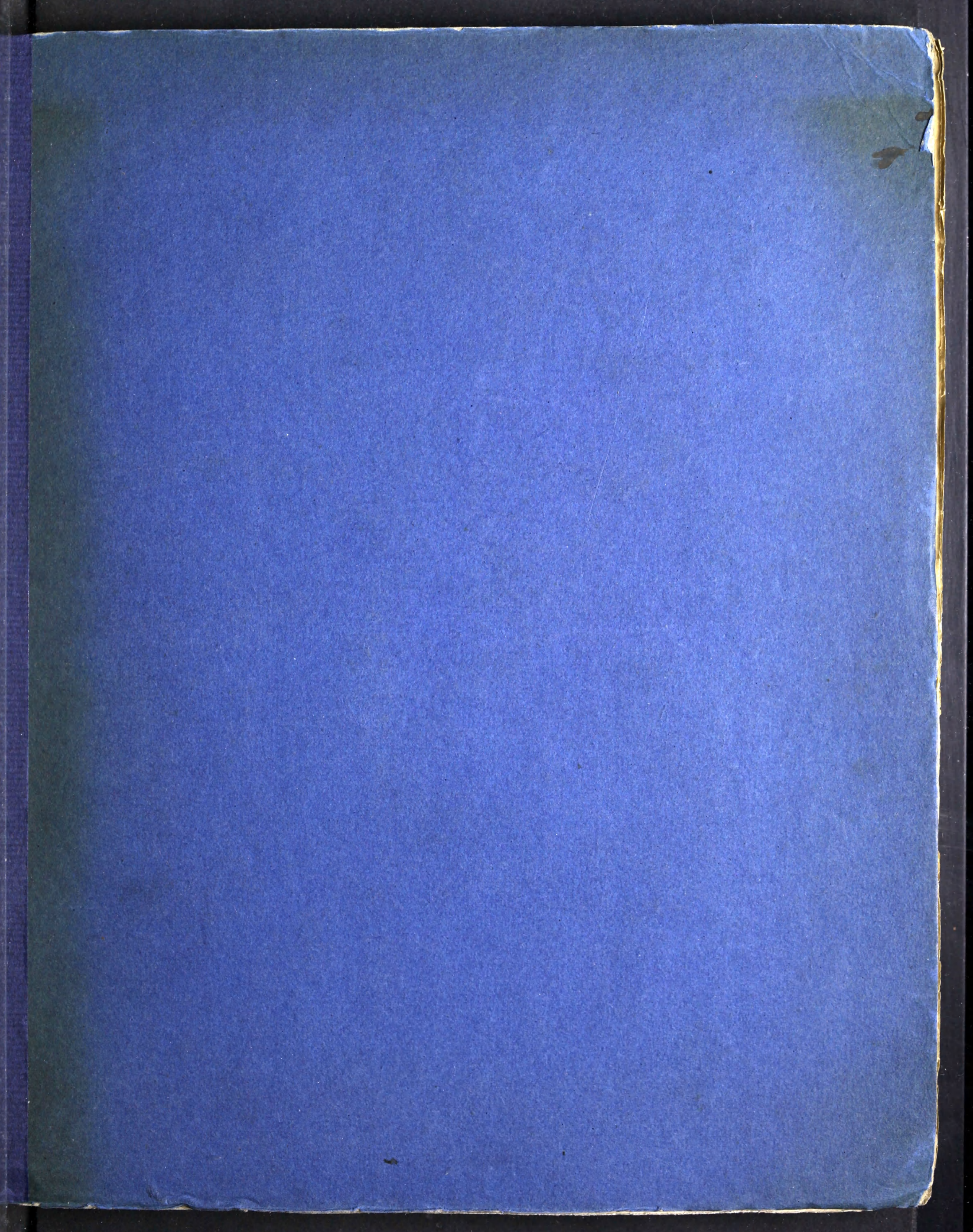
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

14. - 112. - 4

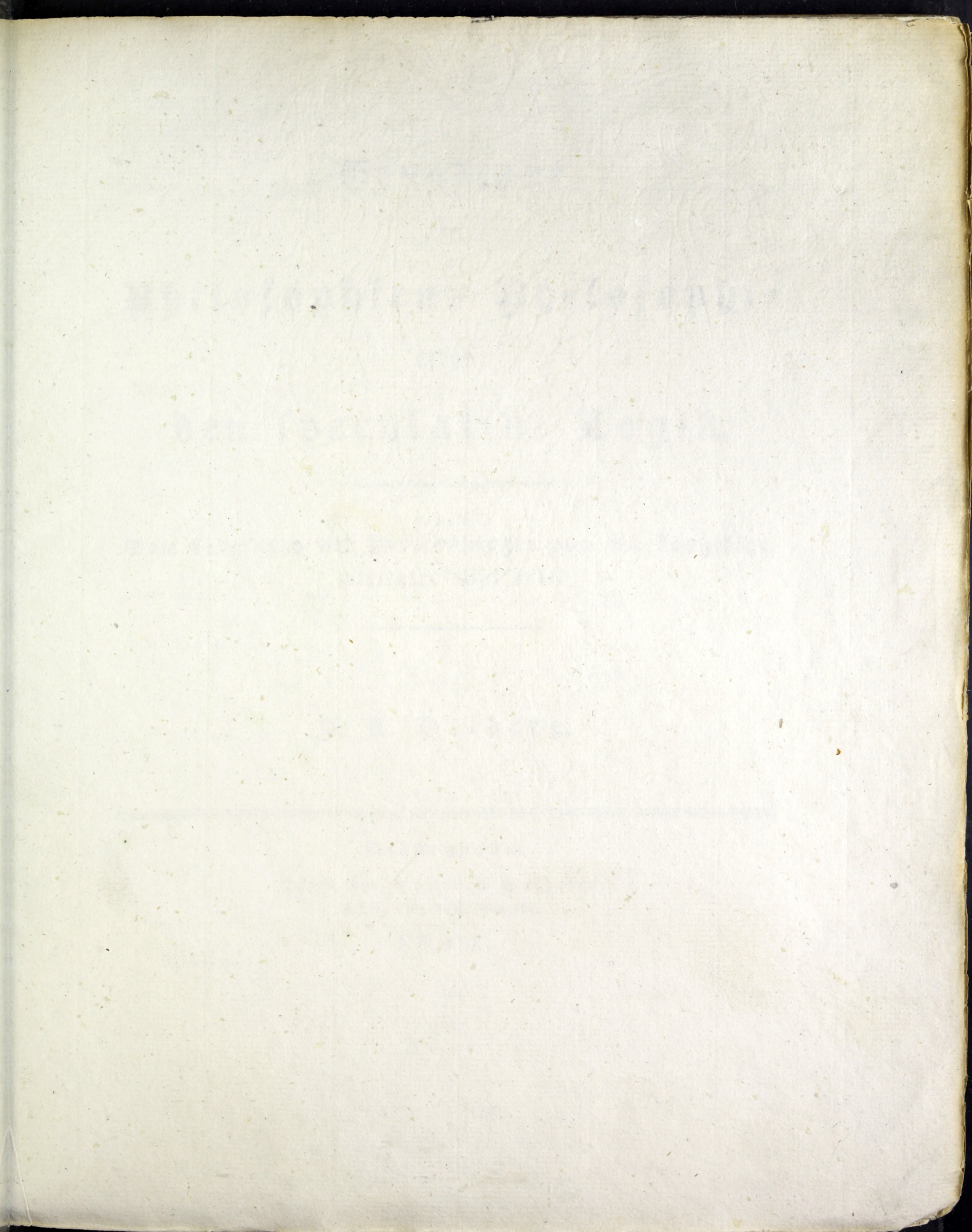
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 4°

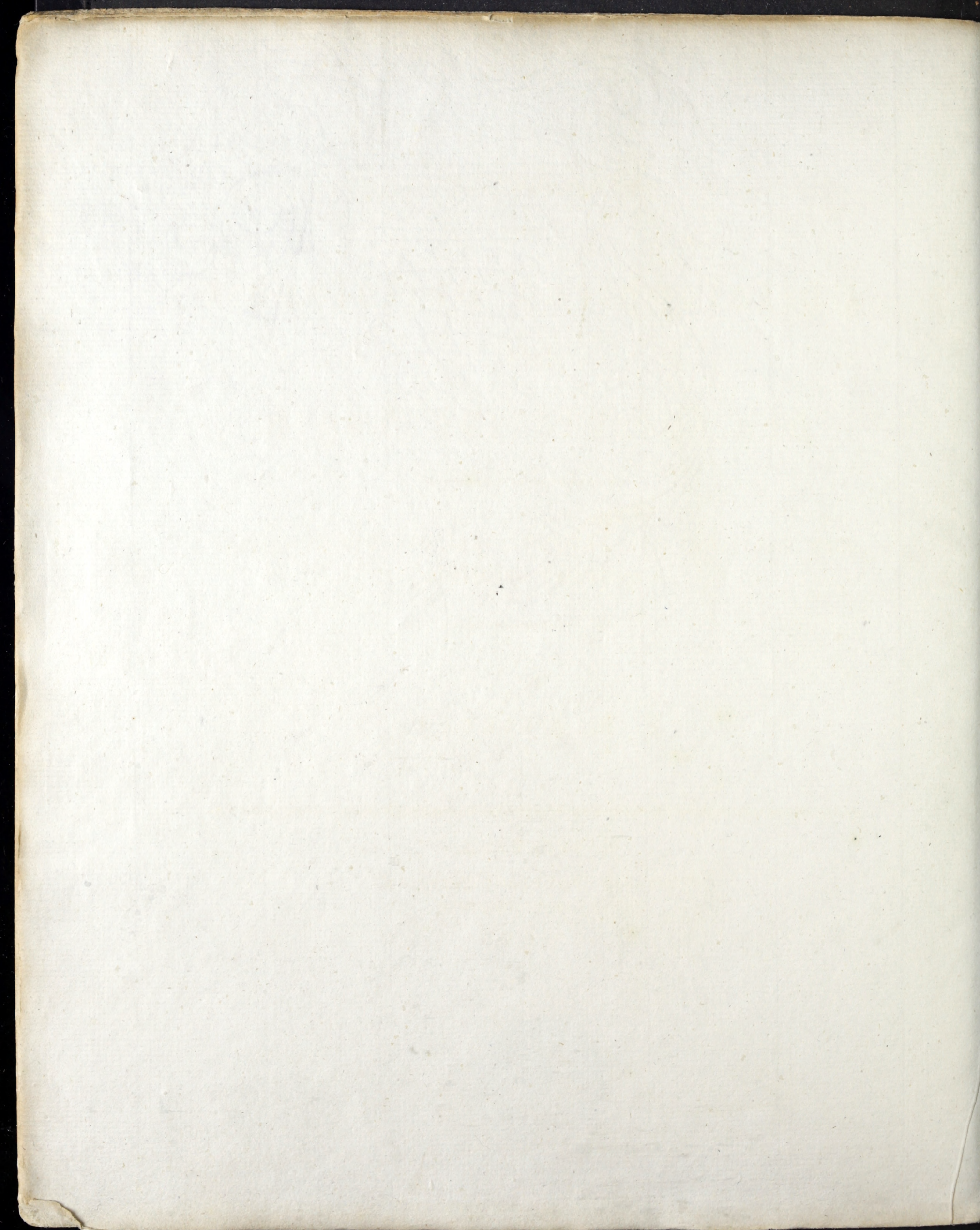

1 1 14 0 4 00942 X

+ REX

Grundtræf
til
Philosophiens Philosophie
eller
den speculative Logik.

Som Ledetraad ved Forelæsninger paa den Kongelige
militaire Høiskole.

Af
J. A. Meiberg.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

1 8 5 2.

Grundriss

III

Philosophisches Wörterbuch

eller

den philosophischen Begriffen

dem Verstande und Vernunft der menschlichen
militaire Wissenschaft

VI

J. A. Richter

Verlag

Verlag des Königs
Königliche Hof- und Universitäts-Buchhandlung

1832

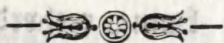
Indledning

til

Philosophien i Almindelighed

og

Logiken i Særdeleshed.

§. 1. Philosophiens Indledning har den Bestemmelse at lede ind i Philosophien, d. e. at føre Tanken fra Forestillingens Region, hvori den daglige Forstand bevæger sig, til det Punct, hvor Begrebets, og dermed Philosophiens, begynder.

Anm. 1. En Forestilling er endnu ikke et Begreb. Man forestiller sig Meget, som man ikke begriber. I den Videnskab, som selv construerer sine Gjenstande (Mathematiken), er Begrebet indeholdt i Forestillingen, og kan analyseres derudaf. (F. Ex. Equationen af en krum Linie udtrykker denne Linies Begreb, og findes ved en Analyse af den tegnede Linie, Linies Forestilling, hvori den altsaa er indeholdt). Men i de andre Videnskaber, hvilke motage deres Gjenstande som givne (saadanne Gjenstande ere f. Ex. Natur, Stat, Kunst), er det ikke nok at analysere Forestillingen, thi denne er kun abstraheret af den Erfaring, som vi have om Gjenstanden; men Gjenstanden selv, idet den er os given, er os fremmed og ubekjendt, og det er saaledes uvist, om dens Begreb er indeholdt i dens Forestilling. Her er folgelig Analysen ikke tilstrækkelig, men der behøves endnu en Synthese.

2. Da alle Videnskaber, hver i sin eiendommelige Kreds, lede Tanken fra Forestillingen til Begrebet, saa ere de alle at betragte som ligesaa mange Indledninger til Philosophien. En særskilt Indledning (f. Ex. nærværende) er kun deri adskilt fra hine, at den ikke berører Forestillingen og Begrebet af visse bestemte Gjenstande, men Forestillingen og Begrebet i sig selv.

Speculativ Logik.

(1*)

Inddelingen af Philosophien (§. 9 og 10), saavelsom alle følgende i Logiken forekom-
mende høiere og lavere Afdelinger med deres tilhørende Overskrifter, afgive, i sig selv
betragtede, kun et Schema for den udbortes opfattende Forstand. Vil Tanken fatte dem
i deres Sandhed, maa den lade den discrete Side, som de synligen fremstille for Diet,
gaae Haand i Haand med den continueerlige, som er tilhyllet under Fremstillingen, og
ved Selvbirkfomhed producere denne. Med andre Ord: den maa fatte dem som Mo-
menter i Begrebet.

Anm. For Diet og for Forstanden viser Systemet sig som et triangulært Schema; men det gjæl-
der om at opfatte det i Cirkelform, uden dog at tage de tre discrete Puncter, som vare
givne til denne Construction. (See forrige §. Anm.). Ved Momenter forstaaer man just
saadanne Bestemmelser, som paa eengang staae baade i Discretionens og i Continuitetens
Forhold til hele Begrebet og til sig selv indbyrdes.

§. 18. I enhver logisk Trehed er det tredie Led, eller den resulterende Eenhed
selv det første Led eller den umiddelbare Eenhed i en ny og høiere Kreds, hvori den
samme Bevægelse gjentager sig paany.

Anm. Udviklingen steeer derfor snarere i en Spiral, end i en Cirkel, thi idet Tanken vender til-
bage til Udgangspunctet, staaer den med det Samme over det.

§. 19. Sammenfattes flere saadanne Kredse under eet Blik, saa sees de som ud-
gjørende et eget høiere Led, der indbefatter de underordnede, hvoraf det er fremgaaet, og
staaer i samme Forhold til de følgende høiere Led, som det hvori de underordnede Led
staae til hverandre indbyrdes.

Anm. Saaledes i alle Logikens høiere og lavere Afdelinger. Ligeledes i Philosophiens tre høieste:
Logik, Physik og Ethik.

§. 20. Men denne Stigen til høiere og høiere Kredse gaaer ikke i det Uendelige.
I Philosophiens sidste Deel, Ethiken, og navnlig i Ideen af den absolute Aand, er det
yderste Kredsløb fuldendt, og Philosophien vender tilbage til sin egen og Logikens Be-
gyndelse, kun med den væsentlige Forskjel, at hvad der i Slutningen er blevet det Aller-
Concreteste, var i Begyndelsen det Aller-Abstracteste. (See §. 13).

Anm. Den concreteste Definition paa Gud er: "den absolute Aand" (Philosophiens Slutning);
den abstracteste er: "den absolute Væren" (Philosophiens og Logikens Begyndelse).

§. 21. Da det første og tredie Led i enhver Kreds betegne Eenheden, det andet
og mellemste derimod Differensen (§. 14), saa kunne hine betragtes som logiske Defini-

tioner paa det Uendelige eller Gud, dette derimod som Definition paa det Endelige eller Verden; thi at definere Gud og Verden logisk, vil sige: at udtrykke deres Natur i Tanker; men Logiken indbefatter alle Tanker, saaledes som de ere i Formen af Tanker. Disse Definitioner ere da saa meget høiere, som den Kreds, hvortil de høre, selv er høiere; og i enhver Kreds er igjen det tredie Led en høiere Definition paa det Uendelige, end det første.

§. 22. Det første og det tredie Led, hvilke fremstille Uendeligheden, ere afsluttede i dem selv, fordi de ere Enheder. Derimod det andet Led, som fremstiller Endeligheden eller Differensen, kan stedse udvikles i en uendelig Række, fordi Mængden af de endelige Ting er uendelig, og Grændserne i det Endelige uendelig mange.

Ann. Allevæge er den uendelige Række et Tegn paa, at man besinder sig i Sphæren af det Endelige, thi den udtrykker blot, at det Endelige skal ophæves; men dette sker ikke, tværtimod reproducerer det sig paany i ethvert nyt Led af Rækken.

§. 23. Det første Led fremstiller den umiddelbare eller abstracte Uendelighed, en Uendelighed, hvori Intet er at adskille, en Uendelighed for Forstanden, der søger at fastholde den i dens Bestemthed og Forskjel fra det Endelige. — Det andet Led fremstiller Negationen af denne abstracte Uendelighed, d. e. Endeligheden. Men dennes immanente Dialectik bestaaer i dens egen Fordring paa at ophæve sig selv, (hvilket udtrykkes ved den uendelige Række; see forrige §. Ann.). — Det tredie Led, som er Negationens Negation, eller det Positive, fremstiller saaledes den sande Uendelighed, som er Ophævelsen af den abstracte Uendelighed igjennem Endelighedens Medium.

Ann. Forstanden betragter det Uendelige og det Endelige fra Synspunctet af det første Led, og tager dem saaledes som Modsætninger, af hvilke den ene udelukker den anden; men ved denne gjensidige Udelukkelse forsvinde de begge, med mindre de ville følge den Dialectik i Forstanden, som nøder baade dem og den til at gaae udenfor sig selv. Thi idet det Uendelige ikke maa være endeligt, erholder det en Negation eller Grænse, og er folgelig endeligt; og idet det Endelige ikke maa være uendeligt, gjør denne Negation det just uendeligt, da den er Negationen af dets egen Negation, eller Ophævelsen af dets Grænse, d. e. af dets Endelighed.

§. 24. Det sande Uendelige er uendeligt formedels de endelige Bestemmelser, som det forudsætter, eller indeholder, eller ophæver (see §. 15, Ann. 2). Og det Speculativ Logik.

Endelige er endeligt derved, at det er nødt til at gaae udenfor sin egen Grændse, ophæve sig selv og tabe sig i det Uendelige.

Anm. Enhver Grændse nøder Tanken til at gaae udenfor samme; ellers var den ingen Grændse. Endeligheden af det Endelige bestaaer netop deri, at Tanken nødes til at ophæve det.

§. 25. Den Grundtanke, at det Endelige hviler i det Uendelige, og kun bestaaer ved dette, og at det Uendelige selv er den indholdsrige Ophævelse af det Endelige — denne Grundtanke er *I d e a l i s m e*, og enhver sand Philosophie er derfor idealistisk.

L o g i k.

I. Væren.

A. Q u a l i t e t.

1. Absolut Væren.

a) Væren og Intet.

§. 26. Abstraherer man fra enhver Bestemmelse i Alt — hvilket er nødvendigt, for at komme udenfor alle Forudsætninger, og heri bestaaer det at komme til Begyndelsen, som er det Abstract: Umiddelbare — saa bliver der kun Eet tilovers, hvorfra ikke videre kan abstraheres, fordi det selv er uden Forudsætning, og følgelig det Abstract: Umiddelbare eller Begyndelsen; og dette Ene er Væren i Almindelighed, eller den abstracte eller absolute Væren, den yderste Abstraction af Alt.

§. 27. Abstraherede man endnu fra dette, saa tog man den yderste (sidste) Abstraction bort, og følgelig blev Intet tilovers. Men da der ikke kan abstraheres derfra (§. 26), saa er den yderste Abstraction allerede foretaget dermed, og Væren er saaledes det Samme som Intet.

Ann. Denne Sætning forekommer Forstanden paradox, fordi denne forestiller sig en bestemt Gjenstand, og en saadans Existens eller Ikke-Existens ikke kan være det Samme. Men her er hverken Tale om bestemt Gjenstand eller Existens, kun om Væren som den absolute Begyndelse, og da denne er uden Forudsætning, saa falder den sammen med Intet. Man kan endnu bemærke, at for at Væren skulde være forskjellig fra Intet, maatte Forfjellen mellem

begge kunne angives, men dertil udfordredes Bestemmelser, og fra disse er der netop abstraheret i Væren (§. 26). Da der saaledes i Væren er Intet at adskille, saa har det den samme Umiddelbarhed som Intet. Desuden er det Abstracte netop det som ikke er; den absolute Abstraction har folgelig absolut Mangel paa Væren, eller er Intet. Forestillingen kan, for at ledes til denne Indsigt, prøve paa at tænke sig Noget, hvorefter intet Andet kan prædiceres, end at det er, og den vil da snart finde, at et saadant Noget er Intet, da det kun er den bestemte Art af Tilværelse, eller Maaden, hvorpaa det er, som gjør det til Noget.

§. 28. For saavidt som Philosophiens Begyndelse betragtes som Væren, er dens Gjenstand en Forudsætning for den selv, og givet; men for saa vidt som denne Begyndelse betragtes som Intet, er den ingen Forudsætning, og ikke givet.

Anm. Man seer her, hvorledes Philosophien foretager den i Indledningen (§. 7) bebudede Ophævelsen af det Modsigende i dens Begyndelse.

b) Vorden.

§. 29. Overgangen fra Væren til Intet, og fra Intet til Væren, er Vorden.

Anm. 1. Selv Forestillingen indrømmer, at det som vorder, baade er og ikke er. Dette er den samme Modsigelse, som den eleatistiske Philosophie fandt i Bevægelsen. Vorden er ogsaa en Bevægelse, nemlig den dialectiske Bevægelse for Væren og Intet til Tilværen.

2. Naar det hedder sig, at Beno bortraisonnerede Bevægelsen, fordi den modsiges sig selv, og at andre græske Philosopher bortraisonnerede Begrebet af Vorden, paa Grund af den samme Modsigelse, saa gjælder det dog om, hvorvidt denne paradokse Bortraisonneren virkelig kan tilskrives hine Philosopher, eller om Paastanden ikke snarere har sin Oprindelse deraf, at Philosophiens Historikere, selv berøvede filosofisk Genie, have oversat det speculative Begreb i Forstandens og Forestillingens Sprog; thi den græske Philosophie var, i det Hele taget, langt fra slige Trivialiteter. Naar man siger, at Vorden ophæver sig selv, paa Grund af sin Modsigelse, saa kan Forstanden tage dette i den trivielle Mening, at Paastanden gaaer ud paa at erklære alle dem, som antage Begrebet af Vorden, for bedragne og affindige. Men den speculative Betydning er ikke, at den fornuftige Mand skal afskaffe Begrebet af Vorden; Betydningen er, at selve Virkeligheden ophæver Begrebet af Vorden, paa Grund af den i samme indeholdte Modsigelse, og lader det gaae over i Tilværen; med andre Ord: at Virkeligheden fuldbyrder det, hvoraf næste §. giver en Fremstilling. I nyere Tider have visse Philosopher paataget sig det overflødige Arbejde, at bortraisonnerer den frie Villie, fordi den modsiges sig selv; men de have ikke betænkt, at Virkeligheden fuldbyrder dette Arbejde langt bedre end de, idet den ophæver den frie Villie ved at lade den gaae over til den Frihed, som har Nødvendigheden til sin Forudsætning.

3. Vorden, betragtet som Overgang fra Intet til Væren, er Tilbliven; i den omvendte Bevægelse er det Ophøren.
4. Forstanden vægrer sig ved den Tanke, at Intet gaaer over til Væren; den sætter den populære Sætning derimod: "Af Intet bliver Intet." Heri er den i Modsigelse med Religionens Lærdom, at Gud har skabt Verden af Intet; men den er ogsaa i Modsigelse med sig selv, thi naar den antager, at Alt hvad som bliver til, bliver til af Noget, saa er Noget allerede selv et Tilblevet, og Overgangens Banskethed er kun flygtet et Led længere tilbage, hvori den samme Flugt gjentager sig paany, og saaledes i en uendelig Række. Siger man, at kun Noget bliver til Noget, saa siger man, at Noget bliver til hvad det allerede er, og Tilblivelsen ophæves. Tvertimod er Intet det Eneste, hvoraf Noget kan blive, eftersom alt Andet selv er et Noget; Intet er netop det, hvis Bestemmelse er at blive til Noget.
5. Ligesom Forstanden vægrer sig ved Intets Overgang til Væren, saaledes vægrer Følelsen sig ved Værens Overgang til Intet. Hvad der nærmest bestemmer denne Følelse, er Frykten for at visse substantielle Interesser, eller saadanne, som man anseer derfor, skulde kunne tilintetgjøres, f. Ex. Bevidstheden, Livet, Individualiteten. Herved kan for det Første bemærkes, at slige substantielle Interesser henhøre til en langt høiere Ideekreds end den abstracte Væren, der i sig selv er Intet, men først i de høiere Sphærer af Begrebet bliver til Noget; saaledes at det ikke er det substantielle Indhold, der trænger til at være, men tvertimod Væren som trænger til et substantielt Indhold. Men for det Andet er Væren, i sin Overgang til Intet, jo Overgang til fornyet Væren, saasom Intet selv er Overgang til Væren. Endelig kan Følelsen, som ønsker det Substantielle Evighed, gjøres opmærksom paa, at den under Navnet af Evigheden sædvanlig ikke opfatter Andet, end den i sig selv evige Tid, altsaa den Uendelighed, som viser sig i den uendelige Række, men som netop er Endeligheden uden Ophør (§. 22, Anm.), og den maa da trøste sig ved, at det, som den ønsker, er det Modsatte af det, som den begjærer.

§. 30. Vorden, i den fortsatte Usværling af Væren og Intet, danner en uendelig Række. Denne er selv Kjendetegnet paa Endeligheden. (Deductionen heraf er anticiperet i §. 22, Anm.). Men den ophæver sig selv i sit tredie Led, som er det andets Tilbagevenden til det første: 1) Væren; 2) Intet; 3) Væren.

Anm. 1. Dette er stedse Tilfældet med det dialectiske Moments (Tripllicitetens 2det Led) udvikling i uendelige Rækker, og udtrykkes ved den almindelige Formel: 1) A, 2) Ikke=A, 3) Ikke=Ikke=A=A.

2. Vilde man udvikle Rækken i flere Led, saa bleve disse kun den fortsatte Gjentagelse af de tre første, og den i det tredie Led gjenvundne Enhed undveeg da paany i det Progressive.

3. Dette er første Gang, at den uendelige Række fremtræder. Her i Begyndelsen har den det Særegne, at de to Led, med hvilke den alternerer, selv ere det samme; thi Væren er Intet. Da begge ere uendelige, eftersom de ere det første Led i den første Trehed, saa alternerer

her det Uendelige med det Uendelige, eller med sig selv. Herved er at bemærke, at den Sætning: "Væren er Intet," er, som enhver Sætning, eensidig, idet den blot udtrykker Identiteten, men ikke Forskjellen, undtagen for saa vidt denne er indeholdt i den forskjellige Betænkelse af Subjectet og Prædicatet; kun paa denne indirecte Maade udtrykker den det andet Moment af Sandheden, nemlig at Væren ikke er Intet, eller er forskjellig fra dette. Begge ere vel det Samme, men naar det Samme betragtes positivt eller negativt, bliver det Forskjelligt. Vorden er nu det Begreb, som fuldstændigt udtrykker Sandheden af hine abstracte Sider af det Samme, eller i hvilket de forekomme som Momenter (§. 17, Anm.); thi i Vorden er baade Identiteten og Forskjellen af begge udtrykt: Forskjellen, idet de holdes uden for hinanden, som alternerende Led af en Række; Identiteten, idet de idelig gaae over i hinanden. Vorden udtrykker den evige Uro, hvorved det bliver den første Definition paa det Endelige eller Verden (§. 21), i Formen af den fortsatte Overgang af Identitet og Forskiel. Først i Tilværen, som er Resultatet af Vorden, kommer denne Uro til Ro, hvilket skeer derved, at ligesom Forskiellenes (Værens og Intets) Overgang frembragte Identiteten, saa frembringer igjen Identitetens og Forskiellens Overgang Tilværen, som den høiere Identitet eller Eenhed.

c) Tilværen.

§. 31. Resultatet af denne Tilbagevenden er Tilværen, eller Eenheden af Væren og Vorden, hvilken ogsaa kan udtrykkes ved: Vorden, sat i Formen af sit positive Moment, som Væren.

2. Tilværen.

a) Noget.

§. 32. Tilværen, som Resultatet af Vorden, er den ikke længere alternerende, men rolige Eenhed af Væren og Intet, saaledes at Intet nu er bestemt som Grænsen af Væren. I denne Form er Tilværen Noget, og Grænsen er dets Qualitet.

Anm. 1. Selv Forestillingen indrømmer, at ethvert Noget er bestemt ved sin qualitative Grænse, d. e. ved sin Forskiel fra det Andet. Da nu Grænsen, som Ophør af Noget, er det, hvori det ikke er, saa er det Nogets Intet, som udgjør dets Qualitet.

2. Naar man i Æsthetiken fremstiller Digterværkerne som begrænsede Modificationer af Poesien, hvilke ikke, uden at tilintetgjøre sig selv, kunne gaae udenfor Grænsen af den Digtart, hvorunder de henhøre, medens derimod Digarten, ved at gjøre det Samme, kun ophæver sig selv, og gaaer over til en ny Digtart, saa sikkes Digterværkerne herved deres Tilværen. Og naar Critiken indrømmer en Digter Styrke indenfor et vist Omfang,

altsaa ikke udenfor dette, saa skeer det, fordi den betragter ham som et Noget, ikke som et Intet, og det er en Misforstaaelse, naar man ikke i denne Begrændsning seer den positive Bestemmelse af hans Qualitet.

3. Abstraherer man fra Grændsen, hvorved Noget er sat i Forhold til Andet, saa bliver Noget Væren i sig selv, men herved opløses det, og falder sammen med den absolute Væren. Holder man derimod fast ved Nogets Grændse og abstraherer fra dets Væren i sig selv, saa bliver Noget Væren udenfor sig selv, og opløses igjen, men falder sammen med det absolute Intet. Paa begge Maader ophøre nemlig Momenterne at være Momenter, og erholde absolut Gyldighed.

b) Andet.

§. 33. Men Grændsen for Noget er tillige Grændsen for Andet. Da nu Grændsen udgjør Qualiteten eller Bestemtheden (§. 32), saa har Andet samme Qualitet eller Bestemthed, som Noget, og Noget er folgelig Andet.

Ann. 1. Den Sætning, at Noget er Andet, kan ikke være mere stødende for Forstanden, end den, at Væren er Intet. Naar Forstanden forestiller sig et bestemt Noget, A, saa har den let for at udfinde, at f. Ex. B er det, som ikke er A. Men hvor Talen er om Noget i Almindelighed, vil den neppe vove sig til den Paastand, at Andet er det, som ikke er Noget, eftersom Andet tvertimod selv er Noget.

2. Selv Sprogets eiendommelige Organisation hjemler Sætningen sin Ret. Hvad der hører til Forestillingen eller til Begrebet af en Ting, kan som Prædicat tillægges denne ved Hjælp af Copula "er". Hvis Fornuften hører til Menneskets Begreb, eller Udstrækningen til Rummets, saa kan man sige at Mennesket er Fornuft eller fornuftigt, at Rummet er Udstrækning eller udstrakt. Hvis den røde Farve hører til min Forestilling af en vis bestemt Rose, saa kan jeg sige, at denne Rose er Rødhed eller rød. Paa samme Maade, naar Andet hører til Begrebet af Noget, kan man sige, at Noget er Andet.

§. 34. Andet udtrykker Nogets Overgang i den uendelige Række, og folgelig baade dets Endelighed og dets Foranderlighed. Men begge Dele ophæves i det tredie Led af Rækken, som er det andets Tilbagevenden til det første: 1) Noget; 2) Andet; 3) det Andet af det Andet = Noget.

Ann. 1. I Formelen (§. 30, Ann. 1.) bliver A her = Noget, Ikke: A = Andet, og Ikke: Ikke: A eller A = det Andet af det Andet, eller Noget. Her bestaaer Rækken, abstract taget, deri, at Noget bliver til et Andet, dette igjen til et Andet, dette igjen til et Andet, o. s. v. i det Uendelige. I den forrige Række alternerede det Uendelige med sig selv (§. 30, Ann. 3); men i denne alternerer 1) det Endelige med sig selv, eftersom ethvert Led er en bestemt Negation, 2) det Uendelige med det Endelige, fordi det første Led er det Uendelige, og siden hvert andet Led reetablerer det. Fra dette dobbelte Synspunct kunne alle folgende

uendelige Rækker sees. Fra den første Synspunct ere de endelige (§. 22, Anm.), formedelst Uendeligheden af de endelige Bestemmelser; fra det andet Synspunct, fordi Endeligheden, som i hvert andet Led er ophævet, reproducerer sig i hvert andet.

2. I denne Række af Bestemmelser, der alle kunne betragtes som endelige, udtrykkes Tilværens Endelighed og Foranderlighed, eller Foranderligheden af det Endelige. Men Eenheden i Forandringen reddes, idet A forandrer sig til Ikke-A, og dette igjen til Ikke-Ikke-A = A. Den Modsigelse som ligger i Forandringen, er den samme, som ligger i Bevægelsen, i Vorden, i den frie Villie o. s. v., og Virkeligheden skaffer den bort paa samme Maade (§. 29, Anm. 2). Idet Noget bliver til Andet, er Andet selv et Noget, og det første Noget et Andet for dette. I Forandringen bliver altsaa Noget ikke til Andet end hvad det er, og er følgelig ikke forandret.

c) Et.

§. 35. Resultatet af denne Ophævelse er Uforanderligheden, eller Eenheden i Forandringen, en Eenhed, som selv er Eenheden af Noget og Andet. Denne Eenhed betegnes ved Et.

Anm. 1. Selv Forestillingen indrømmer, at det Forandrede er uforandret, da den ellers ikke kunde betegne Subjectet med det samme Ord: "Det Forandrede", eller overhovedet: "Det", eller kalde nogen Ting "En" eller "Et".

2. Det danske Sprog gjør Forskiel mellem Et og Eet (det sidste = 1). Ligesaa det engelske (a eller an og one). Men det tyske og franske har i begge Tilfælde de samme Benævnelser (ein og un). I det græske Sprog betegnes blot det sidste Begreb, ikke det første, eller grammaticalsk udtrykt: den ubestemte Artikel mangler. (I det latinske mangler tillige den bestemte). Iagtet man nu i Grammatiken gjør en skarp Forskiel mellem Artikler og Talsord, saa seer man dog, at Et og Eet ere meget nær beslægtede, ja i visse Sprog endog falde sammen med hinanden. Disse Begreber staae nemlig paa den fine Overgang af Dualitet til Quantitet, en i selve Tanken grundet Overgang, hvis Logik nu fremstilles i de følgende Paragrapher.

3. Psychologien udtrykker Paragraphens Abstraction i det Concrete ved at sige, at Individualiteten eller Sjælen, tiltrods for de uendelige Forandringer, som den modtager, dog føler sig den samme, eller uforandret, nemlig som Et (her En), og fremdeles, formedelst Begrebets videre Udvikling, ogsaa som Eet, (her Een). Paragraphen fremstiller Logiken af denne psykologiske Sætning.

3. Eenhed af Væren.

a) Eet.

§. 36. I det Noget betegnes som Et, har det optaget sit Andet i sig selv, og har gjenbundet sin Eenhed. Denne Eenhed er selv Eenheden af den absolute Væren og Tilværen, eller den ikke længer abstract; umiddelbare (§. 26), men concrete og resulterende Eenhed af Væren.

Anm. Herved har Noget bestemt sig som Væren for sig selv, hvorved det ikke opløses, saaledes som ved de foregaaende Bestemmelser: Væren i sig selv, og Væren udenfor sig selv (§. 32, Anm. 3).

§. 37. Naar denne resulterende Eenhed, som er det tredje Led i den foregaaende Cyclus (§. 35), nu tages som det første Led i den høiere Cyclus (§. 18), altsaa som den umiddelbare Eenhed i denne, saa er den Eet.

Anm. Her begynder Overgangen fra Dualitet til Quantitet. Et og Eet ere det Samme, betragtet først som 3die Led af den lavere Cyclus, dernæst som 1ste Led af den høiere, eller betragtet først qualitativt, dernæst quantitativt.

b) Flere.

§. 38. I det Et bestemmer sig til Eet, bliver dets Negation, som var optagen deri (§. 36), og var latent, løsladt paany, som dets Andet, men det Andet af Eet er Flere.

§. 39. Men Andet forholder sig til Noget, som dets egen Bestemmelse eller Qualitet (§. 33), hvorimod Eet udelukker Flere, eller forholder sig repellerende derimod.

Anm. 1. Dette sees ogsaa deraf, at Noget og Andet ere i Continuitet med hinanden, og deres Grænse er selv sat i denne Continuitet, hvorimod Eet og Flere ere discrete, eller: deres Grænse er sat i Discretionen, ikke i Continuiteten.

2. Begreberne af Attraction og Repulsion have ligesaavel Gyldighed i den aandelige, som i den naturlige Verden (s. Ex. i Sympathie og Antipathie), og ere saaledes logiske Categorier (§. 4, Anm. 1).

§. 40. Flereheden er den uendelige Række, hvortil det dialectiske Moment her har udviklet sig; men formedels den i Eet indeholdte Repulsion (§. 39), er denne uendelige Række ikke Overgangen af Eet, saaledes som den uendelige Række af Andet er Overgangen af Noget (§. 33); men den er tværtimod den Mod sætning til sig selv, som Eet skiller sig ved (§. 38).

Anm. Saasnart Et er gaaet over til Eet (som første Moment i den høiere Eenhed), saa er det andet Moment (Negationen af det første, eller Flerheden) strax tilstede uden videre Overgang, men som betinget Modsatning.

c) Quantitet.

§. 41. Den uendelige Række ophæver sig i sit tredje Led, som er Eenheden af Eet og Flere. Denne Eenhed er Quantitet.

- Anm. 1. Eet og Flere ere saaledes Momenter i Quantiteten. Det ere de samme, som i den næste Cyclus ville udvikle sig til Continuitet og Discretion.
2. Hver enkelt af de Flere er selv Eet. Den Repulsion, som Eet udtænder mod de Flere, er altsaa en Repulsion imod sig selv, men derved er Repulsionen Attraction, og denne ophæver det udelukkende Eet, og lader det gaae over til Quantitet.
3. Flerheden, d. e. Mangfoldigheden af Eet, betragtet som det Absolute, er den atomistiske Philosophies Standpunct. I nyere Tider har denne Atomistik gjort sig gjældende i det Politiske, idet et vist Parti har betragtet de Enkeltes Villie som Statens Princip. Ved en mærkelig Modsigelse findes denne Anskuelse netop hos Mange af dem, som bortrafsnære Villien.

B. Quantitet.

1. Absolut Quantitet.

a) Continuitet og Discretion.

§. 42. Eet og Flere ere Momenterne af Quantiteten (§. 41). Men Eet er Continuitet af sig selv; hvorimod de Flere, som ere indbyrdes adskilte, ere Discretion. Quantitetens Momenter ere saaledes bestemte som Continuitet og Discretion.

§. 43. Disse ere det Samme for Quantiteten, som Væren og Intet for Qualiteten. Ligesom disse ere de ogsaa, naar man betragter dem i dem selv, eller abstract (d. e. som den blotte Begyndelse til Quantiteten, ikke endnu som Momenter i det allerede færdige Begreb), det Samme. Thi Eet er Continuitet (§. 42); men da hver af de Flere selv er Eet, saa er Discretionen Continuitet. Og ligeledes omvendt: De Flere ere Discretion, men da Eet er det Samme som hver af de Flere, saa er Continuiteten Discretion.

b) Størrelse i Almindelighed.

§. 44. Overgangen fra Continuitet til Discretion, og omvendt, er Quantitetens Borden (sammenlign §. 29). Denne Borden er Quantum eller Størrelse.

Ann. Ordene Quantum og Størrelse tages ogsaa i Betydningen af den allerede bestemte Quantitet, og man forstaaer da derunder: et vist Quantum, en vis Størrelse. Men denne Bestemmelse er endnu ikke deri. Selv Mathematiken pleier at definere Størrelse ved det som kan forøges og formindskes.

§. 45. Denne Overgang danner en uendelig Række, som ophæver sig i sit tredie Led: 1) Continuitet; 2) Discretion; 3) Continuitet.

Ann. Ogsaa her gjælder det, at de to Led, hvoraf den uendelige Række bestaaer, ere det Samme (sammenlign §. 30, Ann. 3), men dog med den Forskiel, at de kun quantitativt betragtede ere det Samme. Deres Identitet er fremgaaet af den qualitative Forskiel mellem Et og Flere.

c) Bestemt Quantum.

§. 46. Den saaledes fremkomne Eenhed af Continuitet og Discretion er ikke længer den abstracte (§. 43), men den resulterende, hvorved de blive Quantitetens Momenter. Den er saaledes Quantitetens Tilværen (§. 31), eller dens Borden, sat i Formen af det ene af sine Momenter (Continuiteten), hvorved det Andet (Discretionen) bliver dets Grændse (§. 32). Saaledes er Quantiteten det bestemte Quantum eller den bestemte Størrelse.

Ann. 1. Der gives altsaa ikke baade continueerlige og discrete Størrelser; eller en Størrelse er ikke enten continueerlig eller discret; men enhver Størrelse er begge Dele. Fra Continuitetens Synspunct er den Noget, fra Discretionens er den adskilt fra Andet. Abstraherer man fra et af disse Momenter, saa opløses den i sine abstracte Elementer (§. 32, Ann. 3).

2. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes, at Størrelsen er continueerlig indenfor sin Grændse, men discret udenfor samme.

3. Arithmetiken handler ikke om discrete, og Geometrien ikke om continueerlige Størrelser, men begge om begge Momenter af Størrelsen. (Arithmetiken fremstiller f. Ex. det Continueerlige i Eenheden, ved Udviklingen af en Decimalbrok, som continueerligt nærmer sig til Eenheden, eller stræber at konstruere denne). Begge ere modsatte som det Almindelige og det Specielle, af hvilke dette er indeholdt i hiint.

4. I Quantiteten, som selv er det 2det Led i en høiere Række, er den uendelige Række, paa Grund heraf, idelig tilstede, og lader sig, selv i de mindre Rædser 1ste og 3die Led, kun ufuldkomment ophæve. Thi Quantiteten bestaaer just deri, at de qualitative Bestemmelser, hvoraf den ene var indeholdt i den anden, falde udenfor hverandre. Quantitet kan

(3*)

derfor i Almindelighed defineres ved Væren udenfor sig selv, eller i sin Yderlighed, eller Væren (Logikens første Gjenstand) sat i den uendelige Række.

5. Ved Discretionen stræber Størrelsen at ophæve den uendelige Række, men Continuiteten reproducerer den stedse paany. Udenfor sin Grændse kan Størrelsen udvides i det uendelig Store; indenfor sin Grændse kan den deles i det uendelig Smaa. Men Begge ere for saa vidt det Samme, som de begge ere det Uendelige, sat i Endelighedens Form, som Række. Den uendelige Række kan man saaledes intetsteds i Quantiteten blive qvit; thi standser man den i det Smaa, saa gaaer den i det Store, og standser man den i det Store, saa gaaer den i det Smaa. Man standser den nemlig i det Smaa, ved at ophæve Størrelsens Grændse; derved bliver Størrelsen uendelig stor, men det uendelig Store kan ikke deles med et endeligt Tal. Derimod standser man den i det Store, ved at begrænse Størrelsen; derved bliver denne endelig, men det Endelige kan med et endeligt Tal deles i det Uendelige.

6. Herpaa berber den kantiske Antimonie af Rummet eller Tidens eller Materiens Deelbarhed eller Udeelbarhed i det Uendelige. Fra Continuitetens Side finder denne Deelbarhed Sted, fra Discretionens derimod ikke. Modsigelsen, langt fra at være en Antinomie i Fornuften, er saaledes kun den i selve Quantiteten indeholdte Modsigelse (sammenlign §. 7, Anm.).

2. Quantitativ Tilværen.

a) Eenhed.

§. 47. Den bestemte Størrelse er quantitativ Eenhed.

b) Antal.

§. 48. Men som Eenhed sees den blot fra Continuitetens Side. For saa vidt som Discretionen ogsaa er dens Moment, er den tillige Antal.

Anm. Da Antallet falder indenfor den bestemte Størrelses Grændse, saa kan Størrelsen deles i et uendeligt Antal, eller Antallet kan danne en uendelig Række.

c) Tal.

§. 49. Men den resulterende Eenhed af hiin umiddelbare Eenhed og Antal: let er Tal.

Anm. 1. Tallet er Eenheden i Antal. Et vist Antal, f. Ex. 7, ere forenede under dette fælleds Talbegreb og Taltegn. I Tallet 1 ere Eenhed og Antal indbyrdes det Samme.

2. Ordet "Antal" forudsætter Ordet "Tal," men i Begrebet er det omvendt: Tallet forudsætter et Antal.

3. Først som Tal er Quantiteten ganske bestemt i sin Tilværen, ligesom Qualiteten ved Et.
4. Det første Tal, 1, betinger de andre Tals uendelige Række. Denne kan blot for saavidt siges at ophæve sig selv i det tredje Led, som Tallet 3, betragtet som resulterende Enhed, indbefatter de to foregaaende Led (1 og 2). For saa vidt kan Fortsættelsen af Rækken (4, 5, 6, 7) siges at være, ligesom i alle andre uendelige Rækker (§. 30, Anm. 2), kun den fortsatte Gjentagelse af de tre første Led. I denne Betydning bliver 3 den nye umiddelbare Enhed, 4 det andet Led, og 5 den nye resulterende Enhed. Men 3 er dog ikke 1, 4 er ikke 2, og 5 er ikke 3. Den væsentlige Forskjel, som bliver tilovers, er det synlige Tegn paa, at vi befinde os midt i Quantitetens Categoric, hvor de immanente Bestemmelser falde udenfor hverandre, og selv det Identiske viser sig som Forskjel. Den i Talrækkens Ophævelse tilveiebragte Enhed er derfor, som al quantitativ Enhed, ufuldkommen, og springer umiddelbart over i den samme uendelige Række, hvorfra man nylig havde redet den (§. 46, Anm. 4).
5. De ulige Tal i Rækken (1, 3, 5, 7) betegne saaledes Enheden, de lige (2, 4, 6, 8) derimod Differensen. Enheden, som er det Uendelige (§. 22) bringes altsaa selv ind i den uendelige Række, som just er kjendetegnet paa det Endelige. Deri ligger Umuligheden af at betegne det Uendelige ved Tal, uagtet dog det ulige Tal i det mindste antyder Uendeligheden bedre end det lige, der stedse kan deles i to lige Dele, og saaledes opløses i en Flerhed af eensartede, hvorimod det ulige Tal, divideret med 2, opløses i to Dele, som ere ueensartede med det Hele, formedelsst de i Quotienterne fremkomne Brøker.
6. Søger man altsaa den resulterende eller afsluttede Uendelighed der, hvor den allermindst er at finde, nemlig i Talrækken, saa kan man gjerne kalde den det høieste Tal; thi selve Ordet udtrykker dens Umulighed i denne Sphære. Under denne Forudsætning kan det have en Art af Mening, skjøndt paradox udtrykt, naar man siger: at det høieste Tal maa være ulige.

3. Enhed af quantitativ Væren.

a) Sum.

§. 50. Tallet, som Enhed i Antal (§. 49), er en Sum. At frembringe en saadan af umiddelbare Tal (lutter 1) er at numerere eller tælle. Men at frembringe den af Tal, der allerede selv ere Summer, er at addere, hvilket bestaaer i at tælle Summer.

§. 51. Da Summen er selve Tallet, saa ere Enhed og Antal dens Momenter, ligesaavel som Tallets. Men Identiteten af begge Momenter tages her umiddelbart, som det første Led i en høiere Kreds.

b) Product.

§. 52. Naar Identiteten af begge Momenter udvikler sig til Forskjel, saa fremkommer Productet. At frembringe dette, er at multiplicere, hvilket bestaaer i at addere et vist Antal af Summer, som selv ere lige, og folgelig udgjøre en Eenhed.

- Anm. 1. Momenterne, Antal og Eenhed, komme saaledes i Differensens Sphære. Naar 8 skal multipliceres med 5, saa bestaaer det i addere et Antal af 5 Ottetal. Hver af Summerne er 8, og dette er deres Eenhed; hvor mange Gange de skal adderes, udgjøre deres Antal.
2. Begge Momenteres Ligegyldighed for hinanden (deres Differens) viser sig deri, at de begge ere Factorer, og at Multiplicandum ligesaa godt er Multiplikator, som denne er hiint.
3. Da Momenterne ere differente, uden at være identiske, saa staae de blot i Discretionens, ikke i Continuitetens Forhold, og ere altsaa endnu ikke Momenter (§. 17, Anm.). Dette blive de først i Quadrattet.

c) Quadrat.

§. 53. Den gjenbundne Identitet af Eenhed og Antal er Quadrattet. At frembringe dette, er at quadrere, hvilket bestaaer i at tage et Tal saa mange Gange, som det selv indeholder Antal, eller at multiplicere Tallet med sig selv.

- Anm. De i §§. 50, 52 og 53 deducerede Regnemaader ere de positive, til hvilke svare ligesaa mange negative, som foretage de samme Operationer i modsat Retning, nemlig at ud-
drage Quadratroden, at dividere, at subtrahere og at opløse Tallet i dets Antal. Den sædvanlige Arithmetik antager kun 4 saa kaldte Species, idet den blot betragter de to midterste baade positive og negative som Regnemaader; men man seer at Begrebet er ufuldstændigt, saalænge man ikke tager de yderste Led med.

§. 54. Quadrattet, som Identiteten af Eenhed og Antal i den quantitative Eenheds høiere Kreds (i den foregaaende udtrykker Tallet den samme Identitet), eller som selve Eenheden i den quantitative Væren, er saaledes meer end Quantitet; det er nemlig tillige Maaden af den quantitative Væren, eller Modalitet.

- Anm. 1. Det kunde synes besynderligt, at Quantitetens Categorie slutter med Quadrattet, og at de andre Potenser ikke komme med i Betragtning. Men Potens er et Begreb, som ikke er reent quantitativt, tværtimod er det Modalitetens Begyndelse. Vel er Quadrattet en Potens, men i denne Egenskab sees det fra et nyt Synspunct, hvorfra det endnu ikke har kunnet betragtes. Potensen udtrykker nemlig den intensive Størrelse eller Qualiteten af det Quantitative; det er ved den, at Quantiteten begynder at vende tilbage til Qualitet, hvorefter den har udviklet sig.

2. Quantitetens Tilbagevenden til Qualitet, eller den resulterende Enhed af Qualitet og Quantitet, udtrykkes i Almindelighed ved Modalitet eller Maaden af Tilværen. Maaden hvorpaa Noget er, er nemlig Resultatet af dets Qualitet og Quantitet, eller har disse til sine Forudsætninger. F. Ex. Maaden, hvorpaa en Stat eksisterer, er betinget dels ved qualitative Hensyn, saasom dens Klima, dens Producter o. s. v., dels ved quantitative, saasom dens Udstrækning, Folkemængde o. s. v. Ligeledes er Maaden, hvorpaa et Menneske lever (hans Levemaade) qualitativt bestemt ved hans Stilling, hans Virkefæds, hans Anlæg, hans Tilboieligheder o. s. v., men quantitativt ved Omfanget af hine qualitative Bestemmelser, fremdeles ved hans Formue, hans Indtægter o. s. v. Naar man siger, at det i al Ting kommer an paa Maaden, saa ligger deri den rigtige Mening, at Tingen ikke maa betragtes eenfaldig fra det quantitative Synspunct, eftersom det Qualitative i Tingen modificerer det Quantitative. Det latinske Valsprog: *non multa, sed multum*, betegner ligeledes Quantitetens Modification ved Qualiteten (og selv Ordet "Modification" er dannet af Ordet *modus*, d. e. Maade). Man siger ogsaa, at f. Ex. Bærdien af en Belgjerning beroer ikke blot paa den absolute Størrelse af det modtagne Gode (saasom en vis Pengesum), men ogsaa paa Maaden, hvorpaa Belgjerningen er udviiist (den gode Villie, Delicatesen o. s. v.). Idelig indrømmer selv den daglige Forestilling, at Maaden er et Resultat af Qualitet og Quantitet, og at Quantitetens uendelige Rækker maa ophæves ved Tilbagevenden til det Qualitative, eller at Maaden udtrykker det sande Uendelige, som ikke er at finde i den utilfredsstillende uendelige Progression.
3. Modaliteten viser sig først som Potens. Heri ligger allerede Begyndelsen til Forholdet. En Potens er nemlig ikke blot Quantitet, men den har tillige den qualitative Bestemmelse, at Størrelsen er multipliceret med sig selv. Ikke uden Grund har den Størrelse, som betegner Potensens Grad, faaet det samme Navn, som den der betegner det egentlige Forhold, nemlig Exponent, thi den exponerer (fremsætter) Størrelsens Forhold til sig selv, men med den quantitative Bestemmelse af, hvor ofte dette Forhold er gjentaget. I det egentlige Forhold træder nu Modaliteten stærkere frem, men først i Maalet er den ganske udtrykt. Ogsaa dette indrømmer Forestillingen. Ved at kjende en Tings Forhold, kjender man allerede nogenlunde dens Maade at være paa; men først naar man besidder Maalestoffen til dens Bedømmelse, har man den rigtige Kundskab til dens Maade, hvorfor ogsaa Maalet gjør Overgang fra Væren til Væsen; thi Maalet er det Væsentlige i Væren. Den Enhed, som ligger i Begreberne af Maade og Maal, udtrykker det latinske Sprog, ved at betegne dem begge med det fælleds Ord: *modus*. Men ogsaa paa Dansk tages Ordet "Maade" hyppigt i samme Betydning som "Maal", f. Ex. naar man siger, at man bør holde Maade, hvilket er det Samme som: ei at overskride Maalet.
4. Relation (Forhold), hvoraf Kant gjorde en egen Categorie = Classe, henhører, som man seer, under Modaliteten. Forresten maa det bemærkes, at Kant henregnede til Relationen, men især til Modaliteten, ganske andre Categorier, end de, som nu skulle afhandles.

C. Modalitet.

1. Absolut Modalitet.

a) Intensiv og extensiv Størrelse.

§. 55. Quadratets Momenter, Enhed og Antal, ere, naar de betragtes som den nye Umiddelbarhed i den høiere Kreds, ogsaa Momenterne i Modaliteten, saaledes at Enheden betegner den intensive, Antallet den extensive Størrelse.

§. 55. Disse ere det Samme for Modaliteten, som Continuitet og Discretion for Quantiteten (§. 43). Derfor ere de ogsaa, abstract betragtede, det Samme. Thi den intensive Størrelse er kun Intensiteten af den Extensive, og den extensive kun Extensionen af den Intensive.

Ann. F. Ex. i Potensen er Roden den extensive, Exponenten den intensive Størrelse; men Roden bliver intensiv ved Exponenten, og denne extensiv ved hiin. Ligeledes er i et Forhold Exponenten den intensive Størrelse, Siderne af Forholdet den extensive, thi de kunne forøges eller formindskes i det Uendelige, uden at Exponenten forandres; men ogsaa her gaaer ethvert af Momenterne paa samme Maade over i sin Modsatning.

b) Potens.

§. 57. Overgangen fra intensiv til extensiv Størrelse, og omvendt, er Modalitetens Borden (sammenlign §. 44). Denne Borden er en uendelig Række af Potenser: $n, n^2, n^3, n^4, n^5 \dots$

Ann. 1. I denne Række, som betegner Intensiteter af 1ste, 2den, 3die Grad o. s. v., er ethvert nyt Led opstaaet ved en ny Multiplication med n , som er den oprindelige Størrelse. Men da det er denne Multiplication med sig selv, som udgjør den Intensive, saa er ethvert nyt Led intensivt med Hensyn paa det foregaaende, men extensivt med Hensyn paa det følgende. Saaledes bliver da Rækken en gjensidig Overgang mellem den Intensive og den Extensive. Rækken af Tal, hvorved Exponenterne betegnes, er et Beviis paa, at man her befinder sig i den uendelige Progression.

2. Quadraten er vel en afsluttet Enhed, eftersom det er Størrelsen, multipliceret med sig selv; men det er kun i den quantitative Væsen, at det er en saadan Enhed. Betragtet som Potens, staaer det selv som 2det Led i den uendelige Række: $n, n^2, n^3 \dots$, og Exponenten 2 røber dets Tilfældighed. Idet nemlig n just 2 Gange skal være Factor, ikke 3 eller 4 o. s. v., kommer man atter ind i Quantitetens (og navnlig i Tallets) Sphære, hvilken man i Modalitetens (og navnlig i Potensens) har forladt, eller stræber at forlade.

c) Intensitet.

§. 58. Den uendelige Potens-Række ophæver sig selv, naar den kommer til en Potens, hvis Exponent er Størrelsen selv: n^n . Dette er Modalitetens Tilværen (sammenlign §. 46), eller dens Borden, sat i Formen af det ene af sine Momenter (det intensive), hvorved dette selv bliver Grændsen for det andet (det extensive). Saaledes er Modaliteten bestemt som Intensitet.

Ann. 1. Først naar de vilkaarlige Talstørrelser forsvinde, og give Plads for Bogstavstørrelser, er Begrebet udtrykt. Dette sker i udtrykket n^n .

2. I Qualiteten og i Quantiteten blev Borden sat i sit positive Moment, hist som Væren, her som Continuitet, og det negative blev Grændsen. Men i Modaliteten er Borden sat i sit negative Moment, Intensiteten, som selv er Grændsen for det Extensive. (I n^n kan Størrelsen, i hvor stor n antages, dog ikke gaae udenfor Grændsen af denne Art af Potens; ligeledes i et Forhold kunne Siderne forandres i det Uendelige, men dog ikke udenfor den Grænde, som Exponenten angiver).

§. 59. I Potens-Rækken er der ikke noget (bestemt) Forhold mellem Roden og Exponenten, da denne sidste er underkastet en uendelig Forandring. Men i Intensiteten danner Exponenten et Forhold til Roden, og dette Forhold er Eenhedens. Nemlig i n^n er $n: n=1$.

Ann. I Potens-Rækken er det Extensive (Roden) det Uforanderlige, og det Intensive (Exponenten) det Foranderlige. Men i Forholdet er det Intensive (Exponenten) det Uforanderlige, og det Extensive (Siderne af Forholdet) det Foranderlige. Eller: i Potensen er Exponenten det Andet af Roden, altsaa det Foranderlige i Potensen (§. 34); men i Forholdet ere Siderne det Andet af Exponenten, altsaa det Foranderlige i Forholdet.

2. Forhold.

a) Ligesidet Forhold.

§. 60. Naar Intensiteten eller Eenheden i Potens-Forholdet (§. 59) betragtes som Forholdets umiddelbare Begyndelse, saa er den ligesidet Forhold.

Ann. Exponenten af dette Forhold er $= 1$ eller Eenheden. Denne Exponent forbliver uforandret, medens Siderne af Forholdet ere ligegyldige Quanta, der, kun under Forudsætningen af indbyrdes Lighed, gaae over i uendelige Rækker, uden at Forholdets Eenhed forstyrres. 1 betegner Forholdet af 1: 1, af 2: 2, af 3: 3 o. s. v. i det Uendelige. Exponenten er den qualitative Bestemthed i denne veksende Yderlighed.

b) Uligesidet Forhold.

§. 61. Men paa samme Maade som Enheden betinger Antallet (§. 48), saaledes betinger det ligesidede Forhold den uendelige Række af uligesidede.

Anm. Her gaaer Exponenten selv over i den uendelige Række, og betegnes successive ved 2, 3, 4, 5 Men til hver af disse Exponenter svarer igjen en uendelig Række af Forhold, hvori Eiderne, kun under Forudsætning af forholdsmæssig ulighed, ere ligegyldige Quanta, medens Exponenten, som den qualitative Bestemmelse, forbliver uforandret. F. Ex. 2 betegner Forholdet af 2: 4, af 3: 6, af 4: 8 o. s. v. i det Uendelige.

c) Grad.

§. 62. Enheden af det uligesidede og det ligesidede Forhold er Grad. Ved det første af disse Momenter er Graden quantitativ og ubestemt; ved det andet er den kvalitativ og bestemt. Som Størrelse betragtet, er den altsaa ubestemt i sig selv; eller den Bestemthed, hvorved den er Størrelse, falder udenfor den, nemlig i en anden Størrelse.

Anm. F. Ex. en Grad af en Cirkelbue er, som Størrelse, ikke bestemt i sig selv eller absolut, thi paa den større Cirkel er dens absolute Størrelse større end paa den mindre; men den er bestemt ved Vinkelen, hvis Maal den er. Graden har saaledes ikke sin Bestemthed i sig selv, men udenfor sig selv, eller den er ubestemt i sin absolute, men bestemt i sin relative Størrelse; dette skyder ligesvem deraf, at den er Enheden af det ligesidede og det uligesidede Forhold. Begge ere Momenter i Graden; dette er dens Forhold til det Hele, hiint er dens Identitet med den udvortes Bestemmelse. F. Ex. en Grad af Cirkelen staaer til hele Cirkelen i det uligesidede Forhold 360; men dens Identitet med den tilsvarende Vinkel udgjør dens ligesidede Forhold, som betegnes med 1. Denne Identitet, hvorved Graden har sin Bestemthed udenfor sig selv, udgjør dens qualitative Side. Til Graderne 0 og 80 paa et Thermometer svare de bestemte Qualiteter, at Vandet fryser ved den første, og koger ved den anden. En Scala af Toner fremstiller Graderne i Tonerne Stigen og Synken; men Terz, Quint og Octav danne ikke blot det ligegyldige, uligesidede Forhold af 3, 5 og 8 til Grundtonen; men de udtrykke den bestemte Qualitet, at harmonere med denne, eller de danne tillige det ligesidede Forhold af Harmonie, d. e. Enhed med Grundtonen. En vis Grad af Rigdom er ikke blot i kvalitativt Forhold til Rigdommens andre Grader (saasom en bestemt Capital), men den er tillige i Enhed med en vis Kraft, Ansæelse og Indflydelse o. s. v. Graden af Dannelsen, Godhed, Velvillie, eller af flette Egenskaber, saasom Dumhed, Uforstammenhed o. s. v., er i Enhed med de til enhver af disse Egenskaber svarende Ytringer, fra hvilke vi slutte til Graden af Egenskaben.

§. 63. Begge Momenterne, det uligesidede og det ligesidede Forhold, eller det quantitative og det qualitative Moment, kunne saaledes betragtes som det absolute og det relative. Men det absolute Moment er ubestemt, og hvad der er bestemt, er kun det relative (§. 62). Ophævelsen af denne Forskjel er Maal, som altsaa bestaaer i, at Momenterne erholde den samme fælleds Bestemthed. Saaledes er Maalet baade Forholdets Tilbagevenden til absolut Modalitet, og Quantitetens Tilbagevenden til Qualitet.

Anm. 1. I Maalet er Relationen for saa vidt ophævet, som dets Størrelse ikke er blot relativ, saaledes som Graden, men tillige absolut. En Alen, et Pund o. s. v. ere absolute Størrelser, uagtet de tillige betegne en Relation til det, hvoraf de ere Maal. Ligeledes, hvad der i den aandelige Verden er bestemt som Maal, er absolut Størrelse, saasom en Handling, hvorved man vil sætte et Menneske paa Prøve, og som altsaa skal tjene til Maalestof for hans Bedømmelse; fremdeles Maalet for et Menneskes eller en Stats Kræfter eller Virksomhed. Graden kan udvides i det Uendelige, men Maalet kan være fuldt, og er da afsluttet. Vel er Graden selv et Maal, thi Maalet begynder allerede i Graden, men denne er ogsaa kun det begyndende Maal, thi den mangler endnu dets absolute Bestemthed.

2. Maalet isærdeleshed udtrykker Nogets Maade at være paa, eller Modaliteten selv. Det Maal, som Noget ikke kan overstige, er dets Grændse, og følgelig dets Qualitet i højere Udvikling.

3. Maalet kan, da det er Modaliteten selv, betragtes som Enheden af Qualitet og Quantitet, eller som det qualitative Quantum.

4. Maal i Betydning af Diemed er en højere Categorie, som først længere hen vil finde sin Plads, men som dog er nær beslægtet med denne, hvilket ogsaa den fælleds Benævnelse tilkjendegiver. Diemedet, eller det Maal, hvorefter man stræber, er nemlig selv Grændsen for denne Stræben, altsaa Qualiteten, og det som ikke kan overstrides.

3. Maal.

a) Absolut Maal.

§. 64. Qualitet og Quantitet, som Momenter i Maalet, ere vel begge bestemte (§. 63, og samme §., Anm. 3), men endnu kun i umiddelbar Enhed, hvoraf de endnu ikke have udviklet sig til Forskjel. Saaledes er Maalet endnu kun det absolute Maal.

Anm. Et Tegn paa denne umiddelbare Enhed er, at det quantitative Moment endnu bestandig er reen Quantitet, der kan modtage Forøgelse eller Formindskelse, uden at det qualitative derved forandres. En engelsk og en dansk Mil er, tiltrods for den betydelige Forskjel i deres quantitative Moment, dog endnu bestandig Mile, eller have den samme Qualitet. Heraf det Vilkaarlige i Bestemmelsen af det absolute Maal eller Enheden i Maalet.

b) Det Incommensurable.

§. 65. Formedelst det absolute Maals umiddelbare Enhed af den qualitative og den quantitative Side, ere disse ligegyldige og tilfældige for hinanden. Derved bliver Maalet incommensurabelt med det, hvorpaa det anvendes som Maal, og herved opstaaer den uendelige Række af Maalets Nærmelser til det, som skal maales.

Anm. F. Ex. naar Quadratmaalet i Almindelighed anvendes paa Cirkelen, men ogsaa naar det bestemte Quadratmaal (f. Ex. Quadratsomme, Quadratsod) anvendes paa et bestemt Quadratside, eller naar Alenmaal anvendes paa en bestemt Længde. Ligeledes i den aandelige Verden, naar f. Ex. en ædel og ophøiet Handling skal belønnes med Penge, eller henføres til disse som Maalestof. Men ligesom Quadratmaalet kan, ved den fortsatte Approximation, i Grunden udmaale Cirkelen, eller i det Væsenlige, saa at kun en uvæsenlig Differens bliver tilovers, saaledes kan ogsaa den ædle Handling i Grunden eller væsenligen belønnes med Penge, naar Summen er af den Bestaffenhed, at Individets hele Stilling, og deraf følgende Anseelse, Indflydelse o. s. v. i Grunden eller væsenlig forandres til det Bedre, saaledes at Individet ligesom gjenfødes til en ny Existens, hvorved det Continueerlige i den uendelige Tilnærmelse ophæves, og det Discrete fremtræder som det Positive eller det sande Uendelige, som den sande Uendelighed af Belønningen. Man seer allerede her, hvorledes Maalet stræber imod Overgangen til Grund og Væsen.

c) Specifisk Maal.

§. 66. Ophævelsen af denne Differens mellem det Quantitative og det Qualitative i Maalet er specifisk Maal.

Anm. 1. Det specifikke Maal er Maalet af Noget, ifølge dettes Species eller Art, d. e. Qualitet. Det Fremmede mellem Maalestoffet og det, som skal maales, er saaledes ophævet, idet ikke længer en fremmed Maalestof anvendes paa Noget, men den, som bestemmes af Nogets egen Qualitet. Saaledes er Quantiteten, hvorved Maalet bliver et Maal, bragt til resulterende Enhed med Qualiteten.

2. Først det specifikke Maal er Maalet i sin Sandhed eller i sit Begreb. Det virkelige Maal har man først, naar Tingene maales efter sin egen Maalestof. Den specifikke Vægt af et Metal er selve Metallets Vægt, ikke Vægten af et vist Quantum af dette Metal. Hvis Nogen ved det bekjendte Fireer-Spørgsmaal: "Hvad veier meest, enten et Pund Bly eller et Pund Jern?" lader sig forlede til at svare: "Et Pund Bly veier mest, thi Bly er tungere end Jern;" saa udlees han, men med Urette, thi da den absolute Vægt er for begge Delene bestemt som et Pund, og altsaa sat lige, saa maa den omspurgte Forskjel fornuftigvis være Forskjellen i den specifikke Vægt.

3. Det absolute Maal angiver kun Quantiteten af Noget, og dets hele Qualitet bestaaer kun i at være et Maal. Men det specifikke Maal angiver Qualiteten af Noget, udtrykt i en

quantitativ Bestemmelse. At en Cubikfomme Dvægsølv veier 14 Gange saa meget som en Cubikfomme Vand, dette udtrykker Dvægsølvets Qualitet i Tal; eller det Quantitative bestemmer Qualiteten. Den Enhed, som lægges til Grund i den specifikke Vægt, nemlig Vandets Vægt, er vel en vilkaarlig Enhed, ligesom det absolute Maals (§. 64, Anm.), men med den væsentlige Forskjel, at denne Enhed ikke længere anvendes som absolut Maalestof, men som specifikt, ikke til Quantitetens, men til Qualitetens Bestemmelse. For saa vidt som denne Qualitet bestemmes quantitativt, kan det Incommensurable endnu finde Sted; men Vægten er ogsaa kun en quantitativ Nuance af Maalet i Almindelighed, thi Vægt finder kun Sted i Materien, altsaa i den naturlige Verden, men denne, som kun eksisterer under Forudsætningen af Rummet eller den abstracte Udstrækning, forholder sig ogsaa til Tankens Verden, som Quantiteten til Qualiteten (§. 9 og 10), og selvfølgelig kan den uendelige Række (her det Incommensurable) ikke ophæves deri (§. 46, Anm. 4). Ikke desmindre er den specifikke Vægt, for saavidt som den udtrykker Qualiteten, hævet over det Incommensurable; og kun for saavidt som den hertil betjener sig af Tallet, kan den endnu falde tilbage dertil. Men i Logiken er ikke Tale om Vægt (denne er kun anført som et Exempel), men om Maalet i Almindelighed, hvilket ikke udtrykkes ved Talsbestemmelser.

4. Det specifikke Maal udtrykker Nogets Qualitet. For at bedømme Noget i dets Grund eller Væsen, maa man ikke tage en fremmed, men dets egen Maalestof. Vilde man bedømme det spanske Iyriske Drama efter en absolut Maalestof, f. Ex. det franske eller det danske Skuespil, saa vilde man komme til det Resultat, at det var lutter Nonsens; ikke desmindre vilde denne Dom være høist berøret; og man vilde udbringe et modsat Resultat, ved at maale det efter dets egen Maalestof, eller ved at bestemme det i specifikt Maal. Det specifikke Maal er nemlig selve Grunden og Væsenet (See næste §.). Da enhver Pligt, og saaledes ogsaa ethvert Forbud, er betinget, saa ere det netop disse Betingelser, som angive den specifikke Maalestof for hvad der under enhver Cylus af Omstændigheder er Pligt eller Forbud, hvorimod de Moralister, som antage absolute Pligter og Forbud (f. Ex. at sige Sandhed og ikke sige Usandhed), anvende den ufuldkomne absolute Maalestof, der er incommensurabel med Virkeligheden. Selv Individualiteten har sine Rettigheder, der fordrer, at Individet bedømmes efter sin egen Maalestof, forudsat at denne ikke kommer i Collision med Maalestoffens af det Objectivt-Gyldige. Saaledes maa den samme Handling, foretagen af forskellige Individuer, bedømmes forskelligt; ofte kan det, som er den Ene til Berømmelse, være den Anden til Dadel. Men en Forbrydelse er og forbliver Forbrydelse, uden Hensyn til Omstændighederne og Individet som har udøvet den; thi Corpus delicti er overalt det samme. Ikke desmindre maa dog Forbrydelsen, med Hensyn paa de forskellige Individuer, som begaae den, stedse bedømmes forskelligt. Naar derfor Bessel siger, at

"Maad den, som Enhver sin Synd udøver paa,

"Den Ene gjør til Hel, den Anden til en Staadder;"

faa ligger der i denne Ironie dog den Sandhed, at Modaliteten er det Væsentlige; og at den samme Synd, udsøvet af en ædel eller af en plat Natur, maa bedømmes efter en forskjellig individuel Maalestok, eller: at den ædle Natur er selv i sine Feiltrin mere agtværdig, end den platte i sine bedste Handlinger. Det Comiske i Anvendelsen af denne unægtelige Regel ligger kun deri, at her er Tale om en Synd, som en ædel Natur ikke kunde begaae.

§. 67. Det specifikke Maal er saaledes det sande Maal, Grunden til Maalet, eller det væsentlige Maal. Eller, som Enheden af Qualitet og Quantitet, er det den sidste resulterende Enhed i Væren, og denne er den saaledes ophævede Væren, eller Værens Grund, og nærmest dens Væsen.

Overgang fra Væren til Grund og Væsen.

(For at lette Tanken den vanskelige Overgang fra Væren til Grund og Væsen, hidrættes nogle indledende Paragrapher).

§. 68. Overgangen er vanskelig. Dette gjælder overhovedet om enhver Overgang i Philosophien, thi Systemet kan blot fremstille de discrete Puncter i Overgangen, men som Overgang opfattes den ikke, undtagen naar det Discrete sees i continueerlig Bevægelse (§. 16 og 17).

Anm. I det Hele maa enhver Fremstilling, som stæer ved Hjælp af Sproget, indskrænke sig til det Discrete, thi Ordene, som udtrykke Begreberne, ere isolerede Ord, og det Continueerlige i Begreberne udtrykkes derfor ikke ved Ordene, men ved Sætningerne, som ere Forbindelser af Ordene. Men ligesom de isolerede Ord blot udtrykke det Discrete, ikke det Continueerlige, saaledes udtrykke Sætningerne blot det Continueerlige, ikke det Discrete, thi de udtrykke kun Identiteten, men ikke Forskjellen (§. 30, Anm. 3). Fra en vis Side betragtet, udtrykker altsaa Sproget blot det Discrete, for en anden blot det Continueerlige, men derved sættes disse tvende Momenter selv under Discretionens eller Forskjellens Categorier, og det Continueerlige eller Enheden i dem (§. 43) bliver ikke udtrykt. Enhver Meddelelse af filosofiske Ideer ved Hjælp af Sproget er derfor ufuldkommen (skjøndt fuldkomnere end ved noget andet Middel), fordi den er eenfaldig; og det er Tilhørerens eller Læserens egen Tanke-Virksomhed, som maa ophæve denne Eenfaldighed, ved at supplere det Manglende (§. 17).

§. 69. Men i jo mere underordnede Led man udvikler et Ufsnit, desmere nærmer Overgangen sig til det Continueerlige, ligesom Polygonen nærmer sig mere og mere til Cirkelen, alt eftersom den bestaaer af flere og flere Sider.

Anm. 1. I nærværende Fremstilling af Logiken have vi fortsat Discretionen indtil den fjerde Ufdeling; vi have nemlig Ufdelinger, betegnede med I, A, 1 og a, samt Fortsættelsen deraf igjennem de tilsvarende følgende Led, hvilket, da hver Ufdeling har tre Led, giver 3^4 eller 81 af de mindste Ufdelinger. Imellem disse, som, ved at bringes til 3^5 eller endnu videre, vilde nærme sig endnu mere til det Continueerlige, er Overgangen saaledes lettere, end ved de høiere Ufdelinger; men vanskeligt bliver den ved de øverste Ufdelinger, som kunne betegnes med 3^1 .

2. Overgangen fra det sidste Led af 4de Potens Logikens første Deel til det første Led af samme Potens i dens anden Deel er saaledes meget lettere, end Overgangen af hele første Deel til hele anden Deel, og allervanskeligt bliver hele Logikens Overgang til Physik, saavel som Physikens til Ethik, hvilke ere de samme Overgange som Tankens til Natur, og Naturens til Aand.

§. 70. Ikke desmindre gjælder det om at opfatte Overgangen ligesaavel i det Store som i det Smaa, thi det Discrete maa ligesaa lidt opoffres for det Continueerlige, som omvendt (§. 17, Anm.), men dog skal det Discrete sees continueerligt. Naar derfor de øverste Ufdelinger, hvis Overskrifter fremstille de allerdiscreteste Puncter, selv opfattes i den continueerlige Overgang, da stæer først det Hele sin Ret, og det er til dette Viemed, at de nu følgende Betragtninger anstilles.

§. 71. Væren gaaer over til Grund. Dette vil sige med andre Ord: det Umiddelbare kommer i Differensens Sphære (§. 14), og Differensen er her den imellem Væren og dens Grund. Ordet "Grund" maa her tages i sin meest udstrakte Betydning, som indbefatter alle Nuancer af Begrebet. Saaledes kan det deels betyde Grundvolden for Væren, eller den Basis, hvorpaa denne staaer, deels Grunden, hvorfor Væren er, det vil sige: Aarsagen til Væren, endskjondt Aarsag er et Begreb, som vel udvikler sig af Grundens, men hvortil dette dog endnu ikke er kommet. Men Begrebets Eenhed under begge disse Hoved-Nuancer er indlysende, eftersom ogsaa Aarsagen er Grund eller Grundvold for det, den frembringer.

§. 72. Det kunde nu synes, at Væren ikke kan have en Grund, eftersom Væren er umiddelbar, og Grunden vilde være en Forudsætning. Men saalænge den er umiddelbar, har den heller ingen Grund, og derfor begyndte Logiken med den umiddelbare

Væren. Forst naar denne ophæves, altsaa ikke er mere, fremkommer Grunden. Denne Overgang skeer nemlig paa samme Maade, som enhver anden Overgang i Philosophien. Ophævelsen af det foregaaende Led er selv det nye Led; og den ophævede Væren er saaledes Grund. Væren ophæver sig selv, idet den i Modaliteten fuldender sit Kredsløb, og vender tilbage til sin umiddelbare Begyndelse, uden dog at falde sammen med denne (§. 15, Anm. 2, og §. 18 Anm.), hvilket vil sige: at Væren ikke har Realitet, med mindre den gaaer over til en høiere logisk Kreds, og denne er Grunden. Grunden er altsaa Væren selv, men i Differens med sig selv.

§. 73. Denne Differens bestaaer deri, at Grunden kan tages abstract, og mod sættes sit Indhold; men da dette Indhold er Væren, saa bliver Grunden modsat Væren, og er folgelig ikke selv. Herved gaaer al Væren over paa dens Indhold, thi ved denne Adskillelse eller Abstraction bliver Grundens Indhold ligesaa vel løsrevet fra Grunden, som denne blev det fra hiint, og da dette Indhold er Væren, saa er Væren ikke længere ophævet, men kommer paany til Udvikling, dog med den Forskjel, at den har den ophævede Væren eller Grunden til Forudsætning, og folgelig ikke længer er umiddelbar. Den umiddelbare Væren er saaledes uden Forudsætning (derfor begyndte Logiken med den); den er derimod selv Forudsætning for Grunden, som er Ophævelsen af hiin Umiddelbarhed; men Grunden er igjen Forudsætning for den middelbare Væren, som udvikler sig af den; og endelig ere den umiddelbare og den middelbare Væren i dem selv det Samme, og deres Forskjel bestaaer kun i deres forskjellige Stilling til Grunden. Fra eet Synspunct er altsaa Væren det Første, og Grunden det Andet, men fra et andet Synspunct forholder det sig omvendt.

Anm. Den Grund, hvorpaa Noget staaer, er tidligere, end det som staaer paa den, og dette har middelbar Væren, nemlig formedelt Grund; men Grunden selv maa være etstedt, og forudsætter altsaa den umiddelbare Væren, som er, uden at være formedelt Grund. Som Væren ere begge det Samme, kun i forskjellig Stilling til Grunden.

§. 74. Værens Overgang til Grund bestaaer altsaa deri, at Væren gaaer til sin Grund, eller gaaer tilgrunde; den gaaer nemlig tilgrunde, fordi den ophæves.

Anm. Overgang man siger om Noget, at det er gaaet tilgrunde, saa siger man dermed, at dets Væren er ophævet ved at gaae til sin Grund. At en Bygning er gaaet tilgrunde, vil sige, at den er sunken ned i sin Grund; herved er dens Væren ophævet, og Grunden ophører med det Samme at være Grund til den middelbare Væren; den bliver kun

Resultatet af den umiddelbare; men saalænge Grunden er tilovers, kan Bygningen igjen reises derpaa, eller den umiddelbare Væren udvikle sig paa nye. Om et moralsk-fordærvet Menneske siger man, at han er gaaet tilgrunde, thi hans moralske Væren er ophævet; men at den i denne Ophævelse er gaaet tilbage til sin Grund, og at denne saaledes indbefatter det Ophævede, tilkjendegiver man ved at sige, at Enhver, som er moralsk fordærvet, kan forbedre sig, og igjen opbygge sit moralske Væsen paa denne Grund. Den, hvis Velstand gaaer tilgrunde, henvises til Brugen af de Gaver, som ere Grunden til Velstand. Naar man døer, gaaer Livet tilgrunde, thi det gaaer tilbage til den Grund, hvoraf det kom; og den bekjendte Talemaade, at den, som er død, er "gaaet til sine Fædre," er meget rigtig, thi hans Fædre vare Grunden til hans Væren.

§. 75. Grunden kan altsaa betragtes baade som Resultatet af Væren, og som Ophav til Væren, og det er i begge Tilfælde den samme Væren, kun betragtet som ugrundet eller som grundet, som umiddelbar eller som middelbar. Betragtes Grunden som Resultat, da er den selv, thi al Væren er ophævet, og gaaet over i Resultatet; betragtes den derimod som Ophav, saa er den ikke selv, thi al Væren har skilt sig fra den, eller udviklet sig af den, og den er selv ophævet deri. Dette forstaaer sig af sig selv: thi som Resultat er den det 3die Led i en foregaaende Trehed, altsaa det Concrete, som er; men som Ophav er den det 1ste Led i den nye Trehed, altsaa det Abstracte, som ikke er. Dette vil sige med andre Ord: Væren kan ikke paa eengang være umiddelbar og middelbar, ikke paa eengang ophævet og udviklet; men den kan være det Ene saavel som det Andet; og Begge ere det Samme, eftersom Begge ere den samme Væren.

§. 76. Da nu den ophævede Væren er Grunden, og den udviklede er Grundens Indhold, saa er Grunden, naar dens Indhold ikke er, og den er ikke, naar dens Indhold er.

Num. 1. Man har kun Grund til at foretage en Handling, saalænge man endnu ikke har foretaget den; men naar dette er sket, saa er Grunden ikke længere.

2. Den middelbare Væren er altsaa den samme, som den umiddelbare, thi da Grunden er ophævet i den, og folgelig ikke er, saa falder den sammen med den umiddelbare.

§. 77. Grunden og dens Indhold staae altsaa i et saadant Forhold, at naar det Ene er, saa er det Andet ikke, og omvendt. Altsaa, naar det Ene sættes som Værende, maa det Andet sættes som Ikke-værende; men hvert af dem kan sættes baade som værende og som ikke-værende, naar kun det Andet sættes som det Modsatte. Dette

Forhold er Reflexion. Ordet i sin første og tillige meest udstrakte Bemærkelse betyder Tilbagebøining, især af Lyset, altsaa Skin eller Gjenskin. Reflexionens Forhold forudsætter virkelig ogsaa to Momenter, A og B, af hvilke A er reflecteret i B, eller B er Skinnet eller Gjenskinnet af A, medens tillige B er reflecteret i A, eller A er Skinnet eller Gjenskinnet af B.

Num. 1. Det er det samme Forhold, som finder Sted imellem to Speile, af hvilke det ene reflecterer det andets Billede, og i denne Reflexion reflecterer sit eget. Her ere de to Momenter: Grunden og dens Indhold, hvilke begge ere det Samme, da de ere Værens Differens med sig selv. Naar Grunden er Resultat, saa er Væren ophævet i den, og den selv er Reflexionen eller Gjenskinnet af den ophævede Væren; naar derimod Grunden er Dphav, saa er den selv ophævet i Væren, og Væren er Reflexionen eller Gjenskinnet af den ophævede Grund.

2. Vi ville siden finde, at Reflexions-Forholdet i sin abstracteste Fremstilling er Forholdet mellem det Positive og det Negative, af hvilke det Ene kun er, for saa vidt som det Andet ikke er, medens det Ene dog ganske er det Samme som det Andet, kun i forskjellig Stilling til Nullet, hvilket, naar man kommer til det fra Minus, er den ophævede Væren, eller Grunden som Resultat, men, naar man kommer fra det selv til Plus, er den ophævede Grund, eller Grunden som Dphav. (Dphav er nemlig det, som er ophævet, men kun for saavidt denne Ophævelse betragtes som ny Begyndelse, der selv skal ophæves).

3. Et let fatteligt Exempel paa Reflexions-Forholdet har man i Tiden. Den forbigangne Tid er den Tid, hvis Væren er ophævet, og som kun er i den nærværende Tid, hvilken, med Hensyn paa det Forbigangne, er Reflexionen af dette, eller Grunden som Resultat. Men den er kun Grund, for saa vidt som den tillige er Dphav, nemlig til den tilkommende Tid, og denne er Reflexionen af Grunden med dens ophævede Indhold, eller af den nærværende Tid, for saa vidt som denne indbefatter den forbigangne. Den nærværende Tid, i sig selv betragtet, er det nærværende Dieblif, som er uden Udstrækning, altsaa et Nul i Tiden; og til dette Nul forholde sig det Forbigangne og det Tilkommende, som det Positive og det Negative. Begge ere den selvsamme Tid, kun i forskjellig Stilling til Diebliffet. Naar den forbigangne Tid er, f. Ex. for Historiegrandskeren, saa er den tilkommende ikke; og naar den tilkommende er, f. Ex. for Statsmanden, saa er den forbigangne ikke; men den tilkommende Tid er Grunden, hvorfor Historiegrandskeren arbejder; og den forbigangne Tid er Grunden, hvorpaa Statsmanden bygger. I dette Forhold kan det nærværende Dieblif (Nulpunctet) slet ikke siges at være, thi betragtet i sig selv har det ingen Grund, ingen Modsatning som ikke er. Betragter man Diebliffet som værende (det gjør f. Ex. den, som lever i den sandfælsige Ansættelse), saa skeer det kun derved, at man tilintetgjør Reflexions-Forholdet, og sætter Diebliffet tilbage i den umid-

delbare Væren, men denne Degradation er ikke nogen Binding, eftersom den umiddelbare Væren selv er Intet.

4. Hele Logikens anden Deel er Reflexionens Sphære, ligesom den første Umiddelbarhedens.

§. 78. Den specielle Betydning af Ordet "Reflexion", nemlig Eftertanke, er ganske indbefattet i den almindelige; thi Eftertanken er, som Ordet udtrykker, den Tanke, som kommer efter den umiddelbare Tanke, paa samme Maade som Grunden (eller Reflexionens Sphære) kommer efter Væren (eller Umiddelbarhedens Sphære).

Num. 1. De til Grunden henhørende Categorier, saasom Egenkab, Kraft, Åarsag o. s. v., ere derfor lutter Reflexionsbestemmelser, eller saadanne, som fremkomme ved Eftertanke over Gjenstandene, og have ikke den Umiddelbarhed for Tanken, som det blot Værende har, og som viser sig i alle de under Væren henhørende Categorier, saasom Noget, Størrelse, Maade o. s. v. At enhver Gjenstand er Noget, har Størrelse og en Maade at være paa, alt dette falder umiddelbart i Sinene, og findes uden egenlig Eftertanke. Denne behøves først, naar der er Spørgsmaal om Grunden til det Værende, om dets Egenskaber, Kræfter, Åarsager o. s. v.

2. At Reflexionen gaaer ud paa at finde Grunden, udtrykker Sproget, ved at bruge Ordene "reflectere" og "grunde" som Synonymer.

3. Da Logikens 2den Deel er Reflexionens Sphære (forrige §., Num. 4), saa deduceres her de i de andre Videnskaber brugeligste Categorier, thi de andre Videnskaber staae fornemmelig paa Reflexionens Standpunct.

§. 79. Da nu Væren er ophævet i Grunden, eller da Grunden er derved at Væren ikke er, og da ligeledes Grunden er ophævet i Væren, eller da Væren er derved at Grunden ikke er, saa følger heraf, at det, som er, har det, som ikke er. Det har nemlig hvad der er ophævet eller indeholdt i det. Grunden har altsaa Væren, og Væren har Grund.

Num. Ordet "have" betegner Reflexions-Forholdet, ligesom Ordet "være" Umiddelbarheden. Det, som man har, er nemlig det, hvis Væren man har ophævet. Dette er endog Begrebet af Eiendom.

§. 80. De Categorier, som udvikle sig af Grunden (Reflexions-Categorierne), forholde sig derfor anderledes til Grunden, end de Categorier, som udvikle sig af Væren (Umiddelbarheds-Categorierne), forholde sig til Væren. I enhver Trehed af disse, er det 1ste Led det 2det, og omvendt; og det 3die er Enheden af de foregaaende. Men i Grundens Categorier har det 1ste Led det 2det, og omvendt; og det 3die er den Enhed, hvori det Ene har det Andet.

Ann. 1. Saaledes i følgende Categorier, af hvilke de To, som udgjøre hvert Par, staae i Reflexions-Forhold til hinanden, saasom Ting og dens Egenskaber, det Hele og Delene, Materie og Form, Aarsag og Virkning, Substans og Accidens, har det første Led det andet, og omvendt. F. Ex. a) Aarsagen har Virkning, Saaledes er den resulterende Grund, hvori Virkningens Væren er ophævet, d. e. Aarsagen har selv været Virkning, eller en tidligere Aarsag har havt den. Den Virkning, den selv skal frembringe, er endnu immanent i den, hvorved den ganske falder sammen med den allerede ophævede Virkning. Men b) Virkningen har Aarsag; thi naar Virkningen har faaet Væren, er Aarsagen ophævet i den. Og endelig er c) Verelvirkingen den Eenhed, hvori Aarsagen har Virkning, og Virkningen har Aarsag.

2. At Grunden har Væren, og at Væren har Grund, kan ogsaa udtrykkes ved, at Grunden har været. Den har nemlig været a) som umiddelbar Væren, inden denne blev ophævet i Grunden, og b) som Grund, inden denne blev ophævet i den middelbare Væren. Begge Dele høre til det Forbigangne, og udtrykkes derfor ved at have været. Ordet "have" betegner, som vi have seet, den ophævede Væren, og denne er det Forbigangne. Det er derfor en rigtig Consequens af visse Sprog, f. Ex. det danske, at udtrykke den forbigangne Tid med Verbum "have", medens andre, f. Ex. det tydske, gjøre det med Verbum "være". ("Det har været"; "es ist gewesen").

§. 81. Ligesom altsaa Logikens første Deel kan defineres ved Væren om at være, saaledes kan den anden defineres ved Væren om at have. Men hvad hiint egentlig vil sige, seer man dog først i Væren om dette. Den umiddelbare Væren er Intet. For at dens Væren skal erholde Virkelighed, maa den ophæve sig selv, eller dens Væren maa gaae over paa sin Grund, hvorfra den igjen kan udvikle sig som Væren. Alt hvad som virkelig er, er kun derved, at dets Væren er ophævet i dennes Grund.

Ann. Ethvert Individ kan siges at være Grunden til sin Væren, thi det er kun derved, at dets Væren er ophævet i dets Jeg, eller at dette indbefatter hiin. Det Samme gjelder om Gud, selv naar man blot betragter ham som Grund, ei endnu som Idee; det følger da af sig selv, at denne Grund indbefatter Væren; og det er derfor ligesaa overflødigt og intetsigende, at ville bevise Guds Væren, som at ville bevise sin egen.

§. 82. Men denne virkelige Væren, som er Reflexions-Forholdet imellem Væren og dens Grund, er endnu ikke den sande Væren. I de Categorier, som udvikle sig af Grunden, og det i alle saavel høiere som lavere Kredse, er det 1ste Led, forsaavidt som det er den resulterende Grund af den foregaaende Kreds; men det er ikke, for saavidt som det selv udvikler det 2det, som dets Væren. Og ethvert 2det Led er, for saavidt som det er den Væren, hvori Grunden er ophævet; men det er ikke, for saavidt som denne Væren ophæves igjen i Grunden, eller gaaer over til den Eenhed,

hvori det ene Led har det andet. Og endelig er ethvert 3die Led, som resulterende Grund af de to foregaaende Ophævelser; men det er igjen ikke, idet det gaaer over til 1ste Led i næste Kreds, hvor det Samme da gjentager sig paany.

83. Denne uophørlige Modsigelse, at det Samme baade er og ikke er, er characteristisk for den hele Sphære af Begreber, som indbefattes i Logikens 2den Deel. Den kommer deraf, at det Samme snart bliver Gjenstanden, og snart Reflexionen, og deraf følger, at det snart er, og snart ikke er. Langt fra at lade sig forvirre af denne Bankelmodighed, ifølge hvilken Begreberne undflye enhver Bestemmelse, og ligesom søge at føre Tanken paa Bildspoer, maa denne tværtimod beherske Modsigelsen, og udbringe et blivende Resultat af den.

Num. Dette er den samme Anmodning og den samme Anstrengelse for os, som det var for vore Forsædre, at indsee, at der i Universet ikke er Forskiel paa Op og Ned, og at vor Antipoder ligejaavel staae paa deres Been, som vi staae paa vore. Den speculative Overvindelse af Modsigelsen bør i vort Aarhundrede ikke falde vanskeligere, end den mechaniske i det forrige.

§. 84. Dette Resultat er, at hele Reflexionens Sphære, eftersom den alternerer mellem Væren og Ikke-Væren, er Vorden, nemlig af Begrebet, som er denne Vorden sat i sit positive Moment; derved bliver Begrebet Tankens Tilbagevenden til Væren. Dette er Tilværen (§. 31), og er den sande Væren af den abstracte Tanke. Saaledes ere da Væren og Grund selv det Samme, og Momenter i Reflexionen, hvis Resultat er Begrebet.

Num. 1. Herved gjentages i det Store den samme Bevægelse, som i Logikens første Trethed af 4de Potens, nemlig fra Væren og Intet gennem Vorden til Tilværen.

2. Hele Naturen staaer i samme Forhold til Tanken, som Grunden til Væren; derfor er Naturen Tankens Reflexion i sig selv, og omvendt; og alle naturlige Ting baade ere og ikke ere, eller deres Væren er kun en Vorden, en Bevægelse mellem Tilbliven og Ophøren. Først Væren er Tilværen, thi den er i hele Philosophiens Trethed det Samme, som Begrebet i Logikens; og først Tilværen er sand Væren, thi først den har optaget Negationen i sig selv, og er derved sikket for Undergang.

3. Det hører saaledes til Tankens Fordomme, dels at betragte de sandfelige Tings Væren som den sande Væren eller som Tilværen, dels at lægge den største Vægt paa Forestillingen af Væren, og betragte denne som det Reelle og Blivende i Tingene, uagtet den i sig selv er ugrundet, og først ved at ophæves, bliver grundet. Den almindelige Forestilling adopterer Hamlets Ord: "At være eller ei, det er Spørgsmaalet;" og dog er

netop dette ikke Spørgsmaalet. Det kan heller ikke fremsættes saaledes: "at være til eller ikke," thi udenfor Tilværen er ikke Noget, ei engang Intet, eftersom endogsaa Intet er optaget i Tilværen, og er dennes immanente Negation.

§. 85. Grunden kan tages 1) abstract, eller adskilt fra sit Indhold; saaledes er den Væsen; 2) concret, eller som værende i sit Indhold; saaledes er den Phænomen; 3) som den Eenhed, hvori Væsenet har Phænomenet, og Phænomenet har Væsen, men ingen af dem er, undtagen i og ved den anden; saaledes er den Nødvendighed.

Anm. 1. Ligesom Forestillingen betragter Væren som det Absolute (§. 84, Anm. 3), saa forguder den sin Væren endnu mere, ved at ansee Væsenet som Essensen af Væren, eller som Væren i dens Intensitet, og betragter saaledes Gud som det højeste Væsen. Men deels er det allerede en Række af Modsigelser, at lade Noget, som er absolut, endnu indeholde Noget, som er mere absolut, og i dette igjen at etablere det Aller-Absoluteste; deels er Væsenet saa langt fra at være Essensen af Væren, at det selv ikke er, undtagen for saa vidt som al Væren er ophævet i det. Men derved falder det sammen med den resulterende Grund (§. 75).

2. Naar altsaa Forestillingen danner Modsætningen af det Væsenlige og det Uvæsenlige, saa er Phænomenet ligesaa væsenligt som Væsenet, thi Væsenet er kun i Phænomenet; eller rettere sagt: de ere begge lige uvæsenlige, thi det Ene er kun Reflexionen af det Andet. Den daglige Tales Modsætning af det Væsenlige og det Uvæsenlige er en Modsætning af Hovedsagen og Bisagen. Ilagtet Cirkelen er incommensurabel med Quadratmaalet, saa kan den dog ved Approximation udmaales af dette, saaledes at den er bestemt i Hovedsagen, eller i det Væsenlige, og det, som bliver tilovers, er en Bisag, eller det Uvæsenlige (See §. 65, Anm.). Men hvad man saaledes kalder Væsenligt og Uvæsenligt, er det kun i en vis Henseende; saaledes, i nærværende Exempel, med Hensyn paa den Brug, man i det Practiske vil gjøre af det fundne Maal; men i en anden Henseende er det Uvæsenlige netop det Væsenlige, thi det, som bliver tilovers i Maalet af Cirkelen, er det, som gjør Cirkelen incommensurabel med Maalet, altsaa det, som netop betegner dens Væsen. Det specifikke Maal er det væsenlige Maal, fordi det maaler Tingen efter dens Væren eller Qualitet, som er Hovedsagen, ikke efter den ligegyldige Udstrækning, som er Bisagen (§. 66, Anm. 2 og 4, og §. 67). Men just fordi det specifikke Maal maaler Tingens Væren, kan man igjen sige, at det er uvæsenligt, thi Væsenet er netop det, som ikke er Væren; og det specifikke Maal maaler derfor snarere Phænomenet end Væsenet. Den specifikke Vægt af et Metal kan vel siges at udtrykke dette Metals Væsen, hvorved det adskiller sig fra andre Metaller; men man kan ogsaa sige, at Vægten kun er Phænomenet af dette Væsen, og at Metallets andre Egenskaber ere ligesaavel Hovedsagen som dets Vægt. Overalt er det Væsenlige uvæsenligt, og omvendt, fordi Grund og Væren,

Væsen og Phænomen, ere hver for sig Reflexionen af sin Modsatning, saa at det Ene ikke er Andet end hvad det Andet er. Den faste Forskiel, som Forestillingen gjør imellem dem, har sin Grund i den vilkaarlige Bestemmelse af det Ene, som Gjenstand eller Væren, og det Andet som Reflexion, idet man overseer, at det omvendte Forhold ogsaa finder Sted; og denne Forskiel er den samme Fordom, som Forskjellen imellem Væren og Intet; thi Sagen er, at den verlende Overgang fra det Væsenlige til det Uvæsenlige selv ikke er, men kun er en Worden, nemlig af Nødvendigheden. Men paa den anden Side indrømmer selve Forestillingen Sandheden heraf. Saaledes indrømmer den, at man endnu ikke har udrettet en Sag, fordi man har udrettet den i det Væsenlige, thi det Uvæsenlige er ligesaa nødvendigt til Tingens Eksistens, som det Væsenlige, og bliver folgelig selv væsenligt. At have opfyldt sin Pligt i det Væsenlige, er endnu ikke at have opfyldt den; det, som mangler, er netop væsenligt til Opfyldelsen. Selv Sprogbrugen stadfæster ogsaa denne Side af Forestillingen, idet man ved Menneskets Væsen forstaaer dets Udvortes, hvorved det manifesterer sig. Saaledes kan man f. Ex. sige om en Mand: "Han er barsk, naar man første Gang kommer til ham, men det er kun hans Væsen, som er saaledes; i Grunden er han mild og god." Her bliver altsaa Væsenet nedsat til Phænomen.

3. Modsatningen af det Væsenlige og det Uvæsenlige, af Hovedsag og Bisag, uddannes endvidere ved Forestillingen til Modsatningen af det Nødvendige og det Tilfældige. Men Nødvendigheden er selv Enheden af Væsen og Phænomen, eller den sande Grund, hvori al Forskiel mellem begge er ophævet, og hvori det Ene er ligesaa nødvendigt som det Andet. I Nødvendigheden fastholder man saaledes ikke det Væsenlige af Tingen; og det er saa meget mindre i Tingens Væsen, at man ligesom griber dens Væren, som man ei engang i dens Væren griber den selv. Væsenet er kun i Phænomenet eller i sit eget Gjenstæn (Phænomenet har Væsen); og Phænomenet er kun i Væsenet eller i sit eget Gjenstæn (Væsenet har Phænomen). Men naar Væsenet er i Phænomenet, saa er det ophævet, og er altsaa ikke; og naar Phænomenet er i Væsenet, saa er det ligeledes ophævet, og er ligeledes ikke. Dette udgjør deres Reflexion. Det nytter altsaa ikke, at man tænker sig Væsenet som det der er, og Phænomenet som det der ikke er, thi da hver af dem ligesaa vel er som ikke er, saa bliver derved Væsenet Phænomen, og Phænomenet Væsen. Nødvendigheden ophæver denne uendelige gjensidige Afspæilning af det Ene i det Andet, men derved ophæver den med det Samme dem selv.

II. Grund.

A. Væsen.

1. Absolut Grund.

a) Identitet og Forskjel

eller:

Det Positive og det Negative.

§. 86. **Qualitet og Quantitet** være Momenterne i det specifikke Maal (§. 67). Naar disse overføres i Reflexionens Sphære, og betragtes som Væsenets absolute Momenter, saa bliver Qualiteten Identitet, og Quantiteten Forskjel.

Ann. Disse Momenter ere det Samme for Væsenet, som Væren og Intet for Qualiteten, Continuitet og Discretion for Quantiteten, og extensiv og intensiv Størrelse for Modaliteten. Eller: de ere selv Væren og Intet, overførte i Reflexionens Sphære.

§. 87. Identitet og Forskjel, som Væsenets Momenter, ere ikke umiddelbart det Samme, men kun for saa vidt som det ene har det andet. (Identiteten har Forskjel, og Forskjellen har Identitet). Eller med andre Ord: de forholde sig indbyrdes, som det Positive og det Negative.

Ann. 1. Hvorledes Umiddelbarhedens Begreb, at være, bliver i Reflexionen til Begrebet at have, derom see §. 79.

2. Naar man siger, at det Positive er det Negative, og omvendt, saa maa dette ikke forstaaes saaledes, som om de umiddelbart vare det Samme; tvertimod, da den umiddelbare Væren er ophævet i Reflexionens Sphære, og bleven til en Væren, der selv er ligesaa reflecteret, som det, den reflecterer; saa ere det Positive og det Negative kun for saa vidt det Samme, som det Reflecterende og det Reflecterte ere det. Naar den positive Electricitet manifesterer sig, følgelig som Væren eller Phænomen, saa er den negative latent, følgelig som Grund eller Væsen. Men da det Omvendte ligesaa vel finder Sted, saa er det Negative ikke andet, end hvad det Positive er; saavel det Ene som det Andet kan baade være latent, som Væsen, og manifestere sig, som Phænomen; og i begge Tilfælde er det det samme Væsen og det samme Phænomen, eller den samme Grund og det samme Indhold, nemlig Electricitet. Forskjellen bestaaer kun i, at naar det Ene er Væsen, saa er det Andet Phænomen, og omvendt. Dette er deres Reflexion. Abstraherede man endnu herfra, saa satte man dem tilbage til den umiddelbare Væren, og da vare de begge umid-

delbart det Samme, istedetfor at de nu kun ere det Samme under Reflexionens Forudsætning, hvilket kan udtrykkes ved, at Electricitetens Identitet har Forskiel, og omvendt. Electriciteten, sat tilbage i den umiddelbare Væren, saaledes at Forskiellen mellem dens positive og negative Yttring endnu ikke har udviklet sig, kan aldeles ikke yttre sig som Electricitet, og er folgelig slet ikke, som saadan, thi den umiddelbare Væren er Intet. Det umiddelbares udvikling til Forskiel er Betingelsen for dets Væren, men i denne Forskiel er det Ene det Samme som det Andet. Det positive og det negative Tal ere begge det samme Tal (i $+6$ og -6 er Tallet uforanderlig 6); men som Tal betragtede, høre de til Værens Categorier; under Reflexionens komme de først, naar man betragter dem under Forudsætningen af Plus og Minus, hvori deres Forskiel bestaaer. Kun under denne Forudsætning ere de i Reflexionens Sphære det Samme; thi kun saaledes ere de adskilte ved Mul, hvilket vil sige, at de ikke ere forskiellige; og denne Reflexion udtrykkes, naar man siger, at Tallets Identitet har Forskiel, og omvendt. Det samme Reflexionsforhold af Plus og Minus finder Sted ved alle saadanne Rum- og Tidsbestemmelser, i hvilke det bestemmende Individ betragter sig selv som Nulpunctet, der baade adskiller og forbinder de tvende Sider af Forholdet. Saaledes i Rummet: Forestillingen om Høire og Venstre, af hvilke det Ene bliver det Andet, naar Individet dreier sig; ligeledes For og Bag. Fremdeles i Tiden: Bestemmelserne af Før Nu og Efter. Endelig i Materien (som er Eenheden af Rum og Tid) Bestemmelserne Hist, Her og Der.

3. Væsenets Bestemmelser kunne som Prædicater tillægges et forudsat Subject, hvilket, efter som de ere væsenlige, er Alt. Saaledes opstaae her de to Sætninger: 1) Alt er Identitet, eller: Alt er væsenligen det Samme; og 2) Alt er Forskiel, eller: Alt er væsenligen forskielligt. Af disse to Sætninger siger den ene det Modsatte af den anden. Denne Modsigelse søger Forstanden at hæve, ved at forstaae Sætningerne saaledes, at enhver Ting, med Hensyn paa sig selv, er hvad den er, men, med Hensyn paa andre Ting, er forskiellig fra disse. Men dette forstaaer sig af sig selv, og er ikke Andet, end en Trivialiseren af Sætningernes speculative Sandhed. Ved denne Betragtningssmaade flyttes kun Begreberne fra Reflexionens Sphære tilbage til den umiddelbare Væren, som de allerede havde forladt. Hvad der nemlig i sig selv er identisk, men forskielligt udenfor sig selv, er ikke andet end Quantiteten i Form af det bestemte Quantum, som er continuuerligt indensfor sin Grændse, men discret udenfor samme (§. 46, Anm. 2), ja kan endog henføres til de endnu abstractere Bestemmelser af Noget og Andet (§. 33). Men da Subjectet i Sætningerne er Alt, og dette Subject indbefatter baade Noget og Andet, efter som det Andet ikke kan være udenfor Alt, saa maa ogsaa den Forskiel, som tillægges dette Subject, finde Sted i det selv, ikke ved en Sammenligning med Noget udenfor det, efter som et Saadant ikke er til. Forstandens Forsøg paa at hæve Modsigelsen, er saaledes frugtesløst, thi den kan ikke hæves, efter som den finder Sted i Reflexionens Sphære, som selv er Differensens og Modsigelsens (§. 14).

Speculativ Logik.

(6)

Modsigelsen bestaaer nemlig deri, at Identiteten har Forskiel og omvendt. Idet Sætningerne udtrykke dette "har" ved "er", føre de Begrebet tilbage til den Umiddelbarhed, hvorfra det havde løsrevet sig; og for nu at bøde herpaa, maa den enkelte Sætning fremstilles i tvende. Herved vindes vel, at det Ensidige, som ligger i hver enkelt af disse tvende, ophæves; men da enhver Sætning er eensidig (§. 30, Anm. 3, og §. 68, Anm.), saa behøvedes Complementet ikke mere her end ethvert andet Sted, hvis det ikke var for at afhjælpe den Grundfeil, at man har udtrykt det Reflecterte som Umiddelbart, eller reduceret Begrebet af at have til det at være. Alle Værens Kategorier ere Udviklinger af Væren og Intet; alle Modsetninger ere her congruente, eller ere det Samme; det Ene er eller er ikke, ligesaavel som det Andet. Men Reflexionen bestaaer i, at de samme Modsetninger gjentage sig saaledes, at den ene holdes udenfor Væren, eller ophæves, saa at naa den ene er, da er den anden ikke, men er ophævet i sin Væren, eller latent. Dette udtrykkes ved at have. Min Eiendom er min ophævede Væren; jeg har den, eller den er, som Eiendom, kun i mig; men den har igjen mig, nemlig til Eier, og jeg er selv dens ophævede Væren, eller jeg er, som Eier, kun i den. Men saaledes som Forstanden forstaaer de to anførte Sætninger, er Identiteten ligesaavel som Forskiellen, og Begge paa eengang; de gjøres congruente, eller sættes tilbage til Væren. Derfor fordre hine to Sætninger endnu en tredje, som ved Slutning kan uledes af dem. Da nemlig, ifølge den første Sætning, Alt er Identitet, og, ifølge den anden, Alt er Forskiel, saa følger deraf, at 3) Identitet er Forskiel. Herved sættes Begreberne nu ganske fra Reflexionens Sphære tilbage til Umiddelbarhedens, istedetfor at det ene kun skulde være formiddelt det andet, d. e. middelbart. Vilde man, uden at opgive Copula "er", endnu antyde at Sætningen skulde betragtes i Reflexion, saa maatte man, paa samme Maade, som man har søiet den 2den Sætning som Complement til den 1ste, ledsage den 3die med Complementet af en 4de, der vilde lyde saaledes: Identitet er ikke Forskiel.

4. Sætningen Nr. 2 tillægges Leibniz. Men her gaaer det ligesom med den eleatiske Philosophie: man oversætter det speculative Begreb i Forstandens og Forestillingens Sprog (§. 29, Anm. 2), idet man udtrykker Sætningen saaledes: Der gives ikke i Verden to Ting saalige, at de jo ere forskellige. Som Exempel anfører man to Draaber Vand. Men dette Udsagn er kun en Trivialitet. Det forstaaer sig af sig selv, at to Draaber Vand ere forskellige, om aldrig ved andet, saa derved, at de indtage en forskjellig Plads i Rummet; og overhovedet ere to Ting forskellige, saalænge Tanken holder dem udenfor hinanden, eller betragter dem som to. Leibniz har derimod meent, at Forskiellen er Identitetens egen Bestemthed, og at de sølgelig, betragtede som umiddelbare, ere det Samme (§. 33).

5. De tre i Anm. 3 anførte Sætninger udtrykke tilsammentagne kun Paragraphens enkelte Sætning "at Identiteten har Forskiel" (hvoraf følger af sig selv, at Forskiellen har Identitet, eftersom "have" betegner Reflexions-Forholdet), og ere saaledes kun et ufuldkomment Udtryk for Sandheden. Ligefom man nu gjør denne Ufuldkommenhed større, ved at forstaae Sætningerne saaledes, at Reflexions-Forholdet opløses, og de selv sættes tilbage i

Umiddelbarhedens Sphære, saa gaaer man endnu et Skridt længere tilbage, idet man for de samme Sætninger søger nye Udtryk, der ikke længere ere tvetydige, men nøiagtigen betegne, at man vil have dem betragtede udenfor al Reflexion. Saaledes erholde de da en ny Form, i hvilken den sædvanlige Logik opstiller dem som de øverste logiske Grund-sætninger, hvilket (da den sædvanlige Logik ganske staaer paa det subjective Standpunct) vil sige: de høieste Love for Tænkningen. Denne store Prætension indbyder til en Critik af deres Afdomster.

Nr. 1 og 2. Den første Sætning i Anm. 3, som udtrykker Identiteten af Alt, udfiger saaledes om Alt, hvad det er; den anden, som udtrykker Forskjellen af Alt, udfiger saaledes om Alt, hvad det ikke er. Disse to Sætninger erholde nu følgende Form: Nr. 1: Enhver Ting er hvad den er, eller: $A \text{ er } A$; og Nr. 2: Enhver Ting er ikke hvad den ikke er, eller $A \text{ er ikke Ikke} = A$. Nr. 1 kaldes Identitets-Principet. Nr. 2 (som nogle Forfattere med Urette kalde Contradictions-Principet) er den selvsamme Sætning som Nr. 1, thi at A ikke er Ikke $= A$, kan ligesaa vel hedde: $A \text{ er Ikke} = \text{Ikke} = A = A$. Nr. 1 og Nr. 2 ere det samme Identitets-Princip, udtrykt i positiv og i negativ Form.

Allerede denne Omstændighed viser, hvorledes den speculative Sandhed er bleven trivialiseret i disse Former. Thi medens i Anm. 3 den første og den anden Sætning ere hinanden modsatte, saa sige her Nr. 1 og Nr. 2 præcise det Samme. Den ene sører ikke det mindste Nye til den anden, saa at Sætningerne, betragtede i deres indbyrdes Forhold, ere Tautologier, den ene af den anden.

Men ogsaa i sig selv betragtet, er enhver af dem en Tautologie, og følgelig intetfigende. At enhver Ting er hvad den er, har ingen Betydning, undtagen under Forudsætningen af det Modsatte, nemlig at den er, hvad den ikke er, eller saaledes forstaaet, at den, med al sin Forskiel, dog er sig selv. Men i begge Sætninger, saaledes som de her ere fremsatte, siger Prædicatet ikke Andet end hvad der ligger i Subjectet, og der er saaledes ingen Anledning til at tilføie Prædicatet; thi Subjectet allene "Enhver Ting" siger det Selvsamme.

At gjøre en Tautologie (hvorved Begrebets Udvikling ikke fremmes et eneste Skridt) til en af de øverste Love for Tænkningen, ja endog at fordobbe den, ved at opstille to Sætninger, af hvilke den ene er en Tautologie af den andens Tautologie, kan saa meget mindre finde Medhold hos Tænkningen, som disse Sætninger ikke gjælde udenfor de Lærebøger, hvori de fremsættes, da tvertimod i Virkeligheden Enhver, som vilde tænke og tale efter dem, og sige f. Ex. "Et Begreb er et Begreb; et Menneske er et Menneske;" eller negativt "Et Begreb er ikke intet Begreb; et Menneske er ikke intet Menneske," vilde medrette ansees for at sige lutter Trivialiteter og Flaaheder.

Nr. 3. I Identitets-Principet, saavel i dets negative som i dets positive Form, vare Subject og Prædicat det Selvsamme, og heri bestod Tautologien. Men i Nr. 3 gjøres nu begge forskellige, hvorved denne Sætning altsaa kommer til at svare til den

trede Sætning i Anm. 3: at Identiteten er Forskjel. Den erhoder da følgende Form: Ethvert Prædicat maa enten tilkomme eller ikke tilkomme ethvert Subject, eller: A er enten B eller Ikke=B. Her indeholder Prædicatet altsaa B, som er forskjelligt fra A; Identiteten ligger deri, at enten B eller Ikke=B kan sættes som værende A. Denne Sætning er Contradictions-Principet, eller Modsigelsens Gruadsætning, og kan fremfor Nr. 1 og 2 rose sig af, at den har erholdt en hvis Celebritet udenfor Skolen og Lærebøgerne, idet man i Livet hyppigen beraaber sig paa den, og s. Ex. i Disputer beviser Umuligheden af en Paastand, ved at godtgjøre, at den strider mod Contradictions-Principet. Det er det samme Princip, som ogsaa faaer Navn af Exclusions-Principet, naar det, i en udtværet Form, fremstilles saaledes: Af to Prædicater, hvoraf det ene absolut negerer det andet, maa det ene tilkomme ethvert Subject, det andet derimod ikke, og der gives intet tredje. Denne Sætning siger slet ikke Andet, end den foregaaende, og har kun den større Vidtløftighed i Udtrykket forud for denne.

Hvad nu Contradictions-Principet angaaer, saa er det for det Første en slem Omstændighed, at det strider mod Identitets Principet, saa at de højeste Love for Tænkningen komme i Strid med hinanden, og altsaa Tænkningen i Strid med sig selv. Thi efter Nr. 1 skal A være A, men efter Nr. 3 forudsættes i det mindste Muligheden af, at A kunde være B, og dog er B ikke A. Saa tankeløst har den sædvanlige Logik gaaet tilværks, at den, i samme Dieblis som den, for at undgaae den frygtede Modsigelse, opstillede sine øverste Grundsætninger, selv etablerede Modsigelsen. Heri ligner den Fuglen, som af Frygt for Klapperslangen flyver lige ind i dens aabne Svælg.

Men selv udenfor al Sammenligning med det andet Princip, er Contradictions-Principet allerede derved mistænkeligt, at man, støttende sig paa det, kan sige en Mængde Nonsens, som vilde sætte den, der for Alvor sagde det, i Classe med de Banvittige. Saaledes er det, ifølge dette Princip, rigtigt at sige: "En Elephant er enten en Cubikrod eller ikke; Tanken er enten mørkeblaa eller ikke; en Fersken er enten dydig eller ikke." Rigtig er vel enhver af disse Sætninger, men den er ikke desmindre Nonsens. Siger man, at Tanken er ikke mørkeblaa, saa ligger der indirecte deri, at den da maa være lyseblaa eller mellemblaa, eller i det mindste have en anden Farve. Men denne Mening skal ikke ligge deri, og just derved bliver det Nonsens, thi naar Tanken slet ingen Farve har, saa er det forkeert, just at benægte en enkelt.

Urimeligheden ligger deri, at ethvert Prædicat skal tilkomme eller ikke tilkomme ethvert Subject; thi herved rykkes begge ud af Reflexions-Forholdet, og reduceres til umiddelbar Væren eller Ikke-Væren; men umiddelbart ere disse det Samme; først i Reflexionen fremtræder deres Forskjel. Idet nu Contradictions-Principet udtrykker det Reflec-teerte i Umiddelbarhedens Form, kommer det til at sige en anden Ting, end det vilde; hvorfor ogsaa Enhver, som hører, at Noget ikke er mørkeblaat, mener, at den blaae Farve i Almindelighed indrømmes, idet den enkelte Nuance af den benægtes. I Reflexions-For-

holdet udfordres, at om ogsaa et Prædicat ikke tilkommer et Subject, saa skal dog det Fælleds-Begreb, hvorunder Prædicatet sorterer, tilkomme det, saa at naar det specielle Prædicat benægtes, bekræftes dog det almindelige. Tages nu det almindelige saa udstrakt, at det bliver til Væren i Almindelighed, saa opløses Reflexionen, hvori Contradictions-Principet ene og allene skal gjælde, eftersom det er en Fremstilling af Identitet og Forskjel, og det henses i en Sphære, hvor det ikke kan gjælde, eftersom i det Umiddelbare netop de absolut modsatte Prædicater af Væren og Ikke-Væren tilkomme det samme Subject. Endnu mere cras bliver denne Urimelighed, naar Contradictions-Principet fremsættes i Formen af Exclusions-Principet. Hvad der, skønt i en underordnet Forstand, endnu var rigtigt i hiint, bliver endogsaa urigtigt i dette; thi om det endnu paa en vis Maade kan være rigtigt at sige, at Tanken er ikke mørkeblaa, da det kan have den Betydning, at Prædicatet af det Mørkeblaa ikke passer til Tanken, saa er det aabenbart urigtigt at sige, at Tanken er ikke-mørkeblaa, da dette maa betyde, at Prædicatet af det Ikke-Mørkeblaa passer til Tanken; thi i det første Tilfælde siges der kun hvad Tanken ikke er, men i det andet hvad den er.

At Contradictions-Principet, anvendt paa det Umiddelbare, ikke har nogen Gyldighed, er ikke blot indlysende af Logikens hele første Deel, hvori vi have seet, at den absolute Modsigelse af Væren og Intet er Vorden, og hvor siden bestandig det ene Led er det andet; men det sees ogsaa deraf, at ikke ethvert Prædicat gjør Fordring paa at udtrykke Subjectets hele Natur, men at Subjectet *A*, som er *B*, tillige kan være *C* og *D* og *E* o. s. v.; men da *C*, *D* og *E* ere Ikke-*B*, saa er jo *A* baade *B* og Ikke-*B*. Her leder altsaa Contradictions-Principet, i sig selv betragtet, til den samme Modsigelse, som i sit ovenomtalte Forhold til Identitets-Principet. F. Ex. En Viol er blaa, men den er tillige duftende; dog er det Duftende ikke det Samme som det Blaa; tvertimod er Prædicatet af det Blaa aldeles ikke passende til det Duftende, thi Farven er kun for Synet, og det Duftende er kun for Lugten. Selv om man ogsaa heri støtter sig paa Contradictions-Principet, og gaaer ud fra den Sætning: "Det Duftende er enten blaat eller ikke," maa man erklære sig for det Sidste, nemlig at det Duftende ikke er blaat, eftersom det ingen Farve har; hvoraf da følger, at Violen er baade duftende og ikke-duftende, baade blaa og ikke-blaa. Ifølge Contradictions-Principet kan man ligeledes sige: Ethvert Antal er enten 5 eller ikke. Men 6 er baade 5 og ikke-5, thi det er 5, men endnu mere; ligesom Violen er blaa, men endnu har flere Prædicater. Saaledes er da i den umiddelbare Væren Modsigelsen selv en Følge af Modsigelsens Grundsatning.

Principet er folgelig ikke gyldigt undtagen i Reflexions-Forholdet, men dette Forhold udtrykker det ikke i sin Form. Hvor to Bestemmelser forholde sig som Grunden og dens Indhold, eller som Væsen og Phænomen, eller som Identitet og Forskjel, eller som det Positive og det Negative, der maa det Subject, som hører til samme Kreds af Bestemmelser, være enten den ene eller den anden af de to modsatte Sider, og der gives ingen tredje; eller naar den ene sættes som værende, saa maa den anden sættes som ikke-værende, og

omvendt. Dette flyder ligefrem af Grundens eget Begreb (§. 76); men saaledes indskrænket, er Contradictions-Principet fra sit store Omfang og sin store Prætension reduceret til en Sætning, som har udviklet sig af ganske andre Forudsætninger, og paa ingen Maade kan belægges med dette Navn.

Resultatet er: Af de tre saakaldte øverste logiske Grundsætninger eller højeste Love for Tænkningen ere Nr. 1 og Nr. 2 intetsigende Tautologier, saavel hver især, som den ene af den anden, og Nr. 3 er deels Nonsens, d. e. berøvet al fornuftig Mening, deels, for saa vidt som den har Mening, falsk og ugyldig. Fremdeles ere disse tre Sætninger saa tankeløst opstillede, at Nr. 1 og Nr. 2 udtrykke det Selvsamme, og Nr. 3 er i Strid, deels med de to foregaaende, deels med sig selv, saa at den paa en dobbelt Maade etablerer den Modsigelse, som den havde til Hensigt at fjerne.

At ville røkke disse tre Sætningers usurperede Autoritet, er i vore Tider ikke mindre farligt, end naar man tilforn vilde røkke Troen paa Spøgeri. I sær Contradictions-Principet lader Kulsviertroen sig saa nødig berøve, som Livet; thi den indbilder sig, at naar dette Princip tilintetgjøres, da aabnes Skranken for alt Slags Sophisterie, og da kan man bevise, at Hvidt er Sort, og at en Cirkel er firkantet. Men man troste sig med, at Følgerne ere ikke saa betydelige. Sophisteriet trives ligesaa godt under Contradictions-Principets Auspicer, som udenfor disse; thi dette Princip, hvorpaa man lægger saa stor Vægt, er, selv efter den sædvanlige, overfladiske Logiks egen Tilstaaelse, saa ufrugtbart, at man ei engang kan udlede deraf, at Hvidt ikke er sort, eller at en Cirkel ikke er firkantet. Contradictions-Principet kan ikke lære os meer, end at Hvidt er enten sort eller ikke sort, og at en Cirkel er enten firkantet eller ikke firkantet; men hvilket af de to modsatte Prædicater der tilkommer Subjectet, kan Principet ikke afgjøre, sørend der af andre Grunde er beviist, at Sort er et Prædicat, som ikke tilkommer det Hvide, og at Hvidt folgelig ikke er sort, samt at det Firkantede er et Prædicat, som ikke tilkommer Cirkelen, og at Cirkelen folgelig ikke er firkantet.

Den Tillid, hvormed Forestillingen bærer disse tre Principer, og især det sidste, er saaledes en af Tankens Fordomme, og har sin Grund i den ovenfor (§. 84, Anm. 3) bemærkede, at tillægge Væren absolut Selvstændighed, uden at betænke, at Væren, først ved at opheves, erholder en Grund, og saaledes kun er, idet den ikke er. Kant indblader sig ikke paa, hvorvidt Contradictions-Principet passer paa Tingene i dem selv, men han tillægger det i subjectiv Henseende uindskrænket Gyldighed, som den højeste Lov for den menneskelige Tænkning. At det ikke passer paa Tingene, er vist nok, thi ingen Ting eksisterer efter denne Lov, men kun tvertimod dens Bydende. At være er i sig selv en Modsigelse, thi den umiddelbare Væren er Intet, og den reflecterte er ophævet. Enten man betragter Tingene som vordende eller som tilværende, ere de baade værende og ikke-værende; Intet, eller den absolute Modsatning til Væren, blander sig i enhver af de Former, hvortil denne udvikler sig; og det er saaledes Betingelsen for al Væren, at være i directe Strid med Contradictions-Principet. Men naar Tanken vil fatte Gjenstandene i deres Væren, saa

maa den ogsaa fatte dem i den Modsigelse, som denne indeholder, og folgelig er Principet ligesaa lidt gyldigt for Tænkningen, som for Tingene.

At Philosophien imidlertid ikke kan blive staaende ved Modsigelsen, men at denne skal og maa hæves, er en uundgaelig Fordring; og det er den respectable Side af Forestillingen, at denne, i den ubevistste Følelse heraf, haber og forfølger Modsigelsen. Men det gjælder netop om at hæve eller ophæve, ikke tilintetgjøre den (§. 15, Anm. 2), hvilket er en Urimelighed, men dette Sidste er det dog, som Contradictions-Principet har til Hensigt. For at bekæmpe sin Fiende, maa man først indrømme hans Magt. Idet man formaaer at tænke Modsigelsen, har man paa eengang indrømmet og hævet den; paa denne Maade er Tanken den Enhed, hvori den opløses (§. 7).

b) Den vordende Grund.

§. 88. Overgangen fra Identitet til Forskjel, og omvendt, eller Overgangen fra det Positive til det Negative, og omvendt, er den vordende Grund. Denne danner en uendelig Række.

Anm. 1. Borden af Grunden er i Reflexionens Sphære det Samme som Borden i Almindelighed er i Umiddelbarhedens (§. 29), og Momenterne forholde sig paa samme Maade, kun med den samme Forskjel (§. 86, Anm.)

2. Ethvert negativt Led i Rækken betegner den ophævede Væren eller Grunden, men det gaaer strax over til et positivt, som betegner Grundens Indhold, eller den middelbare Væren, som fremgaaer af den. Saaledes er Grunden vordende; thi efter det negative Led er den (§. 76), men da dette strax gaaer over til et positivt, saa er den ikke (samme §), hvilket ogsaa antydes derved, at kun 0 ligger mellem — og +. Men naar den befinder sig i Overgangen af Væren og Ikke-Væren, saa er den Borden (§. 29, Anm. 1).

3. Ledene i Rækken ere hinanden modsatte. Enhver vordende Grund har ogsaa styrkende og svækkende, eller tiltraadende og fratraadende Momenter. Derfor er den vordende Grund ubestemt, og kan fortsættes i det Uendelige, uden at erholde Tilværen, d. e. uden at blive virkelig Grund. Naar man anfører Grunde pro et contra, saa er man i den uendelige Række af Plus og Minus, som kun er Borden af Grunden, uden endnu at være Grund. Og naar man anfører to eller flere Grunde for en Ting, saa springer man fra Plus til Plus, eller ophæver og indsætter Rækken i samme Dieblis, hvorved Grundens Tilværen eller den virkelige Grund opsættes. Flere Grunde ere saaledes Kjendetegnet paa, at man endnu ikke har fundet den eneste tilstrækkelige, eller at man har overseet den; og naar man giver Grunde for Noget, saa har man endnu ikke angivet Grunden. Herved adskiller Grunden sig fra Uarsagen. Grunden kan have Borden, og saaledes er det ubestemt, om den skal faae Tilværen eller ikke. (Man kan have Grund til at foretage en Handling, og dog lade det være, thi det er vilkaarligt, om og hvor man vil afbryde den uendelige Række). Men Uarsagen er selv Tilværen, nemlig af Nødvendigheden, og maa

derfor nødvendigen have Virkning. En Grund til at handle behøver saaledes ikke at være virksom; dette bliver den først ved at optages i en Villie, som giver den Tilværen, eller maaskee endog gjør den til Årsag.

c) Den tilværende Grund.

§. 89. Ophævelsen af den uendelige Række har den tilværende Grund til sit Resultat.

Anm. Her forekommer Grunden som Resultat (§. 75). Derfor er den tilværende, thi i Resultatet ere dens Forudsætninger ophævede (§. 76).

§. 90. Men naar dette Resultat betragtes som Ophav, saa gaaer dets Tilværen over paa dets Indhold; og dette Indhold er da Existens eller Tilværelse. (See §. 76). Eller: den absolute Grund har Existens, og Existensen har absolut Grund (See §. 80).

Anm. 1. Tilværelse er Tilværen i Reflexionens Sphære. For at undgaae al Tvetydighed, kan man betjene sig af Ordet "Existens".

2. Alt hvad som eksisterer, maa have en Grund. Men da Alt kan sættes som eksisterende, saa er Intet saa usandt eller urimeligt, at der jo kan gives en Grund derfor. Da den Grund, som man angiver for Noget, ikke længere er, men er ophævet i Existensen, saa er det Prøvestenen for dens Gyldighed, at undersøge, om den har været, nemlig som Resultat af en ophævet Væren. Hvis Nogen f. Ex. foretager en Handling, som strider mod en af Statens Love, og giver den Grund, at Loven enten i Almindelighed eller i dette Tilfælde ikke er bindende, saa spørges der, om den Handlendes Overbeviisning staaer over Loven, d. e. om Lovens Væren er ophævet i denne Overbeviisning, saa at denne altsaa har været som Grund, uden hvilken Omstændighed den ikke bør blive Grund til Handlingen. At ulovlige Handlinger kunne finde Sted, uagtet hiint Spørgsmaal maa besvares benægtende, ligger deri, at Individet kan stille sig paa et forkeert Standpunct, hvorfra det besvarer Spørgsmaalet bekræftende.

2. Existens.

a) Ting.

§. 91. Den absolute Existens er Ting.

Anm. 1. I Reflexionens Sphære er Tingen hvad Noget er i Umiddelbarhedens.

2. Begreberne af Ting, betinge og Betingelse ere i samme Slægtskab, som Ordene. Den tilværende Grund betinger eller er Betingelse for Existensen; den saaledes betingede Existens er Tingen, og denne betinger igjen, eller er Betingelse for sine Egenskaber.

§. 92. Tingene ere uendelig mange, og udgjøre den eksisterende Verden, hvori hver Ting baade er betinget af en foregaaende, og selv betinger en følgende. Saaledes er enhver Ting Grund, baade som Resultat og som Ophav; eller: den ene Ting er reflecteret i den anden. Dette udgjør Tingens Reflexion i andre Ting.

Ann. Denne Reflexion udgjør ikke her det 2det Led, eller det dialectiske Moment af Eksistensen. Betragtede man den som saadan, saa satte man den tilbage til det umiddelbare Forhold af Noget og Andet. Da nemlig den ene Ting er ligesaa vel som den anden, saa falde Ledene i Tingenes uendelige Række udenfor hverandre, som værende, hvorimod de paa Reflexionens dialectiske Standpunct skulde betragtes som havende. Dette skeer nu i følgende §.

b) Egenskaber.

§. 93. Da det, hvori Tingen er reflecteret, selv er Ting (§. 92), saa er den herved reflecteret i sig selv. Ved denne Reflexion i sig selv bliver det Andet af Tingen optaget i Tingen, som Grænse, eller som den Qualitet, hvilken Tingen har, og saaledes bliver Qualiteten Egenskaber.

Ann. Forskjellen mellem Qualitet og Egenskaber ligger ganske i Forskjellen mellem det Umiddelbare og det Reflecterte. Nemlig:

α) Qualiteten er det blot Negative, som Grænse; den er fremdeles fælleds baade for Noget og Andet, og betegner hvad begge Dele ikke ere (§. 32 og 33). Men Egenskaberne ere det Positive, som Grænse; de ere derfor ikke fælleds for Tingene, og betegne hvad Tingene ere. Tingen A har de positive Egenskaber a, b, c; men Tingen B har ikke disse Egenskaber, men derimod andre, d, e, f.

β) Derfor er Qualiteten Nogets egen Bestemthed (§. 32), og hører selv til det absolute Noget; men Egenskaberne ere den Eksistens, hvori Tingen, som absolut Grund, er ophævet, og danne saaledes den dialectiske Modsatning til Tingen, eller det 2det Led i Eksistensen.

γ) Endelig er Qualiteten kun een, thi Negationen af Noget og Andet er den samme (§. 33); men Egenskaberne ere Qualiteter, eftersom de ikke ere den samme Bestemthed, men den modsatte, thi den Egenskab, som er positiv for A, er negativ for B.

c) Realitet.

§. 94. Den Eenhed, at Tingen kun er (som ophævet) i Egenskaberne, og at Egenskaberne kun ere (som ophævede) i Tingen, er Realitet eller Eenhed af Væsen (svarende til Eenhed af Væren, §. 36).

Speculativ Logik.

(7)

Ann. 1. Realiteten, som det 3die Led i Eksistensen, er det Sande i Eksistensen. Og da den nu gaaer over til at blive det 3die Led i Væsenets Categoric, saa er den tillige Sandheden af Væsenet, eller den væsentlige Væren. Men da Væsenets Sandhed bestaaer i dets Ophævelse i Phænomenet (§. 85), saa vil det ogsaa i Realiteten fremstille denne Overgang.

2. Naar man spørger, om Noget har Realitet, saa mener man dermed, om det er meer end et Phænomen, eller om det har en væsentlig Væren. Men man bør ikke forglemme, deels at Realitetens Bestemmelse netop er at gaae over til Phænomen, og at det Reelle selvsagt ikke er meer end Phænomen, men snarere mindre, eftersom det er Væsenet, for saa vidt som det endnu ikke er ophævet i Phænomenet; deels, at intet kan være Phænomen, uden under Forudsætningen af en Realitet eller et Væsen. Realiteten er det, som kommer fra Væsenet, for at gaae til Phænomenet.

3. I Philosophien er der især Spørgsmaal om Begrebernes Realitet, nemlig i Almindelighed hvorvidt Virkeligheden svarer til Begrebet. I denne Betydning er Ordet allerede forekommet i §. 8 og i §. 72. Logikens 3die Hoveddeel, som er Læren om Begrebet, vil afhandle denne Gjenstand. Her kommer da det subjective Begreb til at svare til Væsenet, og den objective Verden til Phænomenet; og Realiteten, eller Overgangen fra hiint til dette, bliver her den logiske Slutning; saa at ethvert Begreb, som er bygget paa en Slutning, maa have Objectivitet. At bevise Guds Eksistens udenfor vort Begreb af Gud, bestaaer, saafremt det skal have nogen fornuftig Mening, i at lade Begrebet af Gud fremstaae ved en Slutning, hvorved det da af sig selv gaaer over til Objectivitet, ligesom Væsenet igjennem Realiteten gaaer over til Phænomen.

3. Realitet.

a) Materie.

§. 95. I det Realitetens Momenter, Tingen og dens Egenskaber (§. 94), komme til ny Udvikling i en højere Kreds, erholde de, hvert for sig, selvstændig Realitet. Saaledes ere for det Første Egenskaberne, betragtede som reelle, Materier.

Ann. Naar man betragter Egenskaberne som eksisterende udenfor Tingen, altsaa som selvstændige, saa tillægger man dem derved en Realitet, hvori Tingen parteciperer. Siger man f. Ex., at Tiden er uendelig, saa seer man det Uendelige som en Egenskab ved Tiden, og kan da ogsaa udtrykke det ved, at Tiden har Uendelighed, d. e., baade at det Uendelige er i Tiden, og at Tiden er i det Uendelige. Dette er deres Realitet af Eksistens (§. 94), eller: som eksisterende, forholde de sig paa denne Maade. Men da ikke blot Tiden, men meget Andet er uendeligt, saa parteciperer Tiden i den samme Uendelighed, hvori meget Andet parteciperer; herved erholder altsaa det Uendelige en selvstændig Realitet, eller

betrages som eksisterende for sig selv, d. e. som Materie. (Ordet "Materie" tages nemlig ikke blot i fysisk, men ligesaa vel i aandelig Betydning).

§. 96. Da Materierne have selvstændig Realitet (§. 95), saa er den ene ikke bestemt ved den anden, men hver eksisterer for sig, uafhængig af de andre.

Ann. 1. Naar man i Experimental-Physiken gaaer ud fra Materien i Almindelighed og dens almindelige Egenskaber, til hvilke ogsaa Porositeten henregnes, saa bliver man staaende paa det Standpunkt, som Paragraphen angiver, istedetfor at gaae til et høiere, og man søger da at bringe den speculative Sandhed nærmere til Forestillingen, ved at sandfælgiggjøre den; men ved denne Bestræbelse kommer man i Strid baade med Philosophie og Erfaring. Saaledes har Physiken ved Antagelsen af de saakaldte Molécules benyttet den atomistiske Philosophies Standpunkt (see §. 41, Ann. 3). Men Atomerne ere en Speculation; hvorimod les Molécules skulle være sandfælgige; men derved har det Speculative tabt sin Betydning, og det Sandfælgige intet vundet, eftersom disse Molécules jo ikke ere Gjenstand for vor Sandfælgning, eller kunne godtgjøres i Erfaringen. Paa samme Maade forholder det sig her. De forskellige Materiers Selvstændighed eller gjensidige Uafhængighed er en speculativ Overgangs-Sætning, som Physiken holder fast paa og sandfælgiggjør ved Forestillingen om Porerne. (Her er naturligviis ikke Tale om de virkelige Porer, som ere Gjenstand for Erfaringen, og opdages enten med det blotte eller med det bevæbnede Øie, f. Ex. Porerne i Huden, i Træet o. s. v., men kun om de Porer, der i Almindelighed tillægges Materien, men som ingen Erfaring kan godtgjøre). I disse, enhver Materie tilkommende Porer skulle nu andre Materier være indeholdte, og da disse ere ligesaa porøse, saa er den første Materie igjen indeholdt i Porerne af disse, og de selv forholde sig indbyrdes paa samme Maade. Alle saadanne Forestillinger ere kun Opdigtelser af Forstanden, som, idet den vil lette Tanken den speculative Sandhed, ved at fremstille den sandfælgigt, kun frembringer forvirrede Forestillinger, der hverken i det Speculative eller i det Sandfælgige finde Medhold.

2. Den samme Forvirring hersker ligesaa vel i mange gængse Forestillinger om den aandelige Verden. Saaledes i den sædvanlige Psychologies Fremstilling af Sjæle-Evnerne. Disse betragter den som selvstændige Eksistenser, der gjensidigen indvirke paa hverandre; men herved blive Sjælen og selve Psychologien saa porøse, saa de briste. Denne Art af Forestillinger pleier man dog at kalde klare og fattelige, i Modsætning til de speculative, som derimod faae Navn af Drømmerier. Men Enhver, som vil gaae tilbunds i slige saakaldte klare og fattelige Forestillinger, vil snart befinde sig i en Labyrinth af Forvirringer, hvorfra der ikke er nogen Udvei.

§. 97. Da folgelig alle Materierne have den samme Mangel paa Bestemthed eller Qualitet (§. 96), saa ere de alle væsentligen den samme eneste Materie; d. e. de flyde sammen i Reflexions-Bestemmelsen af Identitet.

- Ann. 1. Hvad der skulde gøre dem forskellige, vilde være deres Bestemtheder eller Qualiteter, men formedelst deres gjensidige Afhængighed have de ingen saadanne.
2. Man seer her, hvorledes den i Anledning af Contradictions-Principet (§. 87, Ann. 5) omtalte Modsigelse, at flere Prædicater tilkomme samme Subject, hæves, idet alle disse Prædicater, efter Identitets-Bestemmelsen blive til Materien i Almindelighed. De Subjectet A tilkommende Prædicater, f. Ex. B, C, D, ere, hver for sig, en egen Materie, men i deres Forening, som er den der just betegner A fremfor andre Subjecter, ere de en enkelt Materie.

b) Form.

§. 98. De mange Materier, som før vare indbyrdes ubestemte, bestemmes nu alle i denne Identitet, mod hvilken de selv udgjøre Forskjellen, og saaledes bliver den eneste Materie væsenligen Form for de mange.

- Ann. 1. Naar man bliver staaende paa Standpunctet af forrige §., nemlig ved Identitets-Bestemmelsen af den eneste Materie, saa blive de mange Materier Former for denne. Dette er at definere Gud ved den almindelige Materie, og Verden ved dennes uendelig mange Former. Men paa Standpunctet af nærværende §. sees Gud som den eneste Form, og Verden først som den uendelige Mængde af endelige Former (hvilke danne Modsætningen til den eneste Form, ligesom de mange Materier til den eneste Materie), og dernæst som Materierne selv, der opfylde Formen, thi i denne Modsætning blive Formerne til Materier, ligesom i den foregaaende Materierne bleve til Former.
2. Reflexions-Forholdet (Forholdet mellem Identitet og Forskiel) er altsaa udtrykt i Modsætningerne af Materie og Former, og af Form og Materier, men ikke i Modsætningen af Materie og Form, eftersom hver af disse henføres til Identitetens Moment; thi herved abstraheres fra Forskiellens, saa at de begge blive lige selvstændige, eller Et og Alt, og folgelig umiddelbart det Samme. I denne Ophævelse af Reflexions-Forholdet ligger Realitetens Ophævelse til Phænomen. Realiteten er nemlig i Reflexionens Sphære, hvad Genhed af Væren er i Umiddelbarhedens. Altsaa ligesom denne er Væren for sig selv (§. 36, Ann.), saaledes er Realiteten Eksistens for sig selv. Den samme Repulsion, som finder Sted i Genhed af Væren (§. 39), finder derfor ogsaa Sted i Realiteten. Gist udelukke Et og Flere hinanden, her Materie og Form.
3. Her tillands har man i den nyere Tid ibrigen disputeret om, hvad der i Poesien skulde betragtes som Hovedsag, enten Materien eller Formen. Herpaa kan man i Korthed svare, at i Poesien og i det Hele i al skøn Kunst finder denne Modsætning aldeles ikke Sted, saa at man ei engang kan sige, at Formen er Hovedsagen, men det maa hedde, at den er det Eneste og Alt; thi det Skønne er en Idee, men Ideen hører til Begrebets Verden, og denne er allerede i sig selv Form. Mange, som reducere hiin æsthetiske

Modsatning til en Modsatning mellem Idee og Form, gjøre saaledes et endnu større Misgreb, thi at betragte Ideen som Materie, eller modsat Formen, er et Barbarie af Forestilling, idet man herved lader Ideen gaae over til Phænomen (§. 98, Anm. 2). Forfatteren til "Gjengangerbrevene" har, uden tvivl ledet ikke saameget ved Speculationen, som ved den enhver sand Digter egne Tact for det Rigtige, fremstillet Sagen i dens rette Lys, men derved fremkaldt Indvendinger, som vel især ere grundede i Mangel paa tilstrækkelig udbredt Kundskab til de her omhandlede Categoriers rette Betydning. I hiin Forfatters Digte, saavel som i dem, hans andet Seg, Forfatteren til "Amors Geniestreger" har publiceret, hedder det snart, at Formen er Alt, snart at Stof og Form ere Et. Unægteligt, thi Ideen er selv Form, og saaledes er Formen Alt, men i denne Form er Materien bleven til Stof (som er den i Ideens Form ophævede Materie), istedetfor at beholde samme Selvstændighed, og folgelig ere begge Et. Naar det nu tillige hedder, at Ideen er det Reelle, som man kan tage og føle paa, og som Alle have Sands for, saa er dette sagt under Forudsætning af den almindelige Forestilling, som etablerer den urimelige Modsatning mellem Idee og Form, thi saaledes nedsettes Ideen til Materie, som, netop formedelst sin Selvstændighed imod Formen, ikke er Andet end Væsenets Overgang til Phænomen.

c) Phænomen.

§. 99. Den Modsigelse i Tingene, at Materie og Form have samme Realitet, eller at samme Realitet tilkommer baade det Værende og det Ikke-Værende (§. 76), ophæver baade Tingene og Realiteten (som Eenhed af Væsen), og lader Væsenet gaae over til Phænomen.

- Anm. 1. I Eksistensen har Tingen Egenskaber. Dette udtrykker ganske Reflerions-Forholdet. Men i Realiteten har ikke blot Materien Form, og omvendt; men Tingen har begge Dele. Denne dobbelte Hæve gjør dem begge lige selvstændige og uafhængige af hinanden, og modsiges derved Reflerions-Forholdet.
2. Her seer man Modsigelsens Betydning i Philosophien: den ophæver Tingene, og gjør dem til Phænomener. Contradictions-Principet derimod, istedetfor at hæve Modsigelsen, prøver paa at tilintetgjøre den, saa at den ikke faaer noget Resultat. Det har kun Valget mellem denne Ufrugtbarhed, eller ogsaa ikke blot at gjøre Tingene til Phænomener, men tillige at nedsette Begrebet og Ideen til samme Trin.
3. I Reflerionens Sphære har Væsenet altsaa vist sig som Eksistens og Realitet, hvilke ere den væsentlige Væsen. I Phænomenets Kreds vil den nu vise sig som Virkelighed og Totalitet; og i Nødvendighedens som Causalitet og Substantialitet.

B. Phænomen.

1. Absolut Phænomen.

a) Mulighed og Umulighed.

§. 100. Materie og Form skulde staae i Reflexions-Forhold til hinanden, saaledes at naar den Ene sættes som værende, maatte den Anden sættes som ikke-værende. Men paa den anden Side skal samme Realitet tilkomme dem begge (§. 99). Men den Realitet som paa eengang tilkommer baade det Værende og det Ikke-Værende, er Mulighed.

Anm. Muligheden indbefatter baade det Værende (Virkeligheden, som maa være mulig), og det Ikke-Værende (den Mulighed, som endnu ikke har faaet Virkelighed). Her fremkommer saaledes en ny Definition paa Realiteten, nemlig: Mulighed i Almindelighed, betragtet baade som en abstract Side af Virkeligheden, og som endnu ikke virkelig.

§. 101. Muligheden er Realiteten, henført til Identitets-Bestemmelsen. Men henført til den modsatte Bestemmelse af Forskjel, bliver Realiteten det Modsatte, nemlig Umulighed.

Anm. Bestemmelsen af det med sig selv Identiske giver Muligheden, Bestemmelsen af det i sig selv Forskjellige giver Umuligheden. Begge henføres saaledes til Nr. 1 og 2 af de væsentlige Sætninger (§. 87, Anm. 3). Men ligesom Forstanden giver disse tre Sætninger en anden Form, hvori de tabe deres speculative Betydning (samme §., Anm. 5), saaledes henfører den nu ogsaa Begreberne af Mulighed og Umulighed til de to første af de saaledes forandrede Sætninger. Ifølge Sætningen Nr. 1 (A er A) bestemmes Muligheden som det med sig selv Identiske, og det hedder da: Alt, hvad som ikke modfiger sig selv, er muligt. Ifølge Nr. 2 (A er ikke Ikke-A) bestemmes umuligheden som det i sig selv Modfigende, og det hedder da: Alt hvad som modfiger sig selv, er umuligt. Men da man kan give ethvert Indhold begge Former, baade af Identitet med sig selv og af Modfigelse med sig selv, eftersom Identiteten har Forskjel (§. 87), hvoraf følger, at Alt er identisk, og at Alt er forskjelligt (samme §., Anm. 3), saa bliver Alt, ifølge disse Principer, baade muligt og umuligt. Selv en firkantet Cirkel bliver ikke blot umulig, fordi Prædicatet modfiger Subjectet, men ogsaa mulig, fordi den er hvad den er, eller fordi en firkantet Cirkel er en firkantet Cirkel. I hvad Betydning Mulighed og Umulighed kunne siges at være det Samme, vil næste §. fremstille. Her er det nok at bemærke, at de saakaldte øverste logiske Grundsætninger ogsaa her komme tilkort, idet de lade de Begreber falde sammen, som de netop vilde holde udenfor hinanden. Ifølge Sætningen

Nr. 3 (Contradictions-Principet) bliver Udelukkelsen nu paa det bestemteste udtrykt saaledes: Enhver Ting er enten mulig eller umulig. Dette er vel for saavidt rigtigt, som den samme Ting ikke kan paa eengang sættes som positiv og som negativ. Men deels strider dette mod Følgerne af de to første Sætninger, deels udelukkes herved hvad som allermindst skulde udelukkes, nemlig Virkeligheden, der, som vi snart skulle see, netop er den Enhed, hvori Muligheden har Umulighed, og omvendt.

102. Da nu Identitet og Forskjel forholde sig som det Positive og det Negative (§. 87), saa betegner dette Forhold Mulighedens Forhold til Umuligheden. Den Ene er saaledes Reflexionen eller Ophævelsen af den Anden, og den Ene er ikke Andet, end hvad den Anden er (§. 77, Anm. 2, og §. 87. Anm. 2). Herved sættes de selv under Reflexions-Bestemmelsen af Identitet, saaledes at den Ene har den Anden.

Anm. Med andre Ord: Mulighed og Umulighed ere for saa vidt det Samme, som de begge ere de Momenter, hvoraf Virkeligheden skal udvikle sig. Som Momenter ere de begge lige uvirkelige; thi det Mulige er ligesaa lidt virkeligt, som det Umulige, og det er usikkert, om det bliver virkeligt, thi der ligger ikke i Muligheden nogen Bestemmelse, hvorved den nødes til at gaae over til Virkelighed. Men selv naar dette skeer, da er det ligesaa meget Umuligheden, som Muligheden, der realiseres i det Virkelige, thi begge ere Momenter deri, og det ene Moment kan ikke være virksommere end det andet.

b) Tilfælde.

§. 103. Den fortsatte Overgang af Mulighed til Umulighed, og af denne til hiin, danner en uendelig Række, som er Tilfældet eller Phænomenets og Virkelighedens Borden.

Anm. 1. Tilfældet er endnu ikke virkeligt; saasnart det er blevet virkeligt, er det ophævet. Naar man har taget et Nummer i et Lotterie, saa er det inden Trækningen tilfældigt, om det vil komme ud, eller ikke; men efter Trækningen er det ikke længere tilfældigt, thi da er Virkeligheden etableret, og med det Samme er Tilfældet ophævet. Fremdeles viser Tilfældet sig som Mulighedens og Umulighedens gjensidige Overgang; thi først efter at Virkeligheden har faaet Tilværen, seer man, hvad der var muligt eller umuligt; iforveien havde den ene af disse Bestemmelser intet forud for den anden, den ene ikke større Krav paa Virkelighed end den anden. Eller først i Virkeligheden blive Mulighed og Umulighed forskellige; i Tilfældet ere de blot identiske.

2. Dette ligger ogsaa ganske deri, at Tilfældet danner en uendelig Række. Dets Overgang til Virkelighed er vel mulig; men formedels Rækkens Uendelighed er den umulig, thi Muligheden kan blot realiseres ved Rækkens Afbrudelse, men derved ophører den at være

uendelig, altsaa at være Tilfælde. Tilfældets Overgang til Virkelighed er folgelig umulig, inden den har fundet Sted, og bag efter er den ikke mulig, men virkelig. Dette leder til samme Resultat som Anm. 1: I Tilfældet er Muligheden umulig, først i Virkeligheden bliver den forskjellig fra sin Modsatning.

3. Ligesom de positive og de negative Led i den vordende Grund betegne den udviklede og den ophævede Væren (§. 88, Anm. 2), saaledes betegne de samme i den vordende Virkelighed Mulighed og Umulighed. Og ligesom de hist udtrykke Grundens styrkende og svækkende, tilraadende og fraraadende Momenter (samme §. og Anm.), saaledes udtrykke de her de Momenter, som deels befordre Virkeligheden, deels modsætte sig den, og som i det Practiske, f. Ex. i Foretagender, hvis Udfald beroer paa Tilfældet, ere styrkende og svækkende, tilraadende og fraraadende Grunde til at handle, hvilke i dette Forhold indbefattes under Udtrykkene Sandsynlighed og Usandsynlighed. Ved disse er at bemærke:

α) At de ikke ere Andet end Muligheden og Umuligheden, løsrevne af deres Reflexions-Forhold, og satte tilbage i den umiddelbare Væren, hvorfor de ogsaa umiddelbart ere det Samme, saaledes at det samme Tilfælde er paa eengang baade sandsynligt og usandsynligt, medens det derimod, under Forholdet af muligt eller umuligt, vel kan sættes baade som det Ene og som det Andet, men ikke som begge Dele paa eengang. Det Sandsynlige er nemlig tillige usandsynligt, og omvendt; thi da der i det Sandsynlige ikke ligger nogen Nødvendighed til at blive virkeligt, saa er det derved usandsynligt; og da der i det Usandsynlige ikke ligger nogen Nødvendighed til ei at blive virkeligt, saa er det sandsynligt. Eller: i Reflexions-Forholdet ere Mulighed og Umulighed hinanden modsatte, som det Positive og det Negative; men i Umiddelbarheden bliver Muligheden til Sandsynlighed, og Negationen heraf bliver Usandsynligheden; men begge have Muligheden til fælleds Grændse, Bestemthed eller Dualitet, og ere folgelig det Samme (§. 33).

β) I denne blot qualitative Bestemmelse af Noget og Andet have de folgelig slet ingen reel Betydning. Denne erholde de først, naar de betragtes quantitativt, eller ved Bestemmelsen af deres Størrelse eller Grad. Paa denne Maade blive de Gjenstand for Mathematiken. Men Calcul des probabilités, idet den behandler deres Størrelse, maa henseøre Tallene til samme Benævnelse, og vælger dertil den ene af dem, enten Sandsynlighed eller Usandsynlighed, uden at bekymre sig om den anden, formedelst Identiteten af begge. Naar f. Ex. i et Hazardspil, hvori 100 Tilfælde ere mulige, Spilleren A besætter 1, og Spilleren B de andre 99, saa kan man ikke anvende den blot qualitative Bestemmelse, at A har Usandsynlighed for Gevinst, B derimod Sandsynlighed; men man kan tage een af begge Bestemmelser som fælleds Benævnelse, og udtrykke denne quantitativt, ved at sige, enten at Sandsynligheden er 99 Gange saa stor for B, som for A, eller at Usandsynligheden er 99 Gange saa stor for A som for B. Først den quantitative Bestemmelse giver Udtrykkene Betydning.

γ) Da Tilfældet er ophævet, saasnart det Tilfældige er blevet virkeligt (Anm. 1), saa gjælde Sandsynligheds- eller Usandsynligheds-Bestemmelserne kun indtil da, men ikke

længere. Løvetimod, saasnart en Mulighed er realiseret, ophæve hine Bestemmelser sig saaledes, at det altid er det Usandsynlige, som er skeet, og det Sandsynlige, som ikke er skeet. F. Ex. i det anførte Spil med 100 Muligheder er Sandsynligheden for hver enkelt Mulighed $\frac{1}{100}$, og Usandsynligheden $\frac{99}{100}$, altsaa denne 99 Gange saa stor som hiin, ja saa stor, at den kun mangler $\frac{1}{100}$ i Visheden. Da denne Bestemmelse gjælder for enhver af Mulighederne, saa har den ogsaa gjældet for den, som bliver realiseret, hvoraf følger, at det netop er det Aller-Usandsynligste, som er skeet, og det Aller-Sandsynligste, som ikke er skeet. Med andre Ord: at en vis bestemt Mulighed skal blive til Virkelighed, er i sig selv det Aller-Usandsynligste, fordi Tilfældet, som skal frembringe Virkeligheden, er en uendelig Række, hvis Ophævelse folgelig kan opsættes i det Uendelige. Men just derfor er dens Afbrydelse umulig, og den alternerer folgelig ikke med Sandsynlighed og Usandsynlighed, men med Mulighed og Umulighed (Anm. 2). Hine vise sig altsaa som usande Bestemmelser, der maae gaae over til disse, d. e. Umiddelbarhedens Bestemmelser maae hæves til Reflexionens.

c) Virkelighed.

§. 104. Tilfældets uendelige Række ophæves i sit 3die Led, som er Umulighedens Tilbagevenden til Mulighed: 1) Mulighed; 2) Umulighed; 3) Umulighedens Umulighed = Mulighed. Men denne resulterende Mulighed, som har Umuligheden til Forsætning, og har ophævet denne, er Virkelighed, som er Phænomenets Tilværen. Eller: som Resultat af den ophævede Mulighed og Umulighed, er dette 3die Led resulterende Grund, altsaa den Mulighed, som er (§. 75), men denne er Virkelighed. Eller: Virkeligheden er Tilfældet, sat i sit positive Moment, som Mulighed, saaledes at det negative bliver dens Grændse; d. e. det Umulige er Grændsen for det Virkelige.

Anm. 1. Umulighedens Modsætning til Muligheden ophæver sig selv; først i sin Modsætning til Virkeligheden bliver den reel, ligesom Intet ophæves i sin Modsætning til Væren, men først bliver reelt i sin Modsætning til Noget, nemlig som dettes Grændse eller Dualitet (§. 32). Da det umulige saaledes er Grændsen for det Virkelige, saa er Alt, hvad som ikke er virkeligt, umuligt. Det er saaledes betydningsfuldt, at definere det umulige ved det som ikke er virkeligt, medens det er intetsigende, at definere det ved det som ikke er muligt. Paa samme Maade er det Mulige kun det som er virkeligt, thi Virkeligheden er Tilfældet sat i sit positive Moment, som Mulighed. Derfor vil i det Følgende Muligheden bestemmes som Virkelighedens hele Indhold, og Umuligheden, eller Grændsen for dette Indhold, som dens Omfang. De bekjendte Sætninger, som næsten ere blevne Ordspog, nemlig at man kan slutte fra Virkelighed til Mulighed, men ikke fra Mulighed til Virkelighed (ab esse ad posse valet consequentia; a posse ad esse non valet consequentia).

Speculativ Logik.

quentia), ere altsaa i Virkeligheden ugyldige, thi i denne kan man netop slutte a posse ad esse, og ikke allene ab esse ad posse, men ogsaa ab esse ad non posse, da Umuligheden ligesaa vel som Muligheden er Moment i Virkeligheden, og udgjør dennes Grændse eller Qualitet. Sætningerne maatte altsaa blot gjælde for den Virkelighed, som endnu ikke er, altsaa for Tilfældet. Men i dette kan man aldrig slutte ab esse, netop fordi Virkeligheden ikke er, saa at den første Sætning følgerlig her taber sin Gyldighed. Derimod kunde her den anden Sætning, at man ikke kan slutte a posse ad esse, have den Betydning, at Tilfældets Række er uendelig, og følgerlig ikke uden ved at ophæves kan gaae over til Virkelighed; men selv denne Betydning faaer Sætningen ikke, med mindre man ved Siden af den opstiller en anden, som siger, at man heller ikke kan slutte a non posse ad esse. At man anseer denne sidste Sætning for overflødig, viser, at den foregaaende er meent udenfor alt speculativt Sammenhæng.

2. At Virkeligheden er Mulighedens og Umulighedens gjensidige Ophævelse, kan fremstilles saaledes: Tilfældets Række er uendelig. Altsaa kan denne Række ikke ophæves, uden at Tilfældet selv ophæves. Det er altsaa umuligt for Rækken, betragtet som Tilfældets Række, at ophæves. Men da paa den anden Side enhver uendelig Række kun har den Bestemmelse at ophæves, thi den uendelige Række er det Endelige, og dette er kun endeligt derved, at det ophæver sin egen Grændse, og bliver uendeligt (§. 24), saa er hiin Umulighed selv umulig, ophæver følgerlig sig selv, og vender tilbage til Mulighed. Men da den ved at ophæve sig selv, ophæver Tilfældets Række, saa bliver den saaledes resulterende Mulighed Virkelighed.

3. Alt Virkeligt er tilfældigt; thi Virkeligheden er et Product af Tilfældet. Derfor er ogsaa Virkeligheden Phænomenets Tilværen. Hvad man erkjender som virkeligt, uden endnu at fatte det som nødvendigt, er derfor endnu bestandig tilfældigt for Erkjendelsen, og kun et tilværende Phænomen. Først Nødvendigheden ophæver Phænomenet; derved ophører Virkeligheden at være tilfældig, og bliver nødvendig. Saaledes kan man da sige med samme Ret, at alt Virkeligt er nødvendigt. Ligesom det nu er Virkelighedens Bestemmelse at gaae over til Nødvendighed, saa er det ogsaa Tankens Bestemmelse at fatte alt Virkeligt som Nødvendigt. Men inden dette sker, kan det Standpunct, hvorfra Virkeligheden sees som tilfældig, have subjectiv Gyldighed, nemlig i Alt, hvis Nødvendighed vi ikke endnu formaae at fatte, følgerlig i Alt, hvis Aarsag er os ubekjendt. F. Ex. i de meteorologiske Phænomener. Naar det længe har været smukt Veir, saa formode vi, at det snart vil blive slet; og denne Formodning er ganske grundet i Betragtningen af Veirliget som tilfældigt, uagtet det er virkeligt. Ligeledes betragter den Ukyndige som tilfældigt, hvad den Kyndige fatter som nødvendigt. F. Ex. at Solen maa staae op næste Morgen, det beviser Astronomen som nødvendigt, medens Almuesmanden antager det, blot fordi det hidtil stedse er skeet, altsaa efter den Synsmaade, at det Virkelige er tilfældigt. Hvi lægges den Mening til Grund, at Tilfældet er ustadigt, her den, at det er stadigt. Den Indvending, at man efter fortsat Erfaring hist betragter Ustadigheden, her Stadigheden

som Regel, og følgelig antager en ubekendt Årsag, forandrer ikke Sagen, thi Tilfældets subjective Gyldighed finder netop Sted der, hvor vi vide, at der er en Årsag, men tilstaae, at vi ikke kjende den. Den Årsag, man ikke kjender, opfattes ikke som Årsag. I alt Virkeligt vide vi vel, at der er en Årsag, men naar vi ikke kjende den, betragte vi det som tilfældigt, og bestræbe os da netop for at finde Reglen deri, thi Reglen betragtes som et Surrogat for Loven.

2. Virkelighed.

a) Indhold.

§. 105. Da Virkeligheden er Tilfældet, sat i sit positive Moment, som Mulighed (§. 104), saa er alt Muligt virkeligt, og Muligheden er saaledes bestemt som Virkelighedens Indhold.

b) Omfang.

§. 106. I denne Bestemmelse er det negative Moment, eller Umuligheden, Grænsen for det Virkelige (§. 104), eller dets Qualitet. Det Umulige er følgelig det, som ikke er virkeligt, og Umuligheden er bestemt som Indholdets Omfang. I denne Reflexionsbestemmelse har følgelig Omfanget Indhold og Indholdet har Omfang.

Anm. 1. Til Dplysning af disse to Paragrapher kan tjene hvad som allerede er sagt i §. 104, Anm. 1.

2. Indhold og Omfang maae ikke forveksles med Materie og Form, hvilket dog undertiden skeer, isærdeleshed naar man river et Led ud af hvert Par, og sætter Indhold og Form imod hinanden. Vel er Omfanget Indholdets Form, ligesom Cirkelens Omfang (Peripherien) udgjør dens Form; og i det Hele ere Indhold og Omfang vel det Samme som Materie og Form, men dog med den Forskjel, at hine referere sig til Væsenet og navnlig til Realiteten, disse til Phænomenet, og navnlig til Virkeligheden. Hverken Materie eller Form ere virkelige; de ere kun de væsentlige Abstractioner af Virkeligheden, hvilke i det Concrete blive til Indhold og Omfang, som begge ere virkelige, ligesom hine begge ere reelle. At samme Realitet skulde tilkomme baade Materien og Formen, ophævede Væsenet, og lod det igjennem Realiteten gaae over til Phænomen. Men at samme Virkelighed skal tilkomme Indholdet og Omfanget, kan, just fordi det er den samme Modsigelse, ikke ophæve Phænomenet, hvorimod det hæver Virkeligheden til Totalitet eller Enhed af Phænomen. Realiteten er Enhed af Væsen (§. 94); just derfor maa Selvstændigheden af dens to Momenter ophæve den (§. 99). Men Virkeligheden er Tilværen af Phænomenet (§. 104); her høre altsaa begge Momenter ligemeget til Virkeligheden, eftersom det ene er Grænsen eller Qualiteten af det andet.

c) Totalitet.

§. 107. Indholdet er Virkelighedens Bestaaen, det hvoraf og hvorved den bestaaer, eller dens Bestandighed; Omfanget er dens Ophor af Bestaaen, eller dens Ubestandighed. Den Eenhed, hvori saavel Indholdet har Omfang, og omvendt, som Bestandigheden har Ubestandighed, og omvendt, er Totalitet.

Num. 1. Hvorledes alt Virkeligt er tilfældigt, er forklaret i §. 104, Num. 3. Saaledes gives der intet Virkeligt, som jo er ledsaget af det Tilfældige, ligesom ethvert Legem ledsages af sin Skygge. Naar Nødvendigheden betragtes som Virkelighedens Grund, da er det Tilfældige ophævet, men naar Virkeligheden bedømmes udenfor Nødvendigheden, da sees den som Product af det Tilfældige; dette faaer da objectiv Gyldighed, ligesom tilforn subjectiv (§. 104, Num. 3), og Bedømmelsen af denne objective Gyldigheds Grader gaaer da ud paa at finde, om og naar Tilfældets uendelige Række vil afbrydes, og gaae over til Virkelighed, eller: hvad der vil blive virkeligt, hvad derimod ikke. Denne Bedømmelse er, med Hensyn til det abstracte Tilfælde, Bedømmelsen af det Mulige og det Umulige; med Hensyn paa Virkeligheden, Bedømmelsen af dens Indhold og dens Omfang; og med Hensyn paa Totaliteten, Bedømmelsen af det Virkeliges Bestandighed eller Ubestandighed. Det sidste Standpunct indbefatter de foregaaende, og fra dette skal derfor Sagen her betragtes.

α) Virkeligheden er ubeständig. Paa Grund heraf kan den ene Mulighed ligesaa vel realiseres som den anden, og det er ligegyldigt, hvilken man giver Fortrinet, thi Tilfældet er regellost eller uregelmæssigt.

β) Virkeligheden er bestandig. Paa Grund heraf, vil det, som engang er virkeligt, bestaae som saadant. Den Mulighed som allerede er realiseret, vil altsaa vedblive; eller: at en Ting eengang er steet, er Grund til at antage, at den vil stee oftere; thi Tilfældet følger en Regel, eller er regelmæssigt.

γ) Virkeligheden er Totalitet, d. e. den Eenhed, hvori Ubestandigheden har Bestandighed, og omvendt. Virkeligheden er bestandigen ubeständig, eller dens Bestandighed bestaaer i dens ubestandighed; Tilfældets Uregelmæssighed er dets Regel; eller: i γ er β vendt tilbage til α. Paa dette Standpunct staaer Begrebet af Grækernes Nemesis, som betegner Totaliteten af den tilfældige Virkelighed. I denne Totalitet er Tilfældet for saa vidt ophævet, som dets Uregelmæssighed selv bliver til Regel. Grækernes Nemesis udvikler sig derfor ogsaa af Lykke, den blinde Lykke, og gaaer i umærkelige Nuancer over til Dike og Udrastelse, Retfærdighedens Symboler, d. e. Nødvendighedens. (Logiken af denne Overgang vil udvikles i de følgende Paragrapher). Nemesis betragtes derfor som den slumrende Retfærdighed, d. e. som den Nødvendighed, der hviler i det tilfældige Virkelige, men endnu ikke har udviklet sig deraf. Den er saaledes den ubevidste Magt, som afbryder Tilfældets Regelmæssighed, eller Virkelighedens Bestandighed, og lader begge gaae over til deres Modsætning (s. Gr. den vedvarende Lykke til Ulykke, og omvendt),

og dette er dens egen Regelmæssighed og Bestandighed. Nemesis bringer altsaa Ligevægt i det Tilfældige; og i en uendelig Tid vilde, paa Grund af denne Magt, de modsatte Muligheder lige ofte være blevne realiserede.

2. Hazardspillene afgive det bedste Exempel paa den tilfældige Virkelighed, thi i dem kaster det mindste Legeme den største Skygge, eller de fremstille den tilfældige Virkelighed allermest in abstracto, affondret fra enhver Bestemmelse af Nødvendigheden. Ethvert Hazardspil, hvor mange Muligheder og Combinationer af disse som det end indeholder, lader sig stedse hense til en Modsætning af to lige Muligheder, hvilke vi ville kalde **A** og **B** (pair og impair, Rødt og Sort, eller hvilket som helst Bestemmelser Spillet's Indretning betinger). Alle Spillemaader grunde sig paa denne Reduction til to modsatte Muligheder, og Grundvolden for samme er den quantitativt bestemte Sandsynlighed (§. 103, Anm. 3), eller den mathematiske Betragtning af Tilfældet. Denne afgiver nemlig ikke selv nogen Spillemaade, men er den nødvendige Grundvold for alle. Ved denne reduceres altsaa Spillet til 2 Muligheder, thi da først er Spillet bestemt efter sit Begreb, som er, at Gevinst og Tab skulle være lige mulige, eller Sandsynlighed og Usandsynlighed lige store. Ved at spille paa meer eller mindre end Halvdelen af Mulighederne, forøger eller formindsker man Sandsynligheden, men Forholdet mellem Risiko og Gevinst forandres selv i samme Forhold, hvorved den samme Ligevægt fremkommer som under Forudsætningen af de to lige Muligheder, men altsaa mere compliceret eller tilhullet. Under denne Forudsætning altsaa gives der 3 Spillemaader, som svare til de 3 i forrige Anm. angive Synspuncter, fra hvilke den tilfældige Virkelighed kan betragtes. Nemlig:

a) Fra Ubestandighedens Synspunct er det ligegyldigt, enten man besætter **A** eller **B**. Man kan altsaa heri rette sig efter Indfald og Lune, eller endog efter Aelser og Drømme, med eet Ord, efter ganske subjective Bevæggrunde. Dette er den vilkaarlige Spillemaade.

β) Fra Bestandighedens Synspunct besætter man **A**, ifald denne sidst er kommen ud. Eller ifald den, efter et vist Antal Udeblivelser er vendt tilbage, saa besætter man den, naar det samme Antal Udeblivelser har gjentaget sig. Med eet Ord: man spiller paa Gjentakelsen d. e. Bestandigheden af det Virkelige, under hvilket som helst Former man end opfatter den. Denne Spillemaade kaldes Paroli. Ved at forbinde denne Maade med den foregaaende kan ogsaa en Spiller, ubekymret, om han spiller paa **A** eller paa **B**, i Usmindelighed spille en Paroli paa Bestandigheden af sit Held i Spillet.

γ) Fra Totalitetens Synspunct besætter man **A**, ifald **B** forrige Gang kom ud, eller endnu snarere, ifald **B** er kommen flere Gange ud i Rad. Eller ifald **A** og **B** have afvexlet i nogen Tid, saa besættes den sidst udkomne, i den Tanke, at den forrige Regel nu vil ophæves. Med eet Ord: man spiller paa Forandringen af det Bestaaende, d. e. Ubestandigheden af det Virkelige, under hvilket som helst Former man end opfatter den. Denne Spillemaade kaldes Martingale, og er grundet i Begrebet af Nemesis. Under Forudsætningen af, at man ved ethvert Tab doublerer sin foregaaende Indsats, vilde

denne Methode være fuldkommen sikker, og følgelig ophæve Spillet, som saadant; men den Omstændighed, at Nemesis forudsætter en uendelig Tid (see forrige Anm.), tilintetgjør allerede dens Sikkerhed, saameget mere, som den uendelige Tid tillige betinger en uendelig Capital hos Spilleren, og der desuden maatte betinges, at alle de Penge, som Spilleren havde tabt, forbleve i Spille-Banquen, for at de ikke imidlertid skulle kunne vindes af andre Spillere. Ikke desmindre er denne Spillemaade, fordi den beroer paa Totaliteten af det Virkelige, saa meget mindre usikker end den foregaaende, og følgelig saa meget farligere for Spille-Banquen, at denne ofte tager Forholdsregler derimod, f. Ex. ved at bestemme en højeste Indsats, over hvilken Doublingen ikke kan gaae. Paa mangfoldige Maader kan Martingale forbindes baade med Paroli og med den vilkaarlige Spillemaade, og derved frembringe alskens Combinationer. Ved at forbinde den med det vilkaarlige Spil allene, kan man, ubekymret, om man spiller paa A eller paa B, i Almindelighed spille en Martingale paa Ubestændigheden af sit Uheld i Spillet.

Den quantitativt bestemte Sandsynlighed gjælder kun for hver enkelt Virkelighed, men ikke for flere Virkeligheders Forbindelse. Sandsynligheden af A eller B er, mathematisk betragtet, overhovedet $\frac{1}{2}$, men at denne ufravigelig bestemte Størrelse kan forøges eller formindskes ved den Betragtning, som ligger til Grund for Martingalen, uagtet dens Forøgelse eller Formindskelse ikke kan angives i Tal, indrømmer den mathematiske Synsmaade ikke, (den antager f. Ex. ikke nogen Forbindelse mellem de forskellige Trækninger af et Lotterie, eller at det Nummer, som i een Trækning er udkommet eller udeblevet, derfor skulde have større Sandsynlighed eller Usandsynlighed i de følgende Trækninger); og dog har hiin Betragtning, som er grundet i Begrebet af Totalitet og Nemesis, en udisputeerlig Gyldighed. Derimod ere Standpuncterne for det vilkaarlige Spil og Paroli ufuldkomne Synsmaader, af hvilke den ene ophæver den anden.

3. Hvad Hazardspillene fremstille in abstracto, fremstiller hele Virkeligheden, for saa vidt man ikke fatter den som nødvendig, in concreto. Menneskelivet, for saa vidt som det har den tilfældige Virkelighed, er ikke blot, som man siger, en Drøm, men ogsaa et Spil, hvori vi bedømme den tilkommende Virkelighed snart efter Paroli, snart efter Martingale-Principet. Den vilkaarlige Spillemaade finder her mindre sin Anvendelse, fordi den ikke er nogen Methode, eller afgiver nogen Maalestof. Men paa de to andre skulle nu anføres nogle Exempler.

a) Paroli. En saadan antager man, naar man siger, at en Ulykke sjelden kommer allene, eller naar den lykkelige stoler paa sin Lykkes Vedbliven, o. s. v. Da imidlertid Paroli grunder sig paa en ufuldkommen Betragtningssmaade af det Tilfældige (forrige Anm.), saa kan denne Art af Slutningsmaade i Livet, naar den ikke er grundet i en dunkel Indsigt i Causalitets-Forbindelse mellem de forskellige enten lykkelige eller ulykkelige Hændelser, neppe anses for andet end Overtro.

β) Martingale. Denne derimod, som er grundet i Begrebet af Totalitet og Nemesis, afgiver i mange Ting en reel Betragtningensmaade, og kan mange Gange staae en anticiperet Indsigt i det, hvis Aarsager man endnu ikke kjender. Det er efter denne Betragtningensmaade, man slutter, naar man siger, at Noget snart vil blive anderledes, fordi det længe har været paa en vis Maade. Selv naar man ved Kundskab til det, hvorefter Forandringen prædiceres, kan udfinde den nødvendige Aarsag, vil dog mangen Gang den blotte Betragtning af det Tilfældige efter Begrebet af det Virkelige Totalitet, umiddelbart give det samme Resultat. Saaledes har det sin gode Grund, at alt Tilfældigt maa opstaae og forgaae, thi dette følger af Tidens Begreb, som ikke er andet end Abstractionen af den Erfaring, at Alt opstaaer og forgaaer. Men Betragtningen af det Tilfældige lærer os det Samme: Det Mulige, som endnu ikke har været, maa, formedelst Nemesis, blive til, og det, som har været, maa af samme Grund ophøre. — At rose sig af sin Lykke, ansees som farligt for Lykken, thi Bevidstheden af Lykken er selv den højeste Lykke, og da denne, udtrykt i Ord, bringer sin Gjenstand endnu nærmere til Bevidstheden, saa bliver Lykkens Maal derved fuldt, og Nemesis at befrygte. Paa samme Maade er det Bevidstheden af ulykken, som fuldender denne, og meddeler en Trøst, som er at betragte som en god Nemesis; og udtrykkes hiin Bevidsthed i Taarer, Klager, Toner eller Ord, saa voxer den selv derved, og Trøsten er saa meget nærmere.

γ) Forbindelsen af Begge. Et Menneskes Lykke kan indenfor en vis bestemt Kreds være bestandig, medens Nemesis træffer ham i en anden, f. Ex. naar den, som har vedvarende Lykke i Erhvervelsen af Rigdom, lider paa sin Helbred. Herhen hører Ordsproget: at de ulykkelige i Spil ere lykkelige i Kjærlighed. Ved Døden, som gjør alle Mennesker lige, idet den er en ulykke for den lykkelige, og en Lykke for den ulykkelige, bringer Nemesis den sidste Ligevægt i Alt. Derfor er ogsaa den Mening udbredt, at den lykkelige, som frygter Døden, meget lettere finder den, end den ulykkelige, som ønsker og søger den.

Den ubevidste Sandhed, som ligger til Grund for alle disse Betragtninger, er, at Totaliteten (hvoraf Begrebet af Nemesis udspringer) ophæver det Tilfældige i Virkeligheden (ved at bringe Ligevægt deri), og lader denne gaae over til Nødvendighed. Hvorledes og hvorvidt dette skeer, vil nu vise sig.

3. Totalitet.

a) Det Hele.

§. 108. Naar Totaliteten, som er Eenheden af den phænomenale Væren, lige som Realiteten er Eenheden af den væsentlige (§. 94), udvikler sine Momenter, Indhold og Omfang (§. 107), til et nyt og højere Kredsløb, saa bliver Omfanget bestemt som det Hele.

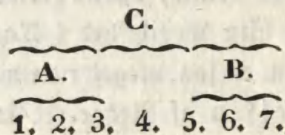
b) Delene.

§. 109. Indholdet derimod bestemmes som Delene; og i denne Reflexion har det Hele Dele, og Delene have (udgjøre) det Hele.

§. 110. Da Indhold og Omfang betegne Virkelighedens Bestandighed og Ubestandighed (§. 107), saa er Totaliteten ubeständig i det Hele, men bestandig i Delene.

Anm. 1. Reduceres Momenterne til Materie og Form (§. 106, Anm. 2), saa fremkommer den Sætning, at Materien bestaaer, eller er uforanderlig, men at Formen forgaaer eller forandres. Men først under Synspunctet af det Hele og Delene er Sandheden nøiagtig udtrykt. Alt hvad som siges at forgaae, opløses i sine Dele, og disse forgaae ikke, men derimod det Hele forgaaer. Denne Tanke er materialistisk; derfor ophæves den ogsaa i det Følgende, uagtet den paa nærværende Standpunct har Gyldighed.

2. Delenes Categoric bestemmer nu det Tilfældige i Virkeligheden saaledes, at det Tilfældige er de Dele, som falde udenfor det Hele. I følgende Exempel

ee Tingen A deelt i Delene 1, 2, 3, og Tingen B i Delene 5, 6, 7; men Delen 4 hører hverken til A eller B, men falder udenfor dem begge. Delen 4 sees altsaa slet ikke som Deel, undtagen for saa vidt som den er Deel af den hele Række fra 1 til 7. Skal den altsaa sees som Deel, saa maa det være af et høiere Heelt C, der indbefatter baade A og B og den af begge udelukkede Deel. Delen 4 er saaledes tilfældig for de to Heelheder A og B, thi den falder udenfor begge, men den er ikke tilfældig i den høiere Eenhed C, hvoraf den er Deel. Gyldigheden af det Tilfældige er altsaa kun relativ, ikke absolut; det Tilfældige er kun tilfældigt for en vis bestemt Heelhed, ikke for de høiere eller den høieste Heelhed.

3. I det naturhistoriske System er det af Bigtighed at holde fast ved Bestemmelsen af det Tilfældige, som de Dele, der falde udenfor det Hele. Naturhistorikerne begaae den Feil, at betragte de løse Dele som Heelheder, hvorved en uhyre Forvirring bringes ind i Systemet. Holder man sig f. Ex. i Zoologien til de linneiske Bestemmelser for Inddelingen, nemlig i Classer, Ordener, Slægter og Arter, saa maae de Dyr, som staae mellem to Classer, A og B, og gjøre Overgangen fra den ene til den anden, ingenlunde selv betragtes som en Klasse, men kun som en Orden, 4, der blot ved Ophævelsen af Classerne A og B, bliver en Deel af den hele Række af Ordener, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Paa samme Maade ere Mellemledene mellem Ordenerne selv kun Slægter, og Mellemledene mellem Slægterne selv kun Arter.

c) Nødvendighed.

§. 111. Da imidlertid det Hele og Delene staae i Reflexions-Forhold til hinanden, saa er det ene af disse Momenter Intet uden i og ved det andet. Det Hele er kun Heelt, for saavidt som det har Dele, og Delene ere kun Dele, for saavidt som de udgjøre det Hele. Det ene Moments Ubestandighed (§. 110) vilde altsaa ophæve det andets Bestandighed. De ere følgende lige bestandige eller lige ubestandige, thi det ene bestaaer kun i og ved det andet. Denne Eenhed, hvori det ene har det andet, er Sandheden af begge Momenter, og er Nødvendighed.

Anm. 1. Man seer her, hvorledes den i §. 110, Anm. 1, bebudede Ophævelse af den materialistiske Tanke foregaaer.

2. Naar man umiddelbart deler et Heelt i dets mindst mulige Dele, idet man overspringer de underordnede Heelheder, saa skulde man troe, at det Tilfældige, som kun er relativt, med Hensyn paa visse bestemte Heelheder (§. 110, Anm. 2), aldeles ophævedes i den høieste Heelhed, men tværtimod. Ved denne Deling opløser man nemlig det Hele i sine Atomer, og Begreberne af Heelt og Dele opløses derved selv, thi i Totaliteten forudsætte det Hele og Delene gjensidigen hinanden (de staae i Reflexions-Forhold), men de mindst mulige Dele ere tilsammentagne kun et udvortes Aggregat, som ikke har det Hele til sin Forudsætning, men kun selv er Forudsætning for dette. Eller: Aggregatet er et Resultat af Delene, men Delene er ikke Resultat af Aggregatet. Tværtimod blive de mindst mulige Dele selv absolute Totaliteter, thi det er fra disse, ikke fra Aggregatet, at man gaaer ud. De tiltage sig saaledes den Betydning, som skulde tilkomme det Hele, og i det de paa denne Maade ophæve det Hele, ophæve de med det Samme sig selv, som Dele. Fremdeles blive de tilfældige for hverandre indbyrdes. (I den atomistiske Philosophie er det ogsaa Tilfældet, som bringer Atomerne sammen). Følgelig naar Delene reduceres til saa smaa, at deres Tilfældighed i det Hele derved ophæves (§. 110, Anm. 2), saa etableres netop det Tilfældige, idet Alt bliver lige tilfældigt; og Forskjellen mellem Stort og Smaat, Betydeligt og Ubetydeligt ophæves derved, at Alt bliver smaat og ubetydeligt. De mindste Dele, eftersom de ere absolute Totaliteter, kunne selv igjen deles, men efter Bestemmelser, som falde uden for det oprindelige Hele, og altsaa ere tilfældige for dette. Vilde man f. Ex. umiddelbart dele Dyreriget i alle de dertil hørende Individer, med Overspringen af Classer, Ordner, Slægter og Arter, saa blev dette kun et Aggregat af alle Dyr, i hvilket Begrebet af Dyr, eller det Hele, opløstes. Og skulde Individerne, som de eneste Totaliteter, selv deles, f. Ex. i de forskjellige Organer, saa vilde denne Deling falde udenfor Begrebet af Dyr, eftersom det dyriske Liv just bestaaer i at disse Organer ere forenede, og ikke adskilte. Naar man i sin Theorie af Staten bortraifonnerer, eller i politiske Revolutioner virkelig afskaffer de Institutioner, som udgjøre Totaliteter, i hvilke Statens høiere Totalitet har deelt sig, og reducerer Alt til de mindst mulige Dele, nemlig Individerne, saa bliver hvert

Individ en absolut Totalitet, og Staten opløses i et Aggregat af Individier, som ere tilfældige for hverandre, medens ethvert af dem, som absolut Totalitet, kun deler sig i sine individuelle Fordele og Fornødenheder. (Sammenlign §. 41, Anm. 3). Stænderne ere de store Totaliteter i Staten, til hvilke Individierne skulle henføres, som til deres Midtpuncter, og det er kun en Trivialitet, naar man siger, at Individierne skulle, uden denne Underordning, blot i Almindelighed betragte sig som Borgere af Staten; thi ligesaa lidt som man kan nærme sig Gud, undtagen igjennem Mellemledene af Kunst, Religion og Videnskab, ligesaa lidt kan man, som Individ, være absorberet i Statens Totalitet, undtagen gjennem Mellemledet af den underordnede Totalitet, hvortil man henhører.

3. Den i §. 110 indeholdte Sætning fører altsaa i sin Consequens til Opløsningen af det Hele (forrige Anm.); men ved samme Consequens fører den til Opløsningen af Delene (samme Anm.), hvilke dog skulde udgjøre det bestandige Moment (§. 110). Hvad der ligesaa consequent følger af Sætningen, nemlig at det Tilfældige forsvinder i det Hele (§. 110, Anm. 2), dette ophæves selv af den anden Consequens (forrige Anm.). Man troe derfor ikke, at der er Noget vundet derved, at man eliminerer det Tilfældige, ved at betragte det som nødvendigt i den højeste Totalitet, thi derved beholder det netop absolut Gyldighed, da man derimod, ved at lade det staae, indskrænker det til relativ Gyldighed (forrige Anm.). Naar man bestemmer Gud som umiddelbart Forsyn, og derved ikke tænker sig Ophævelsen af den uendelige Række af Afstanden mellem Gud og Mennesket, altsaa denne Afstands Ophævelse til det Guddommeliges umiddelbare Nærværelse, saa har det derimod den Mening, at Gud er den øverste Totalitet, hvori ingen Deel er tilfældig, og hvori ingen Forskiel finder Sted mellem Stort og Smaat, mellem Vigtigt og Uvigtigt; men derved ophæver man med det Samme alle de reelle og nødvendige Former, mellem hvilke Tilfældet finder Sted, eller med andre Ord: man ophæver det Fornuftige, det, hvori Gud just maa søges. I det i §. 110, Anm. 2 anførte Exempel kan Delen 4 ikke være Deel, undtagen under Forudsætning af at Heelhederne A og B ophæves, men disse bør og skulle netop ikke ophæves, thi det vilde være at blive det Tilfældige qvit paa det Fornuftiges Bekostning. Den øverste Heelhed har kun derved Realitet, at den selv deler sig, ikke i de mindst mulige Dele, thi dette vilde være dens Opløsning, men i saadanne, der selv ere Heelheder.
4. Først nu seer man, hvorvidt det Tilfældige ophæves i Totalitetens Overgang til Nødvendighed. Bestemmer man det Tilfældige som de mindste Dele, saa opløses den øverste Heelhed, det Tilfældige ophører at være Deel, og bliver selv Heelhed. Herved faaer det absolut Gyldighed, istedetfor relativ, men just derved forsvinder det, thi da det blot kan bestaae paa Totalitetens Bekostning, saa falder det udenfor denne; men hvad der falder udenfor Totaliteten, eller er udelukket af den, er Intet. Det Tilfældige er saaledes bestemt som Intet, og folgelig tilintetgjort. Men da Intet er absolut eller umiddelbar Væren, saa kan det ogsaa bestemmes som denne, eller som det der i Reflexionsforholdet staaer under Reflexionen, altsaa henhørende til den umiddelbare Væren. Da nu intet Andet kommer i Nødvendigheden, end hvad der iforveien var i Totaliteten, saa

kommer det Tilfældige, da det er udelukket fra denne, ikke til at gaae over til Nødvendighed, men beholder absolut Gyldighed, nemlig som absolut Væren. Men da den absolute Væren ophæver sig selv i Grunden eller i Reflexionen, saa kan man igjen sige, at det Tilfældige ophæves, og da nu Grunden i sin høieste Udvikling er Nødvendighed, saa kan man sige, at Nødvendigheden ophæver det Tilfældige ved at tilintetgjøre det. Det Tilfældige er saaledes i sidste Instans: den i Grunden ophævede, umiddelbare Væren, som ved Nødvendigheden igjen løslades, for at vende tilbage til sin Begyndelse.

5. Totaliteten er Phænomenets Culminationspunct, igjennem hvilket det gaaer over til Nødvendighed. Paa dette Udviklingstrin har altsaa det Tilfældige absolut Gyldighed, netop fordi det tilintetgjøres, d. e. bliver til Væren; og det har saaledes ingen Betydning, at ville see Tilfældighederne som nødvendige, saa længe man endnu staaer med hele sin Betragtning i Totalitetens Sphære. Hvis f. Ex. i et Skrift Begyndelsesbogstaverne af Linierne hist og her danne en Mening, saa er og forbliver dette tilfældigt for Skriftet (forudsat at det ikke er skeet med Forsæt); og uagtet denne Tilfældighed vel kan siges at være nødvendig, saa har dette Udsagn her dog ingen Betydning, eftersom man betragter Skriftets Tendens og Bestemmelse som den Totalitet, uden for hvis Omfang hiin Omstændighed udelukkes, eller er tilfældig. Et Menneskes Udortes er Phænomenet af hans Væsen; men selv i denne Virkelighed vil man vel vide at skjelne mellem Udtrykket, d. e. det, som betegner hans Individualitet (Totaliteten), og det som falder udenfor dette Udtryk, eller er tilfældigt. Urimeligheden, ja Galaskaben af Physiognomik, Chiromantik, Cranioscopie o. s. v. bestaaer just deri, at man forverler Udtrykket af Totaliteten med hvad der er tilfældigt for denne, uagtet det vel, betragtet fra Standpunctet af Totalitetens Overgang til Nødvendighed, kan siges at være nødvendigt; men da maa det henføres til et ganske andet Midtpunct, end Totalitetens, og dog er det hertil at man henfører det. I enhver Virkelighed kommer det an paa at opfatte Totaliteten, affondre det Tilfældige, slutte sig til hiin, og foragte dette, eller lade det ligge ubemærket. Heri viser sig Geniet, uden hvilket man hverken fatter eller behersker noget Virkeligt; medens den modsatte Synsmaade, den at indlemme det Tilfældige i det Hele, eller endog sætte det derover, gjælder for Mangel paa Dømmekraft, og characteriserer Fanatikeren, som forguder Bogstaven ligesaa meget som Anden, fremdeles Enhver som glemmer det Store over det Smaa, det Vigtige over over det Uvigtige, Enhver som beskæftiger sig med det Udortes Apparat til en Videnskab istedetfor med Videnskabens Begreb, f. Ex. den Historiker, som blot giver Aarstal og Genealogier, de Reisebeskrivere, Biographen og Forfattere til Mémoires, som berette:

"Hvor mange Potter Vi min Helt om Dagen drak,

"Hvad brugt blev i Røg-, og hvad i Snuus-Tobak;"

og i det Hele alle Pedanter, i hvilket Fag de end udøve Pedanteriet, thi dette er netop Kjendetegnet paa Pedanten, at han stænkter det Tilfældige en Vigtighed, som om det hørte med til Totaliteten. Wittigheden finder undertiden Behag i at gjøre det Samme, men det

steer da med den Ironie, som udhæver det Tilfældige, for derved at tilkjendegive, at det som prætenderer at være Totaliteten, er ligesaa tilfældigt som hiint. Geniet, som slutter sig til Totaliteten, kan dog ofte med Fordeel benytte det Tilfældige, for derved at lede dem, som ikke selv have Dømmekraft; saaledes benytter det da det Ubetydelige som Mid- del til at opnaae det Vigtige; og heri bestaaer megen Politik og Diplomati; men derfor er ogsaa denne Fremgangsmaade en Art af Hazardspil. — Især Philo- sophien, da den har med Begrebet at gjøre (§. 1) — og Begrebet er selv Totalitet — maa vogte sig for at røre ved den tilfældige Virkelighed, som falder udenfor Begrebets Totalitet, og som netop derfor er ubegribelig. Mangel paa den rigtige Tact herfor har fremkaldt mange latterlige saakaldte Constructioner a priori eller philosophisk-ladende Be- handlinger af saadanne Ting, som formedelsi deres begrebsløse Tilfældighed aldrig kunne blive Gjenstande for Philosophien; thi uagtet denne vel ophæver de tilfældige Virkeligheder, saa gjør den det dog kun derved, at den udelukker eller tilintetgjør dem (forrige Anm.).

C. Nødvendighed.

1. Absolut Nødvendighed.

a) Indre og Ydre

eller:

Kraft og Vttring.

§. 112. Nødvendighedens Momenter vare det Hele og Delene (§. 111). Bes- tragtes nu Nødvendigheden som ny Begyndelse, d. e. som absolut Nødvendighed, saa sees Momenterne som det Indre og det Ydre, af hvilke Hiint svarer til det Hele, og Dette til Delene.

Anm. Hvad man berører eller omfatter, er det Ydre af Tingen. Naar man legemligen berører en Ting, saa berører man den kun i dens Dele, d. e. paa Overfladen eller paa dens Ydre. Vel har enhver fysisk Gjenstand baade indre og ydre Dele, og man kan, ved at fjerne de ydre, komme i Berøring med de indre, men selv disse berører man da ligeledes kun paa Overfladen eller i deres Ydre. Og det forholder sig paa samme Maade i den aandelige Verden: Naar Tanken omfatter en Gjenstand, saa er det ligeledes i dens Dele, og for saa vldt i det Ydre. Ophævelsen af denne Ensidighed fremstilles i de følgende Paragrapher.

§. 113. Men da Nødvendighedens Momenter ogsaa ere bestemte som Væsen og Phænomen, saa er nu for det Første Væsenet bestemt som det Hele, og Phæ- nomenet som Delene; og dernæst Væsenet som det Indre, og Phænomenet som det Ydre.

§. 114. Da nu fremdeles i denne Bestemmelse Væsenet, eller det Indre, er det som i Phænomenet bliver til Ydre, eller yttre sig, saa er endvidere det Indre bestemt som Kraft, og det Ydre som Kraftens Yttring, og disse blive da nye Bestemmelser af Nødvendighedens Momenter, eller af Væsen og Phænomen.

§. 115. Enhver af disse Bestemmelser, nemlig af Væsen og Phænomen, af det Hele og Delene, af Indre og Ydre, af Kraft og Yttring, er en Reflexions-Bestemmelse; og følgelig er i enhver af dem den ene Side af Forholdet ikke Andet end hvad den anden Side er. Men hver af Siderne er ogsaa, for sig selv betragtet, Totalitet, thi denne er fuldstændigen udtrykt saavel i det Hele, som i Delene (§. 107—109). Følgelig er hver af Siderne absolut Selvstændighed; hvilket modsiges Reflexions-Forholdet. Og da det nu er Nødvendigheden, hvori ethvert Par af disse Bestemmelser udgjør Momenterne, saa er det Nødvendigheden, som, idet den paanye udvikler deres Reflexions-Modsætning, med det Samme ophæver denne, og lader Grundens Vorden gaae over til Begrebets Tilværen (§. 84).

Ann. 1. For ophævedes Væsenet til Phænomen derved, at dets to sidste Momenter, Materie og Form, hvert bestemtes som Realitet, eller fik absolut Selvstændighed, saa at det ene udelukkede det Andet; thi netop derved faldt de sammen i een Bestemmelse, som Phænomen (§. 98, Ann. 2). Derpaa gik det Phænomenet paa samme Maade: dets to sidste Momenter, det Hele og Delene, bleve hvert for sig Totalitet; de erholdt saaledes hvert den samme udelukkende Selvstændighed, og faldt derved sammen i den enkelte Bestemmelse af Nødvendigheden (§. 111). I enhver af disse Overgange ophæves Reflexions-Forholdet for et Øieblik, og yttre deri en Bestræbelse efter at gjenvinde den umiddelbare Væren, men under Forudsætning af den ophævede Reflexion, altsaa en Bestræbelse efter Begrebets Tilværen; men først i Nødvendighedens og dermed hele Grundens siden følgende Ophævelse realiseres denne Bestræbelse. Begge hine Overgange, nemlig Væsenets til Phænomen, og Phænomenets til Nødvendighed, betragtes nu her i det Større, nemlig som begges gjensidige Ophævelse i Nødvendigheden; saaledes at den anden Overgang ophæver den første, eller bliver Phænomenets Tilbagegang til Væsen, hvorved Nødvendigheden viser sig som det Væsen, der har Phænomenet til sin Forudsætning. Idet nemlig Væsen og Phænomen selv bestemmes som det Hele og Delene (§. 113), saa erholde de selv hver for sig den samme absolute og gjensidigt udelukkende Selvstændighed, som lader dem falde sammen i den enkelte Bestemmelse af Nødvendighed.

2. Det Standpunct, hvorpaa Væsenet er bestemt som det Indre, er et af dem, hvorpaa Forestillingen rodfæster sig, uden at ville vige deraf. "Det indre Væsen" er endog en temmelig gangbar Talemaade. Til den almindelige Forestillings forhen omtalte Bestemmelser af

Væsenet (s. 85, Anm. 2 og 3) kan altsaa denne endnu føies. Men ogsaa her gjælder det, at det saaledes bestemte Væsen er Phænomen, thi hvad der bestemmes som det Indre, er just i denne Bestemmelse bestemt som det Ydre, thi hver for sig er Totalitet; eller: det Indre, seet fra Standpunctet af det Ydre, er selv Ydre for dette, og i Modsætning hertil, bliver det Ydre ligeledes Indre, paa samme Maade som Delene ere det Hele, og det Hele Delene. Hvad der endvidere bestemmes blot som Indre, er paa denne exclusive Maade bestemt blot som Ydre, og omvendt. F. Ex. et Menneske, som er godt eller dydigt blot i sit Indre, d. e. i sine Principer, Maximer, Hensigter o. s. v., men ikke i sit Ydre, d. e. i sine Handlinger, er det netop ikke i det Indre, eller i Grunden, men blot i det Ydre, thi de gode Principer ere da noget Ydre, hvoraf hans Indre ikke er gennemtrængt. Det Indre af Tingene nævnes ofte med en vis Verbødighed og hellig Følelse, som om man i denne Bestemmelse var det Guddommelige nærmere; men naar Tanken fæster sig ved det Indre, saa er den netop i det Ydre, thi Hiint er intet Andet, end hvad Dette udviser. Den Bønselighed, som Forestillingen har at overvinde, er at forene de to Synspuncter, fra hvilke disse og lignende Modsætninger skulle betragtes, nemlig først i Reflexions-Forhold, saaledes at den ene er ophævet i den anden, og dernæst udenfor Reflexions-Forholdet, som umiddelbart identiske; men begge Synspuncter maae ikke falde udenfor hinanden, eller være gjensidigen indifferente; tværtimod skal Nødvendigheden sees som deres Foreningspunct, eller som den Enhed, hvori Væsen og Phænomen, efter tilendebragt Reflexion, gjenvinde den umiddelbare Væren.

3. Det Samme gjælder om Modsætningen af Kraft og Yttring. Kraften er heel og holden i sin Yttring; den er selve Yttringen, og denne er selve Kraften. I Causaliteten træder Reflexions-Forholdet atter frem; det Samme kan vel sættes baade som Aarsag og som Virkning, men ikke paa eengang eller i samme Henseende; derimod her er det Samme paa eengang baade Kraft og Yttring, ligesom det paa eengang er baade Indre og Ydre, baade det Hele og Delene, og paa dette Standpunct paa eengang baade Væsen og Phænomen, som Momenter i Nødvendigheden. Derfor, naar man, især i de physiske Videnskaber, uddleder en Yttring af en Kraft (f. Ex. Electriciteten af electrisk Kraft, Magnetismen af magnetisk Kraft, Livet af Livskraft o. s. v.), saa er dette en intetfigende Tautologie, som man ganske kunde spare sig. Hvad der bidrager til at vedligeholde denne usande Betragtningssmaade, er den almindelige Forestilling om Kraften som hvilende eller slumrende, og behøvende en udvortes Sollicitation, for at yttre sig; f. Ex. den electriske Kraft i en Gjenstand maa solliciteres eller vækkes ved den i en anden Gjenstand allerede vakte Electricitet. Men førend Kraften er vakt, er den slet ikke tilstede. Først i Stykken ville vi finde Kraften slumrende, trængende til en udvortes Sollicitation.

4. Vilde man altsaa definere Gud ved Kraften, og Verden ved Kraftens Yttring, saa gjorde man Gud til Verden, og Verden til Gud. Paa nærværende Standpunct kan Verden slet ikke defineres, fordi det er det første Led i en Trehed, og altsaa fremstiller den abstracte Uendelighed (s. 21 og 23). Derimod kan Gud defineres paa dette Standpunct, men kun

som begge Momenter tilsammentagne, baade som Kraft og Yttring. Pigeledes kan Gud i Logikens allerførste Begyndelse definieres ved Væren og Intet, men ikke Gud definieres ved Væren, og Verden ved Intet. Det øverste af de mindste Led i enhver af de med A, B, C betegnede Afdelinger er nemlig dobbelt (see Overskrifterne til §. 26, 42, 55, 86, 100 og 112), fordi enhver af disse Afdelinger er Resultatet af to foregaaende Momenter, som paa deres høieste Punct havde udviklet sig til absolut og gjensidigt udelukkende Selvstændighed, hvorved de netop faldt sammen i den enkelte Bestemmelse af A eller B eller C. I nærværende Hoveddeel af Logiken fremstod A (Væsenet) derved, at Qualitet og Quantitet hver for sig blev den hele Væren; og i den foregaaende Hoveddeel maa A (Qualiteten) i sin Begyndelse (Væren og Intet) betragtes som den absolute Idees abstracteste Sider, af hvilke enhver er Totaliteten; thi den absolute Idee, hvormed Logiken ender, er i denne Videnskabs Kredsløb Forudsætning for hiin Begyndelse, der kun, betragtet som den yderste Abstraction, er uden Forudsætning eller abstract=umiddelbar (§. 26). Her seer man da en højere Forklaring over den til Philosophien gjorte Fordring, at begynde med det, som baade er givet og ikke=givet (§. 5 og 6), end den i §. 28 indeholdte.

Men selv naar Gud ikke bestemmes som Kraft i Modsætning til Kraftens Yttring, men som Kraften, der blot er i sin Yttring, sees han blot som Nødvendighedens absolute Momenter, ei engang som denne selv. Definitionen ophæver sig derfor hurtigt, og gaaer over til Bestemmelsen af Magt, som er den Enhed af Kraft og Yttring, hvori disse ere nedsatte til Reflerions=Momenter.

Denne Overgang er udtrykt i Göthes Faust, paa det Sted, hvor Faust i sin Oversættelse af den første Sætning i Johannis Evangelium ("I Begyndelsen var Ordet") er utilfreds med udtrykket Ordet, og (efter en foregaaende Forandring) forandrer det til Kraften, men derpaa igjen misfornøiet med dette udtryk, forandrer det til Gjerningen ("die That"). Faust er ogsaa af Digteren skildret som en Character, der i sin Fortvivlelse over ikke at kunne naae det sidste speculative Resultat, sætter sig fast paa det Standpunct, hvorfra det Uendelige sees som Magt eller absolut Nødvendighed.

b) Styrke.

§. 116. Den uendelige Række af Kraftens og Yttringens gjensidige Overgange er Styrke, som er Nødvendighedens Vorden.

Num. For at fatte hvad der ligger i denne Bestemmelse, vil det være hensigtsmæssigt, at sammenligne nærværende uendelige Række med Grundens to foregaaende, eller at sammenligne Nødvendighedens uendelige Række (Styrken) med Væsenets (den vordende Grund) og med Phænomenets (Tilfældet).

a) Den vordende Grund. Denne alternerer mellem den udviklede og den ophævede Væren, og den selv er kun i Nulpunctet mellem begge. I ethvert positivt Led bliver

den tilværende, eller gaaer over til Gistens, men saalænge den er vordende, ophæves denne Tilværen igjen i det følgende negative Led, hvorpaa den i det følgende positive, der har de foregaaende Ophævelser til Forudsætning, er forstærket, og saaledes fremdeles i de følgende positive Led; eller med andre Ord: den er at betragte som en Mængde af Grunde, af hvilke hver ny Grund, for saavidt som den kommer til de foregaaende, er en ny og større Bestyrkelse; eller: den vordende Grund er en uendelig Tilnærmelse til den eneste tilstrækkelige Grund. — Saaledes ogsaa her: Kraften ophæver sig i sin Yttring, men vender derfra tilbage til sig selv; saaledes er den bestemt som Magt, d. e. den Kraft, hvori Yttringen er ophævet. Men saalænge Magten er vordende, kommer den ikke til dette Resultat, eftersom den tilbagevendte Kraft paany ophæves i den følgende Yttring, o. s. v.; den selv er altsaa kun i Nulpunktet mellem Kraft og Yttring. Men hvergang Kraften paany kommer frem, som Led i Rækken, er den forstærket ved de foregaaende Ophævelser, eller med andre Ord: Rækken er at betragte som en Mængde af Kræfter, af hvilke hver ny Kraft, for saavidt som den kommer til de foregaaende, er en ny Tilvært i Styrken, og denne er saaledes uendelig Tilnærmelse til Magten.

β) Tilfældet. Her forholde Mulighed og Umulighed sig paa samme Maade, som den udviklede og ophævede Væren i den vordende Grund; og Muligheden, som igjennem sin Modsætning vender tilbage til sig selv, nærmer sig i denne fortsatte Bevægelse til Virkeligheden. I denne Nærmelse fremstiller Tilfældet de forskellige Grader af Sandsynlighed, ligesom den vordende Grund i sin Nærmelse til den tilværende Grund fremstiller det Samme, thi de mange Grunde give kun Sandsynlighed, medens den eneste tilstrækkelig giver Visshed. — Saaledes ogsaa her: Kraften udtømmer sig i sin Yttring, men just herved viser den sig som Kraft, udtømmer sig i sig selv, eller vender tilbage til sig selv. Men betragtet som adskilt fra sin Yttring, er den kun Muligheden af denne. I Styrken er derfor Kraften Mulighed; det vil sige: her er den hvilende eller slumrende, indtil den vækkes. De saakaldte Sjæle-Evner ere Sjælens Kræfter, d. e. Muligheden af Sjælens Yttring; men naar man betragter Evnen som umiddelbart værende (nedlagt eller indplantet i Sjælen), d. e. som en Kraft, der er selvstændig imod sin Yttring, saa har den heller ingen Gylldighed; denne erholder den først som Moment i Sjælens hele Energie eller Styrke. Kraften er absolut, ligesom Muligheden; men Styrken har Grader af Kraft, ligesom Tilfældet har Grader af Mulighed eller af Sandsynlighed.

c) Magt.

§. 117. Ophævelsen af denne Række i dens tredie Led, eller Kraften, som i sin Yttring vender tilbage til sig selv, er Magt, eller Styrken, sat i sit positive Moment, som Kraft.

Anm. 1. Magten er den absolute Nødvendighed. Dens Momenter ere Kraft og Yttring, af hvilke den Ene er Grændsen for den Anden, og for saa vidt dens Qualitet. Kraften er Mulighed

af Yttring, og Ytringen er Umulighed af Kraft, d. e. Kraftens Ophør, thi i Ytringen udtømmes Kraften, og ophører, som i sin Grændse. Men Kraften, betragtet som Mulighed, er Betingelse for Ytringen, og Ytringen er den Eksistens, som fremgaaer, hvor Betingelsen finder Sted; medens Nødvendigheden er den Virksomhed, som, ved at ophæve Betingelsen, giver det Betingede Eksistens, og (da Betingelsen eller Forudsætningen ophæves) fører det Eksisterende tilbage til umiddelbar Væren, ikke, saaledes som de øverste logiske Grundsætninger (§. 87, Anm. 5), ved at tilintetgjøre Reflexionen, men tværtimod ved at fuldføre denne, saa at den kommer til sin Ende, og ophæves. Det Nødvendige er vel nødvendigt formedels et Andet, som er dets Betingelse, og denne Betingelse er selv eksisterende eller selvstændig (§. 115, Anm. 2), men da det Nødvendige ikke selv kommer til Eksistens, førend Betingelsens Eksistens er ophævet, saa er det Nødvendige ligesaavel ubetinget, d. e. absolut, eller: det er, fordi det er. I. Ex. under mange Omstændigheder har en overveiende Dannelsen en ligesaa overveiende Indflydelse til Følge, og det kan være nødvendigt, at denne Indflydelse maa gøre sig gjældende, hvor hiin Betingelse finder Sted; men idet Betingelsen gaaer over i denne Nødvendighed, er den selv ophævet deri, thi kun ved at forblive uden Indflydelse, beholdt Dannelsen sin Selvstændighed af Eksistens. Det Nødvendige heri kan altsaa sees fra den dobbelte Side, dels at Indflydelsen er formedels Dannelsen, dels at den er ubetinget, gjør sig umiddelbart gjældende som Magt, virker ikke længere ved hiin Betingelse, men umiddelbart som Autoritet; eller: at den er, fordi den er. I Causaliteten opløses denne Haardhed; mod Autoritets- eller Magtsprog sætter man derfor en Fremstilling af Uarsag og Virkning. — En Krigsmagt er betinget ved sit Mandskab, sine Vaaben o. s. v.; men som Magt gjør den sig umiddelbart gjældende ved den Respect og Frygt, som den indgyder, medens dens Kræfter ere hvilende (thi som Magt er den Styrken, sat i sit positive Moment, som Kraft, ikke som Ytring); først i en Bataille opløses denne Umiddelbarhed; Respecten og Frykten tilfidesættes, idet man angriber Magten, eller forsvarer sig imod den; og den selv virker nu kun formedels sine Stridskræfter, eller derved, at dens Betingelser, som forhen vare indre, som Kræfter, nu vende sig udad, som Uarsager, d. e. derved, at Magten opløses i Causalitet.

2. Naar man definerer Gud ved Magten, saa bestemmer man ham som den øverste Autoritet, eller som Skjæbne eller Fatum.
3. At Kraften, som Moment i Magten, kun er Muligheden af Ytring, udtrykker det franste Sprog ved at betegne Magten ved Ordene *le pouvoir* og *la puissance*. I den umiddelbare Væren er Intensiteten hvad Magten er i Reflexionen, og betegnes der ligeledes ved Ordet "Potens" (§. 58).

§. 118. Magten, som det tredie Led i den absolute Nødvendighed, er Nødvendighedens absolute Tilværen, der fremgaaer som Resultat af den vordende Nødvendighed. Men just fordi den er Tilværen, maa dens Identitet opløses, og dens Momenter ud:
Speculativ Logik. (10)

vikle sig til Forskjel (§. 32 og 33). Dette skeer i Causaliteten, som er Nødvendigheds Tilværen, betragtet som ny Begyndelse.

2. Causalitet.

a) Årsag.

§. 119. I denne nye Udvikling bliver Kraften bestemt som Årsag.

b) Virkning.

§. 120. Og Yttringen bestemmes som Virkning. Her kommer Reflexionen atter frem, idet Årsagen har Virkning, og Virkningen har Årsag.

Ann. 1. Forklaringen herover er, som Exempel paa Reflexions = Forholdet, anticiperet i §. 80, Ann. 1).

2. Da Årsagen er Kraft, altsaa Mulighed (§. 116, Ann.), saa bestaaer dens Virkning deri, at den ophæver sin Mulighed, og gaaer over til Virkelighed.

§. 121. Virkningernes Række er uendelig, idet enhver Virkning selv er Årsag til en følgende Virkning, og saaledes i det Uendelige. Men uagtet enhver af disse Virkninger tillige er Årsag, saa ere de dog alle tilsammen Virkninger af den første Årsag.

Ann. 1. Denne Række af Virkninger er en nedstigende Linie. Betragtes den som opstigende, saa bliver den en uendelig Række af Årsager, af hvilke dog enhver er Virkning af den foregaaende.

2. Nødvendigheden bestaaer netop deri, at dens Momenter have selvstændig Eksistens, og med alt det kun ere identiske Momenter, hvis Eksistens maa ophæves, for at det Nødvendige kan faae Eksistens. Hvorledes i den absolute Nødvendighed Kraften har selvstændig Eksistens, og dog ophæves i Yttringen, er omtalt i §. 117, Ann. 1. I Causaliteten er nu ligeledes Årsagen eksisterende for sig selv, men kun for saavidt man abstraherer fra Causalitets = Forholdet; thi som Årsag eksisterer den ikke, undtagen i sin Virkning, hvori dens egen Eksistens er ophævet. I den nedstigende Linie blive Virkningerne selv Årsager, og i den opstigende blive Årsagerne selv Virkninger; dette udtrykker paa eengang deres Identitet og Forskjel, altsaa deres Reflexion.

c) Vexelvirkning.

§. 122. Den uendelige Række ophæves i sit tredie Led, hvori Årsagen vender tilbage til sig selv: 1) Årsag; 2) Virkning; 3) Virkningens Virkning = Årsag. Virk-

ningens Virkning bestaaer nemlig ikke i den Virkning, den har som nye Årsag, hvilket kun vilde fortsætte Rækken, men i den Virkning, den har som Virkning, altsaa Tilbagevirkning eller Reaction, hvorved den selv ytrer sig som tilbagevirkende Årsag.

Anm. 1. Det gaaer med Virkningernes uendelige Række, ligesom med alle andre uendelige Rækker: deres Ophævelse bestaaer deri, at den lige Linie krummes og bøies om til sit Begyndelsespunct. Naar man betragter Årsagen som blot activ, og Virkningen som blot passiv med Hensyn paa Årsagen, kjøndt vel som activ med Hensyn paa en følgende Virkning, saa bliver man i den uendelige Række af Årsager og Virkninger, altsaa i den endelige Causalitet (§. 22, Anm.), i hvis Ophævelse Causalitetens Sandhed bestaaer. I denne Ophævelse er nemlig Årsagen ogsaa passiv, idet den ophæves i Virkningen, og herved bliver denne selv activ, eller reagerer som Årsag imod sin egen Årsag.

2. Ved Reaction maa man ikke her tænke sig den, som finder Sted mellem to Substanter, af hvilke enhver virker som Årsag (f. Ex. naar en Kugle, stød imod en haard Gjenstand, springer tilbage, eller naar Solens Varme, formedelt de jordiske Substanter's Reaction, bliver Årsag til Planternes Fremkomst), thi her er endnu ikke Tale om een Substans, og endnu mindre om to eller flere. Den Reaction, som her omtales, er den, som følger af en eneste oprindelig Årsag, idet dens Virkning, blot som dens egen Virkning, ikke som ny Årsag, reagerer.

§. 123. Ligesom altsaa Virkningen forudsætter Årsagen, saa er denne dog kun Årsag formedelt Virkningen, og forudsætter altsaa igjen denne, som sin Grund. Saaledes bliver da Virkningen selv Årsag, og Årsagen dens Virkning, medens det oprindelige Forhold ligesaavel finder Sted. Herved bestemmes Reactionen som Vexelvirkning, hvis Betydning er: at Årsagen igjennem sin Virkning skaber sig selv, og folgelig er sin egen Årsag (Causa sui).

Anm. 1. Causalitetens Begreb fuldendes altsaa i Vexelvirkningen. Hvad ovenfor blev bemærket, i Anledning af den absolute Nødvendighed eller Magten, at det Nødvendige ikke blot er betinget, men ogsaa ubetinget (§. 117, Anm. 1), viser sig nu her ligeledes i Causaliteten, idet Årsagen bliver Årsag til sig selv, og folgelig er, fordi den er. Dette er Årsagens Spontanitet, hvilken Causalitetens Forsøgtene imod Friheden pleie at overse, uagtet det er den i selve Causaliteten indeholdte Spire til Frihed.

2. Ved Vexelvirkningen maa man her, ligesaa lidt som ved Reactionen (§. 122, Anm. 2), tænke paa den som finder Sted mellem Substanterne, altsaa mellem flere Årsager, men kun paa den som følger af en eneste Årsag.

3. Hvorledes Årsagen er ophævet i Virkningen, og Virkningen i Årsagen, er omtalt i §. 80, Anm. 1. Men den sammesteds i Vexelvirkningen bebudede Genhed af begge Ophævelser sees nu

- deri, at Virkningen selv bliver til Årsag, og Årsagen til Virkning, i hvilket omvendte Forhold Virkningens Ophævelse i Årsagen ligesaa vel er en Årsags Ophævelse i en Virkning.
4. Naar man definerer Gud ved Årsag, og Verden ved Virkning, saa sees Gud som ophævet i Verden, og Verden som ophævet i Gud; men for at begge Ophævelser skulle sees i deres Eenhed (som ophæver dem selv), maa Gud defineres ved Berelvirkning, nemlig mellem sig selv og Verden. Herved sees da Gud som Årsag til Verden, og Verden ikke som ny Årsag, men kun som den Virkning der reagerer, hvorved den vel igjen bliver Årsag til Gud, men kun den af ham selv frembragte Årsag, der selvfølgelig er hans egen Virkning, saaledes at han 1) kun ved denne Virkning er Gud; og 2) da Virkningen er hans egen, kun ved sig selv er Gud, eller er sin egen Årsag, idet han er Verdens.
5. Berelvirkingen mellem Gud og Verden er Berelvirkning mellem det Uendelige og det Endelige, af hvilke det Ene kun er i og formedels det Andet (§. 23-25). Denne rene Berelvirkning (nemlig den, som ikke forudsætter flere, men kun een Årsag) finder Sted i alle saadanne Causalitets-Forbindelser, hvor Årsagen er uendelig, og Virkningen endelig, altsaa hvor Årsagen er et Begreb, og Virkningen de objective Skikkelser, i hvilke Begrebet manifesterer sig, som i sine Virkninger. (Ideen, som er Eenhed af Begreb og Objectivitet, er selv Berelvirkning mellem disse). Saaledes er hele Rækken af de verdenshistoriske Begivenheder Virkninger af Menneskehedens Aand i sine forskjellige Grader af Udvikling, og denne i Berelvirking med hine. Det samme Forhold finder Sted mellem Statens Idee og Staten i ethvert givet Dieblif, mellem Dyden og de dydige Handlinger, mellem Troen og Religionerne, mellem Kunsten og dens Frembringelser, mellem Videnskaben og dens Fremstillinger. Derimod i de Exempler, som tages af den endelige Causalitet, er ikke den rene Berelvirkning udtrykt, men kun en Berelvirkning mellem to eller flere, selvstændige Årsager. Disse Exempler kunne altsaa kun derved blive passende, at man betragter een af Årsagerne som eneste, og abstraherer fra de andre; og dette kan lade sig gjøre, naar den ene Årsag er langt mere iøinefaldende end de andre. Saaledes i det oven (§. 122, Anm. 2) berørte Exempel af den udfødte Kugle. Naar en Geværkugle skydes mod en haard Væg, efterlader et Indtryk deri, derpaa springer tilbage til Jorden, hvor den gjør et nyt Indtryk, derpaa springer til et andet Sted i Jorden, hvor den ligeledes gjør et Indtryk, og saa fremdeles, indtil den bliver liggende, saa kan, ved en flygtig Betragtning, Kuglen ansees som den eneste Årsag, for saa vidt som det er den allene, der bevæger sig, og Væggens og Jordens Modstand, som selvstændige Årsager, kan udelades af Betragtningen. Under denne Forudsætning kan man altsaa for det Første betragte Kuglen som Årsag til Indtrykket i Væggen, dette Indtryk som ny Årsag til det første Indtryk paa Jorden, dette som ny Årsag til det andet, og saa fremdeles; men dernæst kan man ogsaa betragte den oprindelige Årsag, Kuglen, som umiddelbar Årsag til alle Indtrykkene. Herved fremkommer altsaa den fortsatte Causalitetsrække, hvori hvert Led kan betragtes baade som Årsag og som Virkning, og som, saa længe den vedvarer, kun indeholder endelige Led, men idet den ophæves, fremstiller det Uendeliges Alterneren med det Endelige (§. 34, Anm. 1). Denne Ophævelse skeer nu,

naar den sidste Virkning har fundet Sted; da er det sidste Led blot Virkning, ikke tillige Aarsag, hvorimod ethvert Led er begge Dele, saalænge Rækken vedvarer. Kuglen bliver nu liggende i sit sidste Indtryk, hvilket vil sige, at den oprindelige Aarsag falder sammen med sin sidste Virkning. Herved bliver Causalitetsrækken til en krum Linie, hvis Endepunct falder sammen med Begyndelsespunctet, Aarsag og Virkning blive identiske, eller: den sidste Virkning bliver umiddelbar Aarsag til at Kuglen selv har været Aarsag; og dette er reen Berelvirkning. — En Stammefader er den oprindelige Aarsag til Stammens gennem Generationer fortsatte Descendenter; men først naar Stammen er kommen til en sidste Descendent, som intet Afkom efterlader sig, er Causalitetsrækken ophævet, og den sidste Descendent falder for saa vidt sammen med Stammefaderen, som begge betegne Stammens Ikke-Væren; eller Begyndelses- og Endepunct falde for saavidt sammen, som de begge ere Tingens Ophør; den sidste Descendent er saaledes umiddelbar Aarsag til at det første Led var Stammefader, og dette er ligeledes reen Berelvirkning.

§. 124. Aarsagen er altsaa det i og ved sig selv Bestaaende, følgelig det Subsisiterende eller Substantielle. Igjennem Berelvirningen gaaer saaledes Causaliteten over til Substantialitet.

Ann. De, som med Haardnakkenhed beraabe sig paa Causaliteten, som et Argument imod Friheden, blive staaende i den uendelige Række af Aarsager og Virkninger, uden at ane, at denne, som enhver uendelig Række, ikke har anden Bestemmelse end at ophæves. Deres Tankegang stiger ikke Berelvirningen, hvori Aarsagen er ubetinget, har Spontaneitet, og, skjøndt betinget af en foregaaende Aarsag, dog er Aarsag til sig selv; endnu mindre til Substantialiteten, som er udtrykket for hien ubetingede Nødvendighed, og følgelig Nødvendighedens Overgang til Frihed.

3. Substantialitet.

a) Substans.

§. 125. Aarsagen, betragtet som Aarsag til sig selv, eller som Spontaneitet, er Substans, og denne er i Nødvendigheden, hvad Eet er i den blotte Qualitet; thi Substantialiteten er Nødvendighedens Eenhed af Væren, altsaa den Eenhed, som først betegnes ved Eet, men dernæst ved Flere, fordi Eet ved sin Repulsion eller udelukkende Selvstændighed betinger de Flere, som hver for sig ere det Samme som Eet, eller have samme Repulsion og udelukkende Selvstændighed (§. 36:40). Paa samme Maade betinger den ene Substans Flereheden af Substanter; enhver Aarsag er Substans, og der gives ligesaa mange Substanter, som Aarsager.

§. 126. Virkningen er saaledes en Virkning af den ene Substans paa den anden, hvilket vil sige: en Aarsags Virkning paa en anden Aarsag; men denne maa, som Aarsag, selv virke tilbage paa hiin, eller reagere, og den første maa, af samme Grund, selv reagere mod denne Reaction, og saaledes fremdeles. Saaledes er da Reactionen ikke blot en Virkning af Virkningen (§. 122), men en Virkning af en selvstændig Aarsag; og den rene Vexelvirkning (§. 123) gaaer over til Vexelvirkning mellem Substanfer.

Anm. Alle Exempler paa den endelige Causalitet ere Exempler paa denne Vexelvirkning mellem Substanfer (§. 123, Anm. 5), og kun i denne fremstilles den endelige Causalitet i sin Sandhed; thi kun derved, at Aarsagen virker paa en Substans, som selv reagerer, bliver Virkningen virkelig; ellers var den kun en Mulighed, og folgelig ligesaavel en Umulighed. Den udstødte Kugle vilde, naar den ingen Modstand fandt, bevæge sig i det Uendelige, folgelig blive uden Virkning, eller fremstille Tilfældets uendelige Række af Muligheder og Umuligheder; og den selv vilde folgelig heller aldrig blive til Aarsag. Først ved Reactionen af den anden Substans eller Aarsag kommer den første Aarsag til Virkning, og først derved bliver den Aarsag.

§. 127. Da de mange Substanfer, hver for sig, ikke ere andet, med Hensyn paa Substantialiteten, end hvad den ene Substans er (sammenlign §. 41, Anm. 2), eller, da den Virkning, som den ene Substans har paa den anden, bliver, formedelst Vexelvirkningen, dens Virkning paa sig selv, saa flyder Flerheden af Substanfer sammen i Identitets-Bestemmelsen, ikke af den ene (§. 125), men af den eneste Substans.

Anm. Flerheden af Substanfer er en uendelig Række, hvis Led altsaa ere endelige. Eller: idet enhver Substans gjør samme Fordring paa Uendelighed, saa blive de derved alle endelige; men denne Endelighed har, som enhver anden, kun den Bestemmelse at ophæves, hvilket her skeer derved, at de endelige Substanfer, som blot vare uendelige i Antallet, gaae over til den eneste uendelige Substans.

b) Accidens.

§. 128. Den eneste Substans kan, fordi den er den eneste, ikke virke paa nogen anden end sig selv. Dens Virkninger falde saaledes ikke udenfor den, men ere immanente. I denne Bestemmelse ere Virkningerne dens Accidensfer. Saaledes restitueres den rene Vexelvirkning, og bliver Substansens Vexelvirkning med sig selv igjennem sine Accidensfer. Fremdeles ere Accidensferne ikke andet end de mange endelige Substanfer, hvilke udgjøre Forskjels-Bestemmelsen imod Identitets-Bestemmelsen af den eneste Sub-

stans, paa samme Maade som i Realiteten de mange Materier bleve Former i Modsætning til den eneste Materie (§. 98, Anm. 1), og som i Totaliteten Mængden af Dele bleve Heelheder udenfor den eneste Heelhed (§. 111, Anm. 2).

Anm. Paa dette Standpunct staaer Spinozas Philosophie. I denne er det Uendelige eller Gud bestemt som den eneste Substans, og det Endelige eller Verden som dennes Accidenser. Ligesom Gud før (§. 123, Anm. 4) defineredes ved Betydelvirkning mellem sig og Verden, saa erholder nu den samme Definition her et høiere Udtryk, nemlig: Substansens Betydelvirkning med sig selv formedelt sine Accidenser, d. e. Guds Betydelvirkning med sig selv formedelt Verden, som er hans egen immanente Virkning. Dette er at definere Gud som den yderste Spids af Nødvendigheden, hvori denne gaar over til Frihed, endskiøndt Overgangen endnu ikke har fundet Sted.

c) Begreb.

§. 129. I Causaliteten var Reflexions-Forholdet udtrykt, efter som Aarsagen var ophævet i sin Virkning, og omvendt (§. 120). Men allerede i Betydelvirkningen ophævedes begge disse Ophævelser, og Aarsagen, istedetfor at ophæves i sin Virkning, blev, formedelt denne, Aarsag til sig selv (§. 123). Herved erholdt den Substantialitet, eller den Eenhed af Nødvendighedens Væren, hvori Reflexions-Forholdet opløses, ligesom Væsenets opløses i Realiteten, og Phænomenets i Totaliteten. Idet Eenheden og Fleerheden af Substanter bestemte sig til Modsætningen af den eneste Substans og dennes Accidenser, stræbte endelig Reflexions-Forholdet efter at naae sit sidste Udviklingsstrin (§. 128). Men just paa dette ophævedes det for sidste Gang. Idet nemlig den eneste Substans, formedelt sine Accidenser, er i reen Betydelvirkning med sig selv, saa er den ikke ophævet i disse, men tværtimod absolut og eksklusiv Totalitet, folgelig reen Identitet. Da imidlertid Reflexions-Forholdet fordrer Forskjellens Moment sat imod Identitetens, saa erholde Accidenserne hvilke udgjøre Forskjellen i Substansens Identitet, den samme absolute og eksklusve Totalitet som Substansen. Ligesom nu den samme Modsætning af to selvstændige Eksistenser ophævede først Væsenet, og dernæst Phænomenet, saa ophæver den nu Nødvendigheden, og dermed hele Grunden, og lader denne gaar over til Begrebet, som er Grundens Tilbagevenden til Væren, eller Reflexionens til Umiddelbarhed, altsaa Eenheden af Væren og Grund, eller af Umiddelbarhed og Reflexion.

Anm. Den Beskyldning for Pantheisme, som er fremført mod det spinozistiske System, vilde altsaa kun da være grundet, naar Substansen og Accidenserne erholdt et tredje Led, som ophævede disses Reflexions-Forhold (gav dem absolut Selvstændighed), uden at manifestere

fig som ny Begyndelse, nemlig som Logikens tredie Hoveddeel. Men Spinoza bliver staaende i Reflexions-Forholdet mellem Substansen og Accidensterne, ophæver følgelig ikke dette, og behøver altsaa, paa sit Standpunct, ikke noget tredie Led. Systemet hører saaledes ikke til dem, hvilke den sande Philosophie skal gjendrive; den skal tvertimod optage det i sig selv, og føre det videre.

§. 130. Som Substantialitetens Overgang er Begrebet Subjectivitet; som Nødvendighedens er det Frihed; og som hele Grundens eller Reflexionens (da disse ere Vorden af Begrebet, §. 84) er det Tilværen af den abstracte Tanke.

Anm. Hos Spinoza, hvor det tredie Led i Substantialiteten mangler (og det medrette, naar det ikke selv betragtes som ny Begyndelse), er Friheden derfor kun fremstilt som vordende, ikke som tilværende, følgelig som Stræben efter Frihed, d. e. Befrielse, nemlig fra den Eenhed af Væren eller Væren for sig selv (§. 36, Anm.), som tilkommer enhver af de endelige Substanter, og altsaa ligeledes enhver af Accidensterne (§. 128); eller Befrielse fra den accidentelle Eristens, som det Endelige har, til Identitet med den eneste Substans. Systemet taber sig saaledes i Begrebets Vorden, uden at naae dets Tilværen, følgelig uden at fatte det tredie Led som Begreb.

Overgang fra Grund til Begreb og Subject.

§. 131. Med Begrebet er Subjectiviteten umiddelbart given. Begrebets første, umiddelbare Standpunct er derfor Subjectet. Og heri ligger ligeledes Friheden; thi da Substansen er Aarsag til sig selv, saa mangler den ikke andet til Friheden, end Subjectivitet. Ved denne hæves Substansen fra Nødvendighed til Frihed; thi Subjectet er det, som har udviklet sig af Nødvendigheden, som sin Forudsætning, altsaa det Frie. Subjectiviteten udtrykkes ved Jeg, men dette er endnu ikke Bevidsthed; det er kun den for Naturens og Aandens Skikkelser fælleds (altsaa logiske) Subjectivitet, og saaledes den Rod, hvoraf Bevidstheden udvikler sig, skjøndt endnu ikke denne.

Anm. Saa vel i Naturens ubevidste, som i Aandens selvbevidste Skikkelser, har Causaliteten bestemt sig som Substantialitet og Spontaneitet; heri ligger Subjectiviteten, og enhver Substans er et Jeg, hvad enten dette Jeg er kommet til Bevidsthed om sig selv, eller ikke. Bestemmelsen af Jeg ligger allerede i Reactionen; thi at enhver Substans reagerer, stæver netop i Kraft af dens Subjectivitet. (Et Vord, en Stol, et Skab o. s. v. ere alle af

Træ; men i hine tilfældige Former, som en Snedker har givet Træet, ligger ikke nogen Subjectivitet eller noget Jeg; thi det er ikke som Stol, Bord o. s. v. at de reagere, men som Træ, altsaa ved deres Substans; og Jeget af denne Substans viser sig i Træets naturlige, organiske Form, ligesom allerede den uorganiske Verdens Jeg viser sig i KrySTALLISATIONEN).

§. 132. Paa dette Standpunct er da ligeledes Friheden endnu ikke den bevidste moralske Frihed, men kun den Frihed, som er fælleds for Naturens og Aandens Skikkelser (altsaa den logiske, eller, som man pleier at kalde den: den metaphysiske Frihed); og denne er Spiren til de høiere og mere concrete Former, under hvilke den siden fremtræder.

Ann. F. Er. i KrySTALLISATIONEN, i Planternes Væxt, i Dyrenes Bevægelse, endelig i Intelligenzen og i den frie, moralske Villie. Men Friheden er fremgaaet af Nødvendigheden; denne er altsaa vel ophævet i Friheden, men ikke tilintetgjort. (I Striden om Frihed eller Nødvendighed pleie ikke desmindre begge Parter Forsøgere at betragte den ene som udelukkende og tilintetgjørende den anden). Friheden kan betragtes som Nødvendighedens resulterende Grund, der altsaa paany udkvikler Nødvendighedens ophævede Væren, følgelig etablerer en ny Nødvendighed, der for saa vidt kan siges at være fri, som den er fremgaaet af Friheden som dens Grund. Denne Nødvendighed er, med Hensyn paa Naturen: de Love, som denne følger, og i hvilke den stræber tilbage til den Intelligens og Frihed, hvorfra den er kommen; med Hensyn paa det aandelige Liv i Almindelighed: dettes nødvendige Skikkelser i Stat, Kunst, Religion og Videnskab; og med Hensyn paa det individuelle aandelige Liv: den moralske Verden, hvis Love Individet nødvendigen maa underkaste sig, naar det ikke vil tabe sin Individualitet, sin Subjectivitet og sin Frihed.

§. 133. Frit er i Almindelighed det, som er ubetinget eller uden Forudsætning. Den umiddelbare Væren og Intet ere saaledes frie, thi hver af dem er det Hele, og den Ene er altsaa ikke betinget eller indskrænket ved den Anden. Ogsaa fordi de ere Philosophiens Begyndelse, ere de frie, thi enhver Begyndelse er fri, for saa vidt som den er umiddelbar. I Vorden gjør enhver af dem Fordring paa samme Selvstændighed, d. e. Frihed; just derfor ophæves den hos dem begge; og i Tilværen er Friheden constitueret eller sat, saaledes at det ene af Momenterne er Grændsen for det andet, og de gjensidig betinge hinanden; de ere følgelig lige ufrie. Men paa den anden Side betinger ethvert af dem sig selv formedelst det andet, og de ere følgelig lige frie. Det første Led fremstiller saaledes den umiddelbare Frihed, eller Friheden som Begyndelse, det andet dens Ophævelse formedelst sin Differens med sig selv, og det tredje den constituerede

Frihed, eller Friheden som Resultat. Og denne samme Bevægelse gjentager sig nu igjen: nem enhver ny saavel lavere som høiere Førehed.

Anm. Tilværen, som det 2det Led i Qualiteten, udvikler i sine Momenter den samme Bevægelse, men er selv, som 2det Led, den ophævede Frihed; og Eenhed af Væren, eller det 3die Led i Qualiteten, er den resulterende Frihed, der igjen, ved at udvikle sine Momenter af Et og Flere, eller ved at være ny Begyndelse, ophæves formedelt de Fleres Fordring paa samme Selvstændighed og Frihed. Betragtes hele Qualiteten som det umiddelbart Frie, bliver Quantiteten den ophævede Frihed, og Modaliteten den resulterende. Betragtes endvidere hele Væren som umiddelbar Frihed, saa er Grunden eller det Betingende dens Ophævelse, og Begrebet den resulterende Frihed. Og betragtes endelig den abstracte Tanke som umiddelbar Frihed, bliver Naturen dens Ophævelse, og Anden dens Tilbagevenden til Friheden, som Resultat. I det individuelle Liv er den umiddelbare Frihed Vilkaarligheden, hvis Bestemmelse er at ophæves i Morallovens Nødvendighed, for derefter at constituere sig som resulterende Frihed.

§. 134. Eenhed af Væren, eller det tredie Led i Qualiteten, er, fordi Eenheden betinger Flerheden, Qualitetens egen Ophævelse (§. 41). Overalt skeer Overgangen af de med A, B, C betegnede Categorier ved to Momenteres Fordring paa samme Selvstændighed eller Frihed (§. 115, Anm. 4). I Væren, som er den umiddelbare Frihed, kan folgelig enhver af disse Overgange betragtes som en siebliffelig Stræben efter Frihedens Ophævelse i Reflexionen, en Stræben, som dog først i Maalet (Modalitetens Eenhed af Væren) realiseres. I Grunden derimod, som er den ophævede Frihed, maae de samme Overgange betragtes som en siebliffelig Stræben efter at ophæve Reflexionen, for at etablere den resulterende Frihed; men denne Stræben realiseres først i Substantialiteten (Nødvendighedens Eenhed af Væren), som ophæver sig i denne Frihed eller i Begrebet. I Begrebet vil nu den samme Udvikling finde Sted saaledes: 1) Som umiddelbar Frihed er det Subjectet; 2) Ophævelsen af denne Frihed er Objectet eller den i Subjectet ophævede Nødvendighed, der paanye udvikles, som af sin Grund; 3) den til Subjectiviteten tilbagevendte Objectivitet, eller den resulterende og constituerede Frihed er I deen, som er Eenheden af Subject og Object.

Anm. Eenhed af Væren, som er det abstracteste udtryk for alle de med 3 betegnede Led, gennem hvilke Overgangene skee mellem de med A, B og C betegnede, er saaledes den abstracteste Logik af den individuelle Friheds (Vilkaarlighedens) Oplosning i den almindelige. Just fordi Individerne ere flere, som gjøre samme Fordring paa Frihed, ophæves denne som umiddelbar, og gaaer over til Nødvendigheden af det Fornuftige, hvilket Individerne maae

underkaste sig, og hvori de maae gjenvinde Friheden som fælleds Resultat. Hos Spinoza er Befrielsen Stræben efter dette Resultat, eller Stræben fra Individualitetens Enhed af Væren til den almindelige, substantielle Individualitet (§. 130, Anm.).

§. 135. Ligesom nu baade Subjectiviteten og Friheden her blot sees fra deres almindelige, logiske Side (§. 131 og 132), saa gjælder det Samme om Begrebet, der her ikke skal betragtes som forekommende i den selvbevidste Tænkning (fra dette eensidige, psykologiske Synspunkt fremstilles det i den sædvanlige Logik), men som selve Tankens fornuftige Form, der, uden Hensyn paa, om den er bevidst eller ubevidst, er Sjælen saavel i Naturens som Mændens Skikkelser. Begrebet er nemlig Form, men denne Form er ikke udvortes for sin Materie, saaledes at der kunde være Spørgsmaal om, hvorvidt Begrebet passede paa sin Gjenstand (dette vilde være en blot psykologisk Betragtning af de menneskelige Begreber); tvertimod udgaar Objectiviteten af selve Begrebet (§. 134), og er dets eget Indhold, som det udvikler af sig selv, for deraf at vende tilbage til sig selv i Ideen.

Anm. Dømmer og Slutninger ere udviklinger af Begrebet som Subject. De blive altsaa ikke at betragte som blot forekommende i den selvbevidste Tænkning, eller som blot menneskelige Tanke-Operationer; de skulle tvertimod fremstilles som Grundfornuften saavel i det ubevidste som i det bevidste. Ligesom Alt hvad der er til, blot er til ved sit Begreb, thi Begrebet er selv Tilværen (§. 84), saa er det ligeledes kun til derved, at det følger Begrebets udvikling, og det er saaledes til formedelst Dømme og Slutning, hvilke i Logiken kunne betragtes som den guddommelige Tankes (§. 10, Anm. 2); eller: hvad Gud dømmer og slutter, er virkeligt, har Realitet og objectiv Tilværelse. Dog er dette her kun fremsat indledningsviis, og kan først i selve Afhandlingen om Begrebet blive fuldkommen forstaaet.

§. 136. Alle hidtil afhandlede Categorier ere Begreber, men de ere endnu ikke Begrebet. Alle følgende Categorier ere ligeledes Begreber, men de selv have været Begrebet; d. e. de have udviklet sig af dette, og ethvert af dem er selv det hele Begreb, medens derimod de foregaaende kun ere Fragmenter af det vordende Begreb. Begrebet selv sees nemlig deels som Resultatet af denne Vorden, d. e. Tilværen; deels som den Grund, hvoraf dets Vorden udvikler sig, og hvorhen denne stræber tilbage, som til sit Maal, thi det, som vorder, er altid selv Grunden til sin Vorden. (Vorden udvikler sig af Væren, og vender i Tilværen tilbage dertil). Eller: Begrebet er i Logiken baade Begyndelse og Ende, baade Forudsætning og Resultat, og denne dobbelte

Betydning har det nærmest i sin sidste Eenhed af Væren, nemlig som den absolute eller speculative Idee (§. 115, Anm. 4).

Anm. 1. Gud er Begrebet. Denne Definition paa det Uendelige er den høieste, som Logiken fremstiller (kun at Begrebet endnu kan bestemmes nøiere, som Idee i Almindelighed, og som den absolute Idee). Herved bestemmes nemlig Gud som den abstracte Tankes Begyndelse og Ende, som Eenheden af al Væren med sin Grund, som den igiennem Reflexionen gjenvundne Umiddelbarhed, med eet Ord: som den abstracte Tankes Tilværen.

2. Da Begrebet er Reflexionens Tilbagevenden til Umiddelbarheden, saa ophører nu Reflexions-Categorien at have; og Umiddelbarhedens Kategorie, at være, vender tilbage. Subjectet eller Jeg har ikke Begreber, men er selve Begrebet.

III. B e g r e b.

A. Subject.

1. Absolut Begreb.

a) Det Almindelige.

§. 137. Da Begrebet er den gjenbundne Umiddelbarhed (§. 129), saa er det selv det Værende, og for saa vidt det Almindelige.

Ann. 1. Væren, som den yderste Abstraction af Alt, er den fælleds Bestemmelse for Alt, d. e. det Almindelige, hvori Alt kommer overeens.

2. I Begrebets Sphære er det første mindste Led under de med A, B, C betegnede Afdelinger, ikke, som forhen, dobbelt, men kun enkelt. Dette kommer deraf, at Begrebet, som Tilværen, ikke længere indbefatter nogen Vorden (og kun denne forudsætter det dobbelte Moment); tvertimod er al Vorden ophævet i Begrebet, eller ligger under dette, som et Trin, det har forladt, og hævet sig over. Uagtet nemlig ethvert nyt Udviklingsstrin, hvorpaa Begrebet sætter sig, for saa vidt kan siges at være et Moment i dets Udvikling, saa er det dog selv heelt og holden i ethvert af disse Momenter (§. 136), eller: det selv er sit eget Moment; dets Udvikling er ingen Vorden, men kun en Uttring af hvad det allerede er.

3. Uagtet derfor — som vi siden skulle see — Philosophiens Methode ikke er enten blot analytisk, eller blot syntetisk, men begge Dele paa cengang, saa kunne dog fra det her angivne Synspunct Væren og Grund henføres til Synthesen; thi de fremstille Begrebets Vorden, d. e. den Enhed, som fremgaaer af Væren og dennes Differens med sig selv (Reflexionen), altsaa en Fremgang fra det Abstracte til det Concrete, medens Begrebet, som det Concrete selv, nu blot paanye udvikler de Bestemmelser, som det iforveien havde optaget, dog ikke som nye Abstractioner, men som concrete Momenter, der selv, hvert for sig, ere det hele Begreb. Væren om Begrebet er saaledes kun en Udvikling af hvad der allerede er indeholdt i Begrebet, altsaa for saa vidt en Analyse, uagtet denne ikke her bestaaer i en Oplosning i abstracte Sider, men i saadanne, der selv ere det Hele.

4. Her maa altsaa det Almindelige, ligesom siden det Særskilte og det Enkelte, ikke betragtes som abstracte Sider af Begrebet, men hvert som det hele Begreb, der i enhver af disse Former vel er et Moment i sin egen Udvikling, men dog indbefatter de andre to, og er det samme fuldstændige Begreb under alle tre Former. Det Almindelige er selv baade det Særskilte og det Enkelte, og hvert af disse er igjen begge de andre. I denne Enhed ere Dømmen og Slutninger grundede.

b) Det Særskilte.

§. 138. Det Almindelige betegner Begrebets Identitet med sig selv i al dets Forskjel. Dets Forskjel i Identiteten med sig selv betegnes ved det Særskilte.

Num. Det Almindelige og det Særskilte ere det Samme som det Generelle og det Specielle, og udtrykkes ogsaa ved det Almindelige og det Besynderlige. Men dette Udtryk er tvetydigt, fordi man, ifølge Sprogbrugen, pleier at bruge det om det Sædvanlige og det Usædvanlige (Sjeldne). Vel er Slægtskabet mellem begge Betydninger kjendeligt; thi det Almindelige, som det der er fælleds for Alt, er af den Grund sædvanligt; og det Særskilte eller Particulære bliver, da det ikke er fælleds, men en Egenhed, af samme Grund usædvanligt eller sjældent. Men paa den anden Side ere Egenheder, d. e. Afvigelser fra det Almindelige, hyppigere og sædvanligere end Overensstemmelsen med det Almeengyldige. Desuden, om ogsaa hver enkelt Particularitet er usædvanlig, saa er dog Particulariteten i det Hele (det Særskilte) ligesaa sædvanlig som det Almindelige, eftersom enhver Gjenstand indbefatter begge Momenter, og Begrebet ikke vilde være Begreb, hvis det ikke paa eengang besad baade Identiteten og Forskjellen.

c) Det Enkelte.

§. 139. Eenheden af denne Identitet i Forskjellen og Forskjel i Identiteten, eller den Eenhed, hvori det Almindelige er særskilt, og det Særskilte almindeligt, er det Enkelte, eller Begrebet som tilværende eller eksisterende.

Num. 1. Først som enkelt er Begrebet bestemt som tilværende. Vel ligger denne Bestemmelse i enhver af de foregaaende, thi det Almindelige er særskilt, og det Særskilte almindeligt, og i denne Eenhed bestaaer netop det Enkelte. Men dette nye Udtryk fordredes endnu til Bestemmelsen, og denne Udvikling eller Analyse (§. 137, Num. 3) af hvad der ligger i de foregaaende Bestemmelser, er, ligesom alle følgende Led, Begrebets egen Manifestation af sit Indhold, og det Eneste, hvori Læren derom bestaaer. Saaledes ere f. Ex. de næste Led, nemlig Dømmet og Slutningen, umiddelbart indeholdte i nærværende Bestemmelser af det absolute Begreb, og kunne ligesom analyseres derudaf, hvilken Operation nu begynder i næste §.

2. Det Almindelige, det Særskilte og det Enkelte, som Subjectets absolute Bestemmelser, ville siden fremkomme under de concretere Former af Slægt, Art og Individ.

3. Det absolute Begrebs tre Bestemmelser maae selvfølgelig ikke betragtes som tre forskellige Slags Begreber, saaledes som om visse Begreber henhørte under den ene, andre under den anden, og atter andre under den tredje Categorie. Ethvert sandt Begreb henhører ligemeget under dem alle tre (§. 137, Num. 4), hvorimod hvad der kun er bestemt som een af Delene, netop derved tilkjendegiver sig som Mangel paa Begreb. Hvad man kalder blot almindelige Begreber (de saakaldte Fæl-

ledsbegreber), ere abstracte Forestillinger, men Begrebet er concret og virkeligt. Naar f. Ex. Forestillingen om Dyr i Almindelighed indskrænkes til det, hvori alle Dyr komme overeens, og adskilles fra de særskilte og enkelte Former, hvori hiin Almindelighed er realiseret, saa svarer heller ingen Virkelighed dertil; som Begreb eksisterer Dyret ikke undtagen i de enkelte Dyr. Og hvis man paa den anden Side betragter det Enkelte blot som enkelt, d. e. adskilt fra den Almindelighed, hvis Udtryk det er, saa er det saa langt fra at være et Begreb, at det tværtimod er den raæste sandfælsige Opfatning. Endelig hvad det Særskilte angaaer, saa behøver det Samme ikke at vises med Hensyn paa dette, thi det Særskilte staaer imellem det Almindelige og det Enkelte, og forholder sig til hiint som det Enkelte, og til dette som det Almindelige, saa at de samme Bestemmelser gjælde for dette, som for de andre.

2. Om d ø m m e.

a) Subject.

§. 140. Som tilværende maa Begrebet bestemme sig sig som Noget, Andet og Et (§. 32:25); eller som eksisterende maa det bestemme sig som Ting, Egenskaber og Realitet (§. 91:94). Paa det første af disse Udviklingsstrin, nemlig som Noget eller Ting, er det Subject.

Ann. Ordet Subject tages her ikke i den almindelige Betydning, hvori det forhen er forekommet, nemlig som Jeg, eller overhovedet det, som maa tillægges Subjectivitet, thi saaledes er det modsat Objectet (§. 134), men i den mere indskrænkede Betydning, hvori det modsættes et Prædicat, der maa tillægges det, hvorved det altsaa bestemmes som det Noget, der tillige er et Andet, eller den Ting, som har Egenskaber.

b) Prædicat.

§. 141. Paa det andet Udviklingsstrin, nemlig som Andet eller Egenskaber, er Begrebet Prædicat, som altsaa bestaaer deri, at Subjectet bestemmes som Andet, eller at der tillægges det en Egenskab. Fra ethvert af disse Synspuncter er Prædicatet af større Omfang end Subjectet, thi Andet er en uendelig Række, hvori hvert Led selv er Noget (§. 34), og Egenskaben er den Realitet, hvori ikke blot een, men flere Ting participere (§. 95, Ann.). Subjectet forholder sig altsaa til Prædicatet, som det Enkelte til det Almindelige.

Ann. 1. Det Særskilte kommer endnu ikke i Betragtning, fordi det kun har relativ Gyldighed, nemlig under Forudsætningen af det Enkelte og det Almindelige, mellem hvilke det udgjør

Bindeledet. Men da her blot er Tale om to Led, nemlig Subjectet og Prædicatet, saa falder hiint Bindeled udenfor Betragtningen. Bestemmes Subjectet som det Særskilte, saa er dette at ansee som enkelt i sit Forhold til Prædicatet, og bestemmes Prædicatet som det Særskilte, saa bliver dette at ansee som almindeligt i sit Forhold til Subjectet (§. 139, Anm. 3).

2. Den Bestemmelse, at Subjectet forholder sig til Prædicatet, som det Enkelte til det Almindelige, er af Bigtighed, thi herved adskiller deres logiske Betydning sig fra den grammaticalske.

§. 142. For saa vidt som Tingen og dens Egenskaber ere concretere Bestemmelser end Noget og Andet, maae Subject og Prædicat snarere henføres til hine end til disse. Men for saa vidt hine ere Reflexions-Bestemmelser, i hvilke det ene Led ikke er, men har det andet, hvorimod i Begrebet ingen Ophævelse eller Overgang finder Sted, men ethvert Led er det hele Begreb (§. 136), og umiddelbart værende (§. 137), saa henføres Subject og Prædicat snarere til Umiddelbarhedens Bestemmelser af Noget og Andet. Prædicatet tillægges altsaa Subjectet som umiddelbart værende, d. e. ved Hjælp af Ordet "er", den saakaldte Copula. Herved fremkommer Dmømmet, som bestaaer deri, at Subjectet sættes som værende et Andet end sig selv; med andre Ord: at Subjectet er Prædicatet, hvilket vil sige, at det Enkelte er det Almindelige (§. 141), eller at det Almindelige, formedelsf sit videre Omfang, subsumerer (indbefatter) det Enkelte.

§. 143. Da Begrebet er Reflexionens Tilbagevenden til Umiddelbarhed, saa fremstiller Dmømmet, som er Begrebets første oprindelige Deling, begge Momenter som adskilte, men dog saaledes, at det ene er indskrænket ved det andet. Denne gjensidige Adskillelse og Indskrænkning viser sig deri, at Subjectet er Prædicatet, men at Prædicatet ikke er Subjectet, medens i Umiddelbarheden ikke blot Noget er Andet, men ogsaa Andet er Noget, og medens i Reflexionen ikke blot Egenskaben er ophævet i Tingen, men ogsaa Tingen i sin Egenskab.

Anm. 1. Derfor kan intet Dmømme vendes om, saaledes at Subjectet bliver Prædicat, og omvendt; thi det Enkelte er det Almindelige, men det Almindelige er ikke det Enkelte; det Almindelige er nemlig selv Væren (§. 137, Anm. 1), altsaa det, hvorved det Enkelte kommer til Existens. Vel er, formedelsf Begrebets Identitet med sig selv i alle sine Former, det Almindelige ogsaa det Enkelte, og kommer til Existens ved dette (§. 137, Anm. 4), men i Dmømmet, som Begrebets oprindelige Deling, sættes begge som forskellige, nemlig som Subject og Prædicat, medens Identiteten blot udtrykkes ved Copula. (Sammenlign §. 33, Anm. 2).

2. At Dømmet er Begrebets oprindelige Deling (dets Bestemmelse til Forskiel), udtrykker det tyske Sprog ved at betegne Dømmet med Ordet "das Urtheil", d. e. "die ursprüngliche Theilung", ligesom "die Ursache" betyder "die ursprüngliche Sache", og udtrykker Aarsagens Spontaneitet, eller at den er sin egen Aarsag.

§. 144. Dømmet maa altsaa ikke blot betragtes som en menneftelig Tankeoperation, men som selve Begrebet (nærmere Subjectet), seet fra Endelighedens Standpunkt (thi Dømmet er det 2det Led i Subjectets Categorie); og paa dette Standpunkt bestaaer Tingenes Endelighed deri, at de ere Dømmes, -det vil sige, at deres Tilværelse (det Enkelte) vel er forenet med deres almindelige Natur (det Almindelige), eller deres Væsen med deres Sjæl, men at begge dog ere forskellige (som Noget og Andet), og kunne adskilles (som Tingen og dens Egenskab).

Ann. 1. At Dømmet ikke skal tages fra den subjective Side, at et selvbevidst Jeg tillægger et vist Subject et vist Prædicat, men fra den objective, at Prædicatet ogsaa udenfor Tænkningen tilkommer Subjectet, tilkjendegiver selve Formen af Dømmet, nemlig det Udtryk, at Subjectet er Prædicatet, ikke at Jeg bringer dem i Forbindelse.

2. Ligefom Subject og Prædicat have en anden Betydning i Logiken end i Grammatiken (§. 141, Ann. 2), saa kan heller intet Andet erholde Navn af Dømme, end det, hvor det logiske Forhold mellem Subject og Prædicat finder Sted, d. e. hvor Subjectet er det Enkelte, og Prædicatet det Almindelige. Enhver Forbindelse, hvori de ikke have dette Forhold, er ikke noget Dømme, men kun en grammaticalsk Sætning. I en saadan kunne Subject og Prædicat begge være Enkeltheder, f. Ex. Napoleon er født paa Corsica; dette Skib seiler forbi; Søndag er den første Dag i Ugen. Slige Sætninger kunne selv efter Sprogbrugen ikke kaldes Dømmes, da der ikke udfordres nogen Dømmekraft til at opstille dem. Denne udfordres derimod, naar det Enkelte skal subsumeres under det Almindelige, og kun dette er et virkeligt Dømme. For at afgjøre, hvorvidt en Sætning tillige er et Dømme, eller ei, er det ikke nok at kjende den isolerede Sætning, men den maa tillige kjendes i sin Forbindelse, eller i Maaden, hvorpaa den er fremkommen, thi fra dette Synspunkt kan den samme Sætning snart betragtes som Dømme, snart blot som en Sætning. Den Sætning, "Napoleon er født paa Corsica", vilde være et Dømme, ifald hans Fødested havde været tvivlsomt, og Sandheden efter foregaaende Undersøgelse var udfunden. Sætningen, "dette Skib seiler forbi", vilde være et Dømme, ifald det havde været tvivlsomt, om Skibet virkelig bevægede sig, eller maaskee snarere den Gjenstand, hvorfra man betragtede det. I begge Tilfælde vilde Dømmet da være fremkommet efter en foregaaende Reflexion, følgelig som et Begreb, hvis Enkelthed subsumeredes under dets Almindelighed (f. Ex. Napoleon under Corsicanerne, Skibet under de sig bevægende Gjenstande); eller med andre Ord: det virkelige Dømme er i sig selv allerede en Slutning, hvilket vil vise sig endnu tydeligere i følgende §.

3. For den scandaløse Mærkværdigheds Skyld, som og for at give et Exempel paa, hvorlænge en videnskabelig Krop, efter at Sjælen har forladt den, kan ligge, inden den opløses, vil det ikke være uinteressant at kaste et Blik paa den fra Middelalderen overleverede Vidtløftighed, hvormed den sædvanlige Logik, efter at have opstillet de saakaldte øverste logiske Grundsætninger, forvirrer den i sig selv saa simple Lære om Omdømmet, saavelsom den ligesaa simple Lære om Slutningen. Saaledes forbauses man ved at see 20 til 30 Arter af Omdømmer opstillede, hver udmærket med sit barokke Navn. Da endvidere Inddelingen af disse Arter skeer efter forskellige Inddelings-Principer, saa kan enhver Art af en vis Inddeling forbinde sig successive med alle de andre Arter af de andre Inddelinger, hvorved der fremkommer en Hærskare af Distinctioner, som alle ere aldeles intetsigende, eftersom der i Omdømmet ikke ligger noget Princip for denne Mangfoldighed. Omdømmet er nemlig selv Begrebets oprindelige Deling (§. 143, Anm. 2), og da denne subsumerer det Enkelte under det Almindelige, men ingen Deling kan gaae videre end til det Enkelte, saa kan heller ikke nogen anden Deling foretages med Omdømmet, end den, som det selv er, og der gives saaledes kun eet eneste Omdømme. De af Logikerne opregnede Arter ere deels Arter af Sætninger, ikke af Omdømmer, deels, for saa vidt der ligger nogen logisk Forskjel deri, Umiddelbarheds- og Reflexions-Categorier, hvilke Begrebet har forladt, og som ligge bag ved det, men til hvilke det nu tvinges til at vende tilbage. Dette sees blandt andet deraf, at man siden Kants Tid har ordnet hine scholastiske Traditioner efter den kritiske Philosophies Categorier-Tavle, og saaledes inddeelt Omdømmerne efter deres Qualitet, Quantitet, Modalitet og Relation, lutter Bestemmelser, som henhøre til Væren og Grund, og som derfor vel findes i Begrebet, men som, naar de i samme Form udvikles deraf, blive dets Tilbagegang istedetfor dets Fremgang. Endelig er det at bemærke, at mellem de forskellige Synspuncter, som enhver af hine Categorier afgiver, er for det meste kun den ene anvendelig paa Omdømmet, de øvrige derimod ikke, da disse enten betegne Differensens og Negationens Led, som ikke kan tilbageudvikles af Begrebet, eftersom dette er Enheden af det Positive og det Negative, eller ogsaa referere sig til Begrebets oprindelige Deling, og folgelig ikke begrunde særskilte Arter af Omdømmer, eller endelig betegne et saadant Forhold af Subject til Prædicat, som ikke er Enkelthedens til Almindelighedens, og folgelig ikke bestemmer et Omdømme, men kun en Sætning. Dette skal nu i Korthed vises ved de af Logikerne hyppigst anførte Arter.

a) I Henseende til Qualiteten angives Omdømmerne at kunne være positive, negative og uendelige. Men ethvert Omdømme er positivt, thi enten det Almindelige, hvorunder det Enkelte subsumeres, er bestemt positivt eller negativt, saa er selve Subsumtionen altid en positiv Act. Desuden har Forskjellen mellem det Positive og det Negative vlist sig som en Reflexions-Forskjel, hvori det One kun er hvad det Andet er, saa at det negative Prædicat altid er en positiv Bestemmelse af Subjectet. De negative Omdømmer ere folgelig positive. Hvad de saakaldte uendelige angaaer, da ere det saadanne, hvor Subject og Prædicat høre til hinanden gjensidigt udelukkende Sphærer, hvor folgelig ingen

Subsumtion, og altsaa heller intet Omdømme kan finde Sted, men kun en Sætning, der endog er meningsløs (f. Ex. den i Anledning af Contradictionsprincippet anførte Sætning: En Elephant er ingen Cubikrod).

β) I Henseende til Quantiteten siges Omdømmerne at kunne være universelle, particulære og singulære. Men da Omdømmet subsumerer det Enkelte under det Almindelige, saa er det altid baade singulært og universelt, hvorimod det først i Slutningen, som fører det tredje Led til, tillige bliver particulært.

γ) I Henseende til Modaliteten (som Kant tog i en anden Betydning, end den i nærværende Fremstilling af Logiken) skulle Omdømmerne kunne være problematiske (Muligheds-Omdømmer), assertoriske (Virkeligheds-Omdømmer), og apodictiske (Nødvendigheds-Omdømmer). Men Begrebet, som tilsvarende, er den sande Virkelighed, og fremgaaet af Nødvendigheden. Ethvert Omdømme er saaledes baade assertorisk og apodictisk, medens Muligheden, som ikke er Virkelighed, falder udenfor Begrebet og Omdømmet, saa meget mere, som kun det Omdømme, der i sig selv allerede er en Slutning, er et virkeligt Omdømme (see forrige Anm.), men Slutningen istedetfor at beroe paa Mulighed, beroer paa Virkelighed og Nødvendighed.

δ) I Henseende til Relationen (som Kant ligeledes tog i en egen Betydning) bestemmes Omdømmerne som categoriske, hypothetiske og disjunctive. Men ethvert Omdømme er baade categorisk, fordi det udsiger om Subjectet hvad det er, og hypothetisk, fordi det forudsætter Enkelthedens Forhold til det Almindelige. Hvad der ellers indbefattes under hypothetiske Omdømmer, ere Sætninger, som udtrykke en Causaltets-Forbindelse, og hvis disse ikke fremkomme som Slutninger, ere de heller ikke Omdømmer. Det disjunctive Omdømme (det som betegnes ved "Enten — eller") er kun en Sætning, som udtrykker den subjective Uvisshed om, hvilket Prædicat der skal forbindes med Subjectet. Her er altsaa Forholdet mellem det Enkelte og det Almindelige endnu ikke afgjort, og Omdømmet følgerig endnu ikke kommet i Stand.

Til disse Arter fører man endnu nogle flere, hvis Forskjel er grundet i de forskellige Grader af Subjectets og Prædicatets Overensstemmelse; og denne Inddeling anvendes igjen paa den indbyrdes Forbindelse af flere Omdømmer:

ε) Subject og Prædicat antages nemlig at kunne være overensstemmende, og da enten identiske eller subordinerede eller koordinerede. Men identiske kunne de aldrig være, eftersom det Enkelte er af ringere Omfang end det Almindelige. Identiteten af Subject og Prædicat begrunder følgerig intet Omdømme, men kun en tautologisk Sætning (f. Ex. den i Anledning af Identitets-Princippet anførte: Et Menneske er et Menneske). Derimod er Subjectet, som det Enkelte, altid subordineret Prædicatet, som det Almindelige, og aldrig koordineret. (Naar man siger: "En Fugl er ikke en Fisk", saa ere vel Fugle og Fiske koordinerede Dyreclasser, men Subjectet, Fuglen, subsumeres under den almindelige Klasse af de Dyr, som ikke ere Fiske).

§) Subject og Prædicat skulle ogsaa kunne være uoverensstemmende, og da enten contradictoriske eller contrære eller subcontrære. Men saadanne Omdømmer forholde sig til de under ϵ anførte, som de negative til de positive, og her gjælder altsaa det Samme som hvad der er bemærket under α . Kun de contrære ere virkelig negative Omdømmer, d. e. saadanne som indeholde en positiv Bestemmelse. De contradictoriske falde sammen med de uendelige, og de subcontrære henføres til de particulære i negativ Form.

Resultatet er, at ethvert Omdømme er paa eengang positivt, universelt, singulært, assertorisk, apodictisk, categorisk, hypotetisk og subordineret, hvorimod de andre Bestemmelser netop ere ophævede i Omdømmet; men at hine gyldige Bestemmelser, da de tilkomme ethvert Omdømme, følgerig ikke bestemme forskellige Arter af Omdømmer. Endelig ere de alle unyttige, overflødige og intetsigende Distinctioner, eftersom de ikke ere andet end de tidligere, til Begrebets Worden henhørende Bestemmelser, hvis Fremstilling følgerig er en Oplosning af Begrebets Tilværen.

Efter Inddelingen af Omdømmerne giver den sædvanlige Logik Regler for de Indskrænkninger, under hvilke Subject og Prædicat i et Omdømme kunne ombyttes med hinanden. Disse Regler ere kun tautologiske Gjentagelser af hvad der umiddelbart ligger i det Enkeltes Forhold til det Almindelige, nemlig at Hiint ikke opfylder hele Sphæren af Dette, en Ting, som forstaaer sig af sig selv.

Selv den sædvanlige Logik indrømmer alle disse Distinctioners Tanke-Tomhed, idet den gjør hele Læren om Omdømmet (ligesom og Læren om Slutningen) til et Sukommelsesværk, og derfor meddeler nogle væmmelige, latinsk-klingende, men for største Delen barbariske Vers, ved hvis Hjælp de begrebsløse Distinctioner skulle bindes til Sukommelsen, endskiøndt det ikke er til at indsee, hvorfor den antager, at meningsløse Vers ere lettere at erindre, end tankeløse Regler.

Hegel, som gav den scholastiske Logik sit Banesaar, har, ved at ville philosophisk deducere de forskellige Arter af Omdømmer, som forskellige udviklingsstrin, gennem hvilke Omdømmet bliver til Slutning, ikke desmindre stænket dem en Opmærksomhed, og tildeelt dem en Vigtighed, som de ere langt fra at fortjene. I Omdømmet er Slutningen umiddelbart indeholdt, og det behøver ikke at udvikle sig til hvad det allerede er.

c) Slutning.

§. 145. Den i Omdømmet udtrykte Bestemmelse, at det Enkelte er det Almindelige, er allerede indeholdt i Udviklingen af det absolute Begrebs Momenter, af hvilke det tredje Led (det Enkelte) er det andet's (det Særskiltes) Tilbagevenden til det første (det Almindelige) (§. 139), og den er saaledes væsenligen Resultat. Og dette Resultat fremkommer for med elst Mellemledet af det Særskilte. Først i denne fuldstændige

Form, som fremstiller alle tre Led, er Omdømmet fuldstændigen udtrykt, som Slutning. Omdømmet er altsaa allerede i sig selv en Slutning, og Slutningen er det fuldstændige Omdømme, eller Sandheden af Omdømmet.

Ann. Kun for saavidt Omdømmet fremkommer som Resultat eller Slutning, indeholder det Sandhed. Men ethvert virkeligt Omdømme indeholder i sig selv denne Form, fordi det Enkeltes Subsumtion under det Almindelige skeer formedelst Mellemledet af det Særskilte. Heri ligger altsaa et nyt Kriterium til at adskille Omdømmer for blotte Sætninger (§. 144, Ann. 2).

§. 146. Slutningen maa folgelig, ligesaa lidt som Omdømmet i Almindelighed, betragtes blot som en menneskelig Tanke-Operation (§. 144); tvertimod maa Slutningen betragtes som Sandheden af alt Existerende, som Fornuften i alt Tilværende; og Alt er saaledes en Slutning. Eller: Alt er Begreb, og dets Tilværelse er Forskjellen mellem Begrebets Momenter, hvilken Forskjel bestaaer deri, at enhver Tings Enkelthed staaer under en Particularitet af Egenskaber eller Væren udenfor sig selv (§. 32, Ann. 3), hvorved den hæver sig til sin almindelige Natur, og optager denne i sig selv.

Ann. 1. Saaledes er f. Ex. hele det menneskelige Liv en Slutning. Individet er det Enkelte. Dets Fornødenheder, dets Virksomhed, dets Eiendom, med eet Ord Alt, hvorved det staaer i Forbindelse med den udbortes Verden, er Mellemledet mellem det selv og det Almindelige, eller Midler (d. e. Mellemled, media) til at forædle og uddanne det, d. e. til at forene dets Individualitet med det Almeengyldige.

2. Betragtede som menneskelige Tanke-Operationer, ere Omdømmer og Slutninger udtrykket for den subjective Erkjendelse af hiin objective Grundfornuft i Tingene, eller Tankens Congruens med Virkeligheden.

§. 147. I Slutningen blive det Enkelte, det Særskilte og det Almindelige bestemte som Individ, Art og Slægt.

Ann. Disse Ord maae ikke indskrænkes til den Betydning, som de have i Naturhistorien. Individet er selve Subjectet; Arten er dets particulære Maade (Art) at være paa, og Slægten, er det Almindelige, hvis udtryk Individerne ere. Det er formedelst sin særegne Art, at Individet fremstiller Slægten i umiddelbar Eksistens.

§. 148. Betegner man det Enkelte med E , og det Almindelige med A , saa kan Omdømmet fremstilles ved Udtrykket $E - A$, hvilket vil sige, at det Enkelte og det Almindelige ere forenede, eller at det Enkelte er det Almindelige. Betegnes nu endvidere det Særskilte med S , saa fremstilles det fuldstændige Omdømme eller Slutningen ved Udtrykket $E - S - A$, hvilket vil sige, at det Særskilte er Mellemledet, hvorved

det Enkelte er forbundet med det Almindelige, eller at det Enkelte er det Almindelige formedelt det Særskilte; men dette forudsætter, at det Enkelte selv maa være det Særskilte, og det Særskilte det Almindelige, hvilke tvende Dommener ogsaa ere indeholdte i Udtrykket, nemlig som $E-S$ og $S-A$.

Num. 1. Naar Slutningens Eenhed opløses, saaledes at hvert af disse to i Slutningen indeholdte Dommener ($E-S$ og $S-A$) fremstilles som et isoleret, for sig bestaaende Led, det er, som en Sætning, og Slutningen selv ($E-A$) paa samme Maade fremstilles i en Sætning, saa antager den hele Slutning Formen af en Syllogisme, og denne kan fremstilles ved den almindelige Formel:

$$\begin{array}{r} E - S. \\ S - A. \\ \hline \text{Ergo: } E - A. \end{array}$$

Sætningerne $E-S$ og $S-A$ kaldes da Præmisserne, i hvilke man endydermere distingerer mellem Over- og Undersætning (*propositio major* og *propositio minor*); og Begrebet S , som forekommer to Gange i Præmisserne, een Gang som Prædicat, og een Gang som Subject, faaer Navn af Mellem-Ordet (*terminus medius*).

Paa denne Maade bliver uægtelig Slutningen nedsat til en menneskelig (eller snarere umenneskelig) Tanke-Operation, og den Fornuft, hvis Udtryk den var, forsvinder af den. Syllogismen er intet Andet end en raa Materialiseren af den speculative Betydning, som ligger i Slutningen. Den græske Philosophie kjendte Intet til disse Pedanterier, uagtet Aristoteles, som først fremstillede de saakaldte Figurer af Slutningen (hvorom siden), har været den uskyldige Anledning til at uphilosophiske Hoveder siden byggede den hele trivielle Lære paa hans af dem uforstaaede Fremstilling. Syllogismens Urimelighed kan, blandt andet, indsees af følgende Betragtninger:

Da de to i Slutningen indeholdte Dommener, $E-S$ og $S-A$, fremstilles som isolerede Sætninger, som Præmisses, d. e. som Noget, der ikke umiddelbart ligger i Slutningen, men gaaer forud for denne, saa fordres, at enhver af disse Sætninger iforveien skal være fremkommen som Slutningsætning i en foregaaende Syllogisme, eller, som man siger, at den skal være beviist. Dette forudsætter to foregaaende Syllogismer, men da disse Præmisses ligeledes maae være beviiste i det Foregaaende, saa forudsætte disse to altsaa fire foregaaende, disse igjen otte foregaaende, og saaledes fremdeles i en uendelig Række, hvori hvert foregaaende Led er dobbelt saa stort som det efterfølgende, altsaa en Række, som allerede i sit 21de Led vilde indbefatte omtrent halvanden Million Syllogismer, og derfra hurtigt stige til Billioner og Trillioner. Erkjendelsen, for saa vidt den skal beroe paa Syllogismer, vilde altsaa, formedelt Arbeidets Vidtløftighed, blot kunne have sig til et yderst lille Antal af foregaaende Led, og vilde først ved et uendeligt Arbeide kunne naae det første Led, følgelig aldrig komme til Bished. Man lader sig derfor nøie med at stige ved Syllogismer indtil visse Sætninger, for hvilke man ikke fordrer Bevis,

men bliver staaende ved dem, som de umiddelbart første, idet man erklærer dem for at være enten Grundsætninger eller Aanesætninger. Da det saaledes kun er et ubetydeligt Partie af Erkjendelsen, som kan fremstilles i Syllogismer, saa er det ikke til at indsee, hvad Værdi den Kundskab kan have, hvis Vished beroer paa en uendelig større Uvished. At troe sig i Besiddelse af Sandheden, idet man befinder sig i et System af Syllogismer, er endnu urimeligere, end at troe sig fri, fordi man har Lov til at gaae omkring i et Buur, thi selv det mindste Fuglebuur er større i Forhold til hele Jorden, end den ved Syllogismer frembragte Erkjendelse i Forhold til den, som de forudsætte. Det Overfladiske ved Syllogistikken viser sig saaledes deri, at den etablerer en uendelig Række, som den ikke kan ophæve, hvilket er den samme Uforsigtighed, som at mane en Mand frem, uden at kunne mane den bort igjen.

Hvad der, endnu mere end denne Betragtning, har bragt Syllogismerne i fortjent Miscredit, er deres velbekjendte Beqvemhed til at bevise de forskjelligste, ja endog modsigende Ting. Her er endda ikke Tale om den Art af Syllogismer, som Holberg har lagt sin Erasmus Montanus i Munden, thi disse ere, for en Deel, falske Syllogismer, som efter Syllogistikens egne Regler ere utilladelige, og dette kunde maaskee endog betragtes som en Mangel ved Stykket, thi Forfatteren havde ved Anvendelse af lutter rigtige Syllogismer kunnet bevise ligesaa absurde Sætninger. (Rigtige Syllogismer ere f. Ex. Beviserne for at man maae slaae sine Forældre). Denne Vilkaarlighed i Syllogismen ligger deri, at den Beviisførende kan vælge Mellemordet (*terminus medius*) efter Behag. Da nemlig enhver Ting frembyder flere Synspuncter for Betragtningen, og desto flere, jo concretere den er, saa kan den ved enhver enkelt af disse sammensluttet med det meest Forskjellige, ja endog Modsatte. Derimod i den sande Slutning er Mellemledet ikke vilkaarligt, eller overladt til Valg og Godtbefindende, men det er ufravigeligen saaledes som det foresindes, det er ligesaa objectivt og nødvendigt, som selve Slutningen. F. Ex., dersom man ved Syllogismer vil bevise, først at Mennesket er et Dyr, dernæst at Mennesket ikke er et Dyr, saa siger man i første Tilfælde: "Mennesket har Sandser, Organer, Circulations-, Digestions-, Nerve-System o. s. v., kort, alle Betingelser for det dyriske Liv. Hvad som har disse Betingelser, er et Dyr. Altsaa er Mennesket et Dyr." — I andet Tilfælde siger man: "Dyret er ikke et Fornuftvæsen. Mennesket er et Fornuftvæsen. Altsaa er Mennesket ikke et Dyr." Sandheden er, at Mennesket kan sees baade fra den dyriske og fra den fornuftige Side, og selvfølgelig baade er et Dyr og et Ikke-Dyr; men idet Sætningerne stilles fra hinanden i særegne Syllogismer, blive de begge lige falske. Den sande Slutning er derimod den, at Mennesket ved sin sandkelige eller dyriske Natur slutter sig sammen med det Mandelige eller Fornuftige; eller at Mennesket i sin Sandselighed besidder Midlet (Mellemledet) til at uddanne sin Fornuft. Her er Mellemledet ikke vilkaarligt eller overladt til Valg; det er det eneste, som Virkeligheden frembyder.

Hvad der endelig fuldender Syllogismens Urimelighed, ved at bringe den i Modsigelse med sig selv, og derved gjøre den ubrugbar til Sandhedens Erkjendelse og Fremstil-

ling, er den Omstændighed, at Præmisserne, som skulde være Forudsætninger for Slutnings-Sætningen, selv forudsætte denne, saaledes at enhver Syllogisme udgjør en Cirkel i Beviset (*Circulus in demonstrando*). Noget som den sædvanlige Logik forbyder, uden at lægge Mærke til, at den Syllogistik, som den etablerer, selv idelig begaaer denne Feil. Hvorfra denne Cirkel reiser sig, vil først sees i de følgende Paragrapher. Her, hvor vi blive staaende ved det blotte Factum, kan til Exempel anføres hvilken som helst Syllogisme, f. Ex. den som igjennem Aarhundreder har maattet figurere i næsten alle logiske Lærebøger: "Alle Mennesker ere dødelige; Cajus er et Menneske; altsaa er Cajus dødelig." For at vide, at alle Mennesker ere dødelige, maa man først vide, at ogsaa Cajus er dødelig; og for at vide, at Cajus er et Menneske, maa man ligeledes først vide, at han er dødelig. Saa vel Over- som Under-Sætningen beroer altsaa paa Slutnings-Sætningen; og den samme Cirkel vil man finde gjentagen i enhver anden Syllogisme. I den sande Slutning ere alle Ledene simultane, medens derimod Syllogismen, ved at fremstille dem successivt, giver sig Mine af at gaae fra det Bekjendte til det Ubekjendte, medens den i Virkeligheden kun bevæger sig i en Cirkel, hvori det, der nylig sættes som bekjendt, nu sættes som ubekjendt, og omvendt. Ligesom derfor Ingen i sin Tanke eller sin Tale betjener sig af Syllogismer, fordi disse ikke bringe Erkjendelsen et Skridt videre, saaledes ere de ogsaa affæfede i Videnskaberne, og man maa da kun saa meget mere beundre den sædvanlige Logiks Vedholdenhed i at opbevare en Lære, som er uden al reel Anvendelse, være sig i Livet eller i Videnskaberne, og hvorom derfor Ingen bekymrer sig, uden den som af en eller anden udbortes Grund er nødt til at bebyrde sin Hukommelse dermed.

2. Den mathematiske Slutning, som, naar den fremstilles i en Syllogisme, betegnes ved den almindelige Formel

$$a = b$$

$$b = c$$

$$a = c,$$

kan ikke henføres under den logiske Slutning, som er den, vi her betragte. I den logiske Betydning af Ordet er den ingen Slutning, eftersom det Enkelte ikke subsumeres under det Særskilte, og dette under det Almindelige, men to Enkeltheder, a og c , henføres til deres fælleds Maal, b , og formedelsf deres Identitet med dette, selv sættes som identiske. Denne Slutningsmaade kan strengt taget saa meget mindre kaldes ved dette Navn, som den staaer under Begrebet, ja endog under Reflexionen, og blot gjælder i den umiddelbare Væren, navnlig i Quantitetens Categorie. Den maa snarere betragtes som forskjeligt udtrykte Størrelsens Reduction til samme Udtryk, eller som det discrete Moments Reduction til det continueerlige. I enhver af de tre Sætninger finder et Forhold Sted, som er ganske umiddelbart, idet begge Termini ere saa langt fra at forholde sig som Subject og Prædicat, at man kan bytte dem om med hinanden. (Det er f. Ex. ligegyldigt, enten man siger $a = b$, eller $b = a$, ligesom det er ligegyldigt, enten man siger, at Noget er Andet, eller at Andet er Noget). Alle tre Termini, a , b og c , ere umid-

delbare Enkeltheder, som reduceres til quantitativ Identitet, medens den qualitative Forskjel, som ethvert Omdømme indirecte udtrykker tilligemed Identiteten, falder udenfor den mathematisk Betragtning. Kan altsaa denne Reduction ikke føre Navn af Slutning, saa er der derimod intet i veien for at give den formelle Fremstilling deraf Navn af Syllogismer, saa meget mere, som Mathematiken er den eneste Sphære, indenfor hvilken Syllogismerne kunne have Gyldighed, eftersom de her virkelig gaar fra det Bekjendte til det Ubekjendte, og terminus medius ikke kan vælges vilkaarlig, da Tingene her kun frembyder een Side for Betragtningen, nemlig den quantitative. Smidlertid har ogsaa her Gyldigheden sine snævre Grændser, ikke blot paa Grund af Præmissernes uendelige Række, som afbrydes ved Grundsætninger og Laanesætninger, men ogsaa i den modsatte Retning, saasnart nemlig det Uendelige inddrages i Undersøgelsen; hvorfor ogsaa Geometrien, som i de nyere Fremstillinger allerede har fjernet sig fra den syllogistiske Form, aldeles opgiver denne, saasnart den kommer til det Incommensurable og til det med Uret saakaldte Irrationelle, som netop er det Rationelle (Fornuftige) i denne Videnskab.

§. 149. Omdømmet $E-A$ er saaledes en Slutning, fordi det er medieret ved S , nemlig som $E-S-A$. Men de to heri indholdte Omdømmer, $E-S$ og $S-A$, ere ikke selv medierede, følgelig endnu ikke Slutninger, men kun umiddelbare Omdømmer. Denne Ufuldkommenhed har Fordring paa at ophæves, thi det er Omdømmets Bestemmelse at være Slutning (§. 145), saa at ethvert af de i Slutningen indeholdte Omdømmer selv maa vise sig som Slutning. Først herved fuldendes Slutningen, og viser sig som et System af Slutninger, bestaaende af de tre Led, $E-A$, $S-A$ og $E-S$, men hvert i Formen af en Slutning.

3. System af Slutninger.

a) $E-S-A$.

§. 150. Det umiddelbare Omdømme, $E-A$, er allerede i sig selv en Slutning, $E-S-A$, hvori det Enkelte, formedels det Særskilte, slutter sig sammen med det Almindelige (§. 148).

b) $S-E-A$.

§. 151. Men idet det Enkelte i hiin første Slutning bestemmes som det Almindelige, følgelig som det der er det Fælleds for begge de andre Led, saa bliver det selv til den forbindende Midte, hvilket giver den anden Slutning, $S-E-A$, hvis Betydning

Speculativ Logik.

(13)

er, at det Særskilte er det Almindelige, formedelst det Enkelte, eftersom dette selv baade er særskilt og almindeligt, ifølge den første Slutning.

c) $E-A-S$.

§. 152. Da fremdeles, ifølge den første Slutning, det Enkelte er bestemt som det Almindelige, og ifølge den anden det Særskilte ligeledes er bestemt som det Almindelige, saa er det Almindelige Bindeledet, som forbinder det Enkelte med det Særskilte, hvilket giver den tredje Slutning, $E-A-S$, hvis Betydning er, at det Enkelte er det Særskilte, formedelst det Almindelige.

§. 153. Og da nu endelig, ifølge denne sidste Slutning, det Enkelte er det Særskilte, og ifølge den foregaaende det Særskilte er det Almindelige, saa bliver det Særskilte paany Bindeledet, og frembringer den første Slutning, $E-S-A$, der først var fremkommen uden foregaaende Slutning (§. 150).

§. 154. Herved er Slutningernes System fuldendt, eftersom ethvert af Dømmernerne nu er medieret. $E-A$, eller det umiddelbare Dømmeme, var medieret ved S . Og de andre to Dømmerner, $S-A$ og $E-S$, hvilke i sig selv, eller betragtede blot som Dømmerner, ikke ere forskjellige fra hiint (§. 141, Anm. 1), men først naar de betragtes som Slutninger, og i et System af Slutninger, ere nu ligeledes medierede, nemlig $S-A$ i den anden Slutning, ved E , og $E-S$ i den tredje Slutning, ved A .

§. 155. Da Prædicatet altid er af større Omfang end Subjectet (§. 141), saa er i den første Slutning ethvert foregaaende Led Subject, og ethvert efterfølgende Prædicat. Men i den anden Slutning er Mellemledet Subject, og Yderledene Prædicater, og i den tredje ere Yderledene Subjecter, og Mellemledet Prædicat. Eller: i den første Slutning bliver det Led, som først er Prædicat, siden Subject; i den anden er eet Subject fælleds for to Prædicater; og i den tredje er eet Prædicat fælleds for to Subjecter. Men i Conclusionen af alle tre Slutninger er det første Led Subject, og det tredje Prædicat.

Anm. Herpaa beroe den sædvanlige Logiks Regler for de forskjellige Figurer af Slutninger. Aristoteles har kun de tre, hvilke her ere afhandlede, og hvormed Systemet er sluttet; den fjerde er en nyere, overflødig og høist urimelig Tilfætning. Men idet man betragter disse Regler som Regler for deels at danne rigtige Syllogismer i de forskjellige Figurer, deels at reducere disse til een; idet man endvidere forøger og indvikler disse Regler i en

utrolig Grad, ved at bringe dem i Forbindelse med de iforveien etablerede mangfoldige Arter af Dmømmen; og idet man endelig ogsaa her kommer Sukommelsesværket til Hjælp med barbariske Vers, saa udarter ogsaa denne Lære til et ligesaa smagløst og intetsigende Legetøj, som den foregaaende Lære om Dmømmen, hvorpaa den beror.

§. 156. Systemet af de tre Slutninger kan deels betragtes som en Fremgang, idet man i enhver Slutning kun beraaber sig paa de foregaaende, deels som en Tilbagegang eller Cirkel, idet ikke desmindre enhver af dem forudsætter de andre to.

Anm. Denne Cirkelgang er Slutningens sande Uendelighed, medens Syllogismen derimod sætter Uendeligheden i den uendelige Række (§. 148, Anm. 1). Ligeledes er det denne Cirkelgang, som gjentager sig i enhver Syllogisme (sammesteds); men at Syllogismen er en Cirkel paa samme Tid, som den vil være en uendelig lang, ret Linie, er Syllogistikens Modsigelse, og Beviset for at den ikke forstaaer sig selv.

§. 157. Ligesom det Fornuftige i alt Tilbærende bestaaer deri, at det er en Slutning (§. 146), saaledes viser det sig, bestemtere udtrykt, deri, at Alt er et System af tre Slutninger, i hvilke det Enkelte, det Særskilte og det Almindelige, hvert for sig, blive det bindende Mellemled, og de andre to Yderledene.

Anm. Det allerede tilforn anførte Exempel (§. 148, Anm. 1): Individet, som ved sin sandfelige Natur forbinder sig med Fornuften, staaer under Formen af den første Slutning, $E-S-A$. Men Individet er selv Foreningen af den sandfelige Natur og Fornuften; dette giver den anden Slutning, $S-E-A$. Og endelig er det Fornuften, hvori saavel Individets Enkelthed, som dets sandfelige Natur er grundet; dette giver den tredje Slutning, $E-A-S$. Mange Uenigheder og Forvirringer i Videnskabene have deres Grund deri, at man holder sig til den enkelte Slutning, istedetfor til det hele System. Herved fremkomme da forstjellige, ja modsatte Paastande, af hvilke enhver er rigtig, for saa vidt som den er en Side af Sandheden, men urigtig, forsaavidt som dens Sandhed er eenfaldig. Naar man siger, at Menneskets aandelige Natur udvikler sig af den sandfelige, eller at Legemet udvikler Sjælen, saa slutter man efter $E-S-A$. Siger man, at det Sandfelige og det Aandelige ere uadskilleligen forbundne i Individet, og at ingen af Delene har Prioritet fremfor den anden, saa er det $S-E-A$. Og antager man endelig, at det er den aandelige Natur, som ligger til Grund for udviklingen af den sandfelige, eller at det er Sjælen, som danner sit Legem, saa slutter man efter $E-A-S$. Men den hele Sandhed er kun i det fuldstændige System af alle tre Slutninger. Den første Slutning er Materialismens, den anden er Empirismens, den tredje er Spiritualismens. Men det hele System er Idealismens (§. 25).

§. 158. Da Begrebet er paa eengang Logikens Forudsætning og dens Resultat, dens Begyndelse og dens Ende, eller da Begrebet selv, som det der fremgaaer eller vorder ved Umiddelbarheden og Reflexionen, er Grunden til denne sin Vorden (§. 136), saa danne Logikens tre Hoveddele et System af Slutninger, hvori Begrebet, eller det Enkelte (og ligeledes Væren og Grund, eller det Almindelige og det Særskilte) viser sig som Forudsætning, Midte og Resultat. For saa vidt som Begrebet er Forudsætning, eller for saa vidt som i Almindelighed det Vordende selv er Grunden til sin Vorden, er da ikke allene hiin øverste Trehed, men enhver anden, enten større eller mindre, saavel af de foregaaende, som af de efterfølgende, ikke blot en Slutning, hvori det andet Led forbinder det første med det tredje, men et System af tre Slutninger, hvori ethvert Led er baade Mellemled og Yderled, og hvori det som vorder, eller fremkommer som Resultat, er sin egen Forudsætning, eller Grunden til sin egen Vorden.

Anm. 1. Den Fornuft, som ligger i al Vorden og Tilværen, er følgelig Slutningens Fornuft, og den sande Logik af begge.

2. I det Foregaaende have de forskjellige større og mindre Kredse ikke kunnet angives som Slutninger, fordi Logiken, som begynder med det umiddelbare, maatte, for at dette virkelig skulde være en Begyndelse, ignorere Begrebets Forudsætning, og tvertimod selv lade det fremgaae som Resultat. I det Følgende ville derimod alle større og mindre Kredse udtrykkeligen angives som Systemer af Slutninger.

3. Først nærværende Paragraphs Indhold sætter de i Indledningen anførte Bestemmelser angaaende Philosophiens Begyndelse (§. 5-7), og angaaende den logiske Trehed (§. 13-25, og især §. 20) i deres fuldstændige Lys.

4. I enhver logisk Trehed kan saavel det 1ste som det 3die Led hvert bestemmes baade som det Enkelte og som det Almindelige. Thi da det 1ste Led er det Abstrakte, og det 3die det Concrete, saa er

α) det 1ste Led kun en enkelt Side af det 3dies Almindelighed, og subsumeret herunder; men tillige

β) det 3die Led at betragte som den Enkelthed (Ting), der staaer under det første Led's abstrakte Almindelighed (Egenskab), og følgelig er subsumeret derunder.

Men i enhver af disse Bestemmelser er det andet Led Mellemledet, og forbliver altsaa uforanderligen bestemt som det Særskilte, kun med den Forskjel, at efter Bestemmelsen α er det 1ste Led subsumeret under det 2det, og dette under det 3die, men efter Bestemmelsen β er det 3die Led subsumeret under det 2det, og dette under det 1ste.

Naar i det Følgende enhver Trehed angives som et System af Slutninger, saa skeer dette for det Meste kun efter den ene af disse Bestemmelser, nemlig α. Men det

bemærkes her eengang for alle, at den anden Bestemmelse, β , er lige-
saa gyldig, og aldrig maa tabes af Sigte.

Denne dobbelte Bestemmelse har sin Grund deri, at Philosophien i alle større og mindre Træheder er en Cirkel, hvis Begyndelse og Ende falde sammen. Det philosophiske Omdømme er derfor forskjelligt fra ethvert andet ved den Omstændighed, at det ikke har noget fast udgangspunkt for Bestemmelsen af Subject og Prædicat. Den Bestemmelse, som ellers gjælder i Omdømmet, at Prædicatet skal tilkomme flere Subjecter, er her uanvendelig, thi det Abstracte kommer ikke til Eksistens undtagen i det Concrete, og det Concrete er igjen det eneste Subject, som staaer under Prædicatet af det Abstracte.

§. 159. I det umiddelbare Omdømme, $E - A$, er det Enkelte Subjectet; og det Almindelige er i denne Modsætning ikke bestemt som Object, men som Prædicat (§. 140, Anm.). Denne Bestemmelse har sin Grund deri, at Omdømmet i sig selv er en Slutning (§. 145), eller at Subjectet, der i Omdømmet vel sættes som umiddelbart værende Prædicatet, dog ikke umiddelbart er dette, men middelbart, formedelt det Særskilte, nemlig som $E - S - A$; men saalænge Subjectets Væren er medieret ved et Mellemled, er den kun et Prædicat, som tilføies, endnu ikke Objectivitet, thi Objectet er umiddelbart, eller er det umiddelbart værende Begreb, netop bestemt i Formen af det umiddelbart Værende, eller det er den i Begrebet indbefattede umiddelbare Væren, der paanye udvikler sig deraf, som af sin Grund. (Sammenlign §. 134, hvor denne Væren er bestemt som den Nødvendighed, der skal udvikle sig af Begrebets Frihed; men ogsaa fra dette Synspunkt er den umiddelbar, fordi Nødvendigheden er den ophævede Reflexion; see §. 115, Anm. 1, §. 117, Anm. 1, §. 123, Anm. 1, og §. 124, samt Anm.). Subjectets Bestemmelse som Object istedetfor Prædicat, eller at A i $E - A$ sættes som Objectet, bestaaer altsaa i Mediationens Ophævelse eller i Slutningens Tilbagevenden til det umiddelbare Omdømme, eller deri, at S forsvinder af Slutningen $E - S - A$. Dette er nu allerede skeet ved Systemet af de tre Slutninger. I det nemlig ethvert af de tre Led, barde E og S og A , har vist sig som den forbindende Midte, og som Mediationen af begge de andre, saa er Omdømmet $E - A$ (ligesaavel som de andre to, $S - A$ og $E - S$) vendt tilbage til den Umiddelbarhed, som har Mediationen til sin Forudsætning. Men saaledes er det ikke længere Omdømme, thi E er ikke længere subsumeret under A ; eller A er ikke længere bestemt som det Andet af E , eller som Prædicat, men som det ophævede Andet (det ophæves nemlig, fordi Mediationen S , hvorved det var bestemt som Andet, selv ophæves), følgelig som Subjectet selv. Saa-

ledes er da Subjectet bestemt som Object; og Omdømmet $E-A$ har den Betydning, at Subjectet umiddelbart er Object, eller at Subjectet uden Mediation slutter sig sammen med sig selv, og i denne Form er Object.

Ann. 1. Hvergang i det Følgende $E-A$ forekommer, som Ophævelse af Mediationen, altsaa efter et foregaaende System af Slutninger, betegner det altsaa ikke et Omdømme, men den umiddelbare Eenhed af det Subjective med det Objective. Men i enhver dialectisk udvikling af denne Eenhed kommer Mediationen ved Slutninger atter frem, og i disse betegner $E-A$ igjen et Omdømme, eller Objectet bliver paanyt til et Prædicat, hvorunder Subjectet er subsumeret.

2. Subjectets Bestemmelse som Object er det vigtigste Punct i hele Logiken. Det er det Centrum, hvorom al Philosophie, ligesom de ældste til de nyeste Tider, har drejet sig; det er det Problem, som alle Philosopher, hver paa sin Maade, have forsøgt at løse. I nærværende Fremstilling er det Slutningen, hvorved Subjectet bestemmes som Object. Seet fra det blot psykologiske Standpunct, har denne Bestemmelse ingen anden Betydning, end at Virkeligheden maa svare til det Omdømme, som fremkommer ved en Slutning, eftersom Slutningen er et Middel til Sandhedens Erkjendelse, men Sandheden sættes i Begrebets Overensstemmelse med Virkeligheden, saa at naar denne afviger fra Begrebet, forfejles Sandheden, hvilket ene kan reise sig deraf, at Slutningen har været urigtig. Men denne Betragtningssmaade er høist eensidig og indskrænket. Uden at tale om, at Sandheden er selve Begrebet, og at Virkeligheden, kun for saavidt som den ligeledes selv er Begrebet, er sand Virkelighed, eller meer end Phænomen, saa at der ikke kan være Spørgsmaal om Begrebets Overensstemmelse med hvad der kun er det selv, saa forudsættes i denne Bestemmelse Objectiviteten, som noget Givet, hvilket Subjectet skal bemægtige sig, og i denne Modsætning bliver da Subjectet bestemt som den menneskelige Erkjendelse. Men seet, ikke fra det psykologiske, men fra det logiske Standpunct, faaer Subjectets Bestemmelse som Object en langt dybere og meer omfattende Betydning. Logiken forudsætter nemlig ikke Objectet, men lader Subjectet selv bestemme sig dertil, ligesom den heller ikke bestemmer Subjectet som et menneskeligt, erkjendende Subject, men snarere som det guddommelige, skabende. Slutningen betragtes altsaa ikke som et Middel til Sandhedens Erkjendelse; som et saadant er den kun en Syllogisme, og hvor lidet Syllogismen er brugbar til dette Viemod, er viist i §. 148, Ann. 1; derimod sees her Slutningen som den Virksomhed, hvorved Subjectet bestemmes som Object, eller hvorved den objective Verden (Begrebets Væren og Virkelighed) udgaaer af selve Begrebet, som dets eget immanente Indhold.

Maaden, hvorpaa Philosopherne have opfattet Subjectets Forhold til Objectet, characteriserer de forskjellige Systemer. Alle idealistiske, saavel ældre, som nyere Philosopher have betragtet Subjectet som identisk med Objectet, men have, ligesom Plato til Schelling, forudsat denne Eenhed, medens den her derimod skal udvikle sig, nemlig som Ideen (§. 134). Men mellem de Philosopher, som, istedetfor at lægge denne Eenhed til Grund,

have betragtet enten Subjectet eller Objectet som det Absolute, ere Fichte og Leibniz de, som skarpest have fremstillet Modsætningen, hiin ved at bestemme Subjectet som det Absolute, og Objectet kun som Grændse for Subjectet; denne derimod ved at bestemme Objectet som det Absolute, nemlig som Monade, d. e. selve Substansen, betragtet som det i objectiv Henseende Ene og udeeltbare, men indbefattende Subjectiviteten, i Form af Forestillings-Eenheds forskellige Grader. Da Monaderne, ligesom Atomerne, udgjøre en Flerhed, og ere selvstændige, saa ophæver Leibniz denne Bestemmelse ved de nye Bestemmelser af en Central-Monade eller Monadernes Monade, og af den forudbestemte Harmonie. Saa vel Fichte som Leibniz ere Idealister, men hiin er subjectiv, denne objectiv Idealist. I nærværende Fremstilling er Idealismen begge Dele. Her, hvor Subjectet bestemmes som Object, er den subjectiv; siden, naar Objectet vender tilbage til Subjectet (i Ideen), er den objectiv. Det er den første af disse Bestemmelser, som vi her have at betragte.

Omdøbt nu denne vel kan siges at være subjectiv, saa er det dog paa en ganske anden Maade, end Fichtes udelukkende subjective Idealisme; thi den modsatte Bestemmelse ligger allerede deri, at det er det samme Begreb, der baade er Subject og Object, saa at Begrebet allerede oprindeligen sees som deres Enhed, d. e. som Ideen. Saaledes sees da Objectet ikke her som en blot Indskrænkning af Subjectets Virksomhed, en Indskrænkning, hvorom det er tvivlsomt, enten man helst skal betragte den som et Product af Subjectet, eller (ligesom paa det psykologiske Standpunkt) som en Forudsætning, hvilken Subjectet ikke kan overvinde og bemægtige sig, da i begge Tilfælde Objectet kun er bestemt som det Indifferent, som Grændse, og for saavidt som Subjectets Qualitet; tvertimod er i nærværende Fremstilling Objectet den Væren, som Subjectet, efter isorveien at have optaget den, nu udvikler af sig selv, og altsaa paa eengang baade Subjectets Forudsætning og dets Product. Fremdeles er Objectet ikke Subjectets Grændse eller Qualitet; i denne Betydning er det endnu bestemt som et Andet for Subjectet, og er kun Prædicat i det umiddelbare Dømmeme; men idet Dømmets umiddelbarhed er medieret ved Slutningen, og denne Mediation igjen er ophævet ved Systemet af Slutninger, og vendt tilbage til umiddelbarheden, saa er Prædicatet blevet til Object, og Objectet er i dette Forhold den hele objective Verden, som har samme Realitet som Subjectet, da det ikke er et Andet for dette, men staaer i umiddelbarhedens Forhold dertil.

Subjectets Bestemmelse som Object har altsaa her den Betydning, at al Væren udgaaer af Tanken, og ikke er Andet end den synlige Tanke. Fra samme Synspunkt er denne Bestemmelse opfattet allerede for Aarhundreder siden, nemlig af Anselm af Canterbury, i det af ham opstillede, saakaldte ontologiske Bevis for Guds Tilværelse, men med den Forskjel, at Anselm, ifølge den i de Tidens Logik herskende psykologiske Anskuelse, ikke lagde den logiske Tanke eller det logiske Subject, men den menneskelige Tanke eller det menneskelige Subject til Grund, og heraf vilde udlede Guds Tilværelse. Herved blev nu Sandheden bragt i Form af en simpel Forstands-Slutning, og der frem-

kom et Beviis, som det var let at gjendrive. Det gik nemlig ud paa, at den høieste Tanke maatte indbefatte Tilværelsen, eftersom den ellers ikke var den høieste; men efter Forstands-Slutningen kan der intet Andet uledes heraf, end at Gjenstanden for den høieste Tanke maa tænkes som tilværende. Ikke desmindre ligger dog den Betydning deri, at om end de endelige Ting ere saadanne, hvis Tilværelse ikke følger deraf, at Mennesket tænker dem, saa er Gud (den høieste Tanke) derimod en saadan, hvis Tilværelse nødvendigen er forbunden med den selv.

I nærværende Fremstilling er Subjectets Bestemmelse som Object saa langt fra at være et Beviis for Guds Tilværelse, at det snarere er at ansee som et Beviis for Verdens Tilværelse, thi Objectet er selv det 2det Led i Begrebets Sphære. Begrebet er selv Gud, og de to første Dele af Logiken, som fremstille Begrebets Borden, udgjøre Beviset for dets Tilværen. Men Begrebet vilde ikke være Begreb, isald det ikke var Object ligesaavel som Subject; eller Gud vilde ikke være Gud, isald han ikke manifesterede sig i Verden. Kun for saavidt kan altsaa Subjectets Bestemmelse som Object, da det udgjør Beviset for Verdens Tilværelse, indirecte være et Beviis for Guds. Den directe Slutning fra Begrebet til dets Væren (den, hvorpaa det ontologiske Beviis gaaer ud) fremkommer ikke her undtagen i det System af Slutninger, som Logikens tre Hoveddele udgjøre, og i hvilket Begrebet kan betragtes som Forudsætning, og Væren som Conclusion (§. 158), medens vi i nærværende Fremstilling have gaaet den modsatte Vej.

§. 160. Da Objectet er den af Begrebet udviklede Umiddelbarhed (§. 159), men denne kun har den Bestemmelse, igjennem Reflexionen at gaae over til Begreb, saa vil Objectet nu fremstille denne Bevægelse, hvorved det tilsidst vender tilbage til Subjectet, som Idee. For det Første er det altsaa bestemt som umiddelbart, d. e. som mechanisk Object, og dets Udvikling fra denne Bestemmelse som en ligesaa mechanisk Virksomhed.

B. Subject.

1. Mechanisk Virksomhed.

a) Indifferens.

§. 161. Det mechaniske Object er allerede i sig selv en Fleserhed eller et Aggregat af Objecter, af hvilke det ene er udvortes og ligegyldigt for det andet, d. e. umiddelbart værende. Den mechaniske Virksomhed er selv ligesaa umiddelbar, og kun bestemt

som det ene Objects Tryk eller Stød, som meddeles det andet. Saaledes er den Indifferens, og Indifferensen er selv den mechaniske Kraft.

Ann. 1. Det er at ansee som en Virkning af Begrebets uovervindelige Magt, at selv Physikerne, som just pleie at betragte Kraften som selvstændig imod sin Yttring, ikke desmindre have været nødsagede til at antage den sande Bestemmelse af den abstracte Kraft, nemlig som Indifferensens Kraft, den saakaldte vis inertiae, til hvis Ophævelse i Yttringen udfordres Meddelelsen af et Stød.

2. I den aandelige Verden viser sig den mechaniske Kraft (Indifferens og Inertie) i alle mechaniske Handlinger; i enhver Rundskab, som blot meddeles, uden at opfattes; i alt Sukommelsesværk; i al vibragt Tro, der ikke er Erkjendelse; i al Symbolik og Ceremonie, som bliver til Vane; i alle isolerede Maximer, Principer, Tankesprog, som udrives af deres dialectiske Sammenhæng, og saaledes ikke fattes i deres Sandhed.

b) Bevægelse.

§. 162. Indifferensens Ophævelse formedelst Stødet (den indifferente Krafts Ophævelse i sin Yttring) er Bevægelse.

Ann. Exempler herpaa i den aandelige Verden afgive Drifter, Tilbøieligheder, Instincter, som ere Characterens Bevægelse mod en vis Retning, en Bevægelse, der er fremkaldt ved et blindt, mechanisk Stød.

c) Centralitet.

§. 163. Bevægelsens Resultat er Objectets Tilbagevenden til Indifferens, men til en saadan, der ikke længere er umiddelbar, men medieret, d. e. Hvile, eller Centralitet. Indifferensen, som det Enkelte, gaaer ved Bevægelsen udenfor sig selv, og bliver særskilt; men ved det Særskilte stræber den til Identitet med det Almindelige, eller det tiltrækkende, hvilende Centrum. Identiteten bestaaer altsaa deri, at dens egen Enkelthed ligesaavel er et Centrum, eller at den samme Centralitet tilkommer det Enkelte og det Almindelige, formedelst Bevægelsen, hvori det Enkelte yttre sin Centralitet. Herved fremkommer altsaa Slutningen $E-S-A$ med det deri indbefattede System af Slutninger.

Ann. Den enkelte Planet har samme Centralitet som Solen, eller den enkelte Klobe er selv Centralitet, formedelst Bevægelsen ($E-S-A$). Dens Bevægelse er vendt tilbage til den Indifferens eller Hvile, som ikke længere er umiddelbar. Planeterne kunne siges at hvile i Solen, fordi det er ved Solens Tiltrækning, at deres Bevægelse i en uendelig, ret Linie bliver en Bevægelse i en afsluttet, krum Linie, hvorved deres ubestemte Stræben har opnaaet sit Maal, og er kommen til Hvile; Planeten er hvilende formedelst sin Bevægelse.

Speculativ Logik.

(14)

Men Bevægelsen og Hvilen ere forenede i den enkelte Klode ($S-E-A$); og den enkelte Klode er Bevægelse, formodentlig den almindelige Hvile og Centralitet ($E-A-S$). I enhver aandelig Virksomhed, der sees som mekanisk, er det samme System af Slutninger indeholdt. F. Ex. i Staten er Individets Villie ved dets Fornødenheder og dets Virkefreds sammensluttet med det hele Samfunds Villie, eller med Loven, men ethvert andet af disse tre Led er ligeledes selv Midtpunctet, som forbinder begge de andre.

2. Dynamisk Virksomhed.

a) Differens.

§. 164. Centraliteten er Objectets Tilbagevenden gennem Bevægelsen til Indifferens. Herved har altsaa Umiddelbarhedens Virksomhed fuldendt sit Kredsløb, og Reflexionens begynder. Indifferensen er saaledes ligesaavel Differens. Centraliteten eller den mekaniske Hvile er nemlig en Hvile i Bevægelsen, og folgelig ligesaavel Uro. Denne Differens er, fordi den betegner Reflexionens Sphære, Forholdet mellem det Positive og det Negative (§. 87). Virksomheden er i dette Forhold dynamisk, og Differensen er selv den dynamiske Kraft.

Anm. 1. Den mekaniske Hviles Uro er udtrykt i det centrale Kredsløb. Men selv den hvilende Gjenstand, hvori ingen Bevægelse yttres sig, stræber dog ved sin Tyngde efter Bevægelse mod Jordens Centrum. I Staten er Loven det hvilende Midtpunct, og den individuelle Villies Bevægelse finder sin Hvile heri; men denne Hvile er dens Uro, fordi den bevæger sig om dette Centrum.

2. Ikke blot i den naturlige Verdens Dynamik (Chemien) er Differensen, hvorpaa den hele dynamiske Virksomhed beroer, ligesom den mekaniske paa Indifferensen, bestemt som Reflexions-Modsætningen af det Positive og det Negative (Saurstof og Vandstof, Syrer og Alkalier); men i den aandelige Verden gjælder det samme Forhold. Saaledes er i Almindelighed enhver Følelse eller Trang, som gaaer ud paa at tilfredsstilles, en dynamisk Kraft, der ophæves i Tilfredsstillelsen, som sin Uttring, og ikke behøver Meddelelsen af et udbortes Sted, for at sættes i Bevægelse (§. 161).

b) Affinitet.

§. 165. Differensen er Stræben efter sin egen Ophævelse, nemlig det Positives Stræben efter Forening med det Negative, og omvendt. Denne Stræben er Affinitet.

Anm. Affiniteten er den dynamiske Bevægelse. Naar det differente Object har tilfredsstillet denne Stræben, saa siger man, saavel i Chemien, som i de aandelige Forhold, at det er mæt-

tet. Dynamiske Drifter ere derfor saadanne, som ophæves i deres Tilfredsstillelse, eller mættes. De umættelige derimod ere mechaniske (§. 161, Anm.). De fremstille nemlig en Bevægelse i det Uendelige, der selv i sin Hvile kun er et ideligt fornyet Kredsløb om et uopnaaeligt Centrum; medens Affiniteten derimod har sit Maal, hvori den neutraliseres.

c) Neutralitet.

§. 166. Affinitetens Resultat er Objectets Tilbagevenden til Differens, men til en saadan, hvori Affiniteten er ophævet. Saaledes er Differensen Neutralitet formedelst Affiniteten; og her fremkommer det samme System af Slutninger, som i den mechaniske Virksomhed (§. 163).

Anm. Neutraliteten er den dynamiske Hvile; og denne er ikke Uro, men, som næste §. viser, den gjenvundne oprindelige Hvile eller Indifferensen.

§. 167. Men Affinitetens Ophævelse er Ophævelsen af Reflexions-Modsatningen af det Positive og det Negative; og Neutraliteten er derfor ligesaavel Indifferens, thi med Reflexionens Ophævelse ophæves den dynamiske Virksomhed selv (§. 164), og vender tilbage til Umiddelbarheden af den mechaniske, d. e. til Indifferens (§. 161). Det tredie Led, som er Resultat af denne Ophævelse, og som fremstiller den gennem Reflexionen gjenvundne Umiddelbarhed, altsaa selve Begrebet (§. 137), men som Object, er den teleologiske Virksomhed.

Anm. Ordet Teleologie er stedse brugt til at betegne Læren om Planmæssighed, Middel og Diemed, og forekommer her i samme Betydning, endstjændt det er kommet i en ikke ugrundet Foragt, fordi man har behandlet Teleologien som en egen Videnskab, hvori man paa en barnagtig Maade søgte at udfinde Skaberens Planer og Diemed, selv i de mindste, stedse endelige, ofte endog tilfældige Forhold i Naturen og Menneskelivet.

3. Teleologisk Virksomhed.

a) Diemedet som subjectivt.

§. 168. Saavel i den mechaniske, som i den dynamiske Virksomhed er Begrebet, som reen Objectivitet, udbortes for sig selv, hist som det umiddelbart Ydre, her som den relative og gjensidige Yderlighed af det Positive og det Negative. Men i den teleologiske Virksomhed, som er Begrebets Virksomhed (ligesom den mechaniske er Umiddelbarhedens, og den dynamiske Reflexionens) vender det tilbage til sig selv, og da Begrebet baade er Subject og Object (§. 134), fremstiller det paa nye den samme Modsatning, og

sætter sig, som subjectivt, imod den objective udvortes Verden, men saaledes, at det betragter denne som den Modsætning, der skal ophæves i det selv. Paa det subjective Standpunct er Begrebet, i sin Modsætning til den objective Verden, bestemt som den Hensigt eller Plan, der vel er fattet, men endnu ikke udført, d. e. som subjectivt *Niemed*.

Ann. 1. Overalt, hvor man finder Planmæssighed, slutter man derfor medrette til subjectiv Fornuft og Frihed, som Aarsag til Planmæssigheden. Herpaa beroer det saakaldte teleologiske eller physico-theologiske Beviis for Guds Tilværelse; men dette er, som Beviis betragtet, uden al Kraft, fordi det lider af Syllogismens almindelige Feil: α) at Præmisserne ikke ere beviste; der maatte nemlig isorveien bevises, at de Planer, som vi troe at finde i Naturen og Menneskelivet, ikke blot ere et Foster af vor indskrænkede Forestilling, men Guds egne Planer; β) hvilket da vilde forudsætte Guds Tilværelse, der netop skal bevises; dette er Syllogismens Cirkel; og endelig γ) dens Bequemhed til at bevise det Modsatte finder her ligeledes Sted, da det Noget, hvori vi finde Mangel paa Plan (saasom alle physiske og moralske ufuldkommenheder), ere ligesaa gyldige Beviser for Guds Ikke-Tilværelse, som det Planmæssige for hans Tilværelse. — Beviset er udsprunget fra Menneskets umiddelbare Bevidsthed om det Guddommeliges Nærværelse i Naturen og Menneskelivet, en Bevidsthed, som ligger til Grund for al Kunst og Religion, men det er ogsaa kun i disse Sphærer at den har Gyldighed, nemlig som Følelse og umiddelbar Anskuelse, men idet denne Umiddelbarhed medieres, eller udvikles i en Forstands-Slutning, saa bringes den fra den Form, hvori den gjælder, til en anden, hvori den er uden Betydning.

2. Drifter og Tilbøieligheder, som afgave Exempler paa mekanisk og dynamisk Virksomhed (S. 162, Ann., og S. 165, Ann.), kunne, alt eftersom de ere forbundne med Bevidsthed, eller nærme sig til denne, betragtes som teleologisk Virksomhed. Allerede Dyret, som tilfredsstiller sin Hunger, har en dunkel Bevidsthed af at Modsætningen mellem det selv og den ydre Verden skal ophæves, thi idet det fortærer sine Næringsmidler, forener det sine Objecter med sit eget Subject. Men i den klarere Bevidsthed gaaer enhver Plan ud paa at realiseres, hvilket vil sige, at det subjective *Niemed* først i sin Opfyldelse eller Udførelse, som objectiveret *Niemed*, vender tilbage til sig selv som tilværende, og dette forudsætter deels Erkjendelsen af det Subjectives og det Objectives Modsætning, deels at denne Modsætning erkjendes som Noget, der skal ophæves. Enhver Bestræbelse efter at udføre en Plan er grundet i den klarere eller dunklere Overbeviisning om, at saavel det Subjective, som det Objective er eensidigt, og at Begrebet først er realiseret i Enheden af begge.

b) Midlet.

S. 169. I den Slutning, hvori det subjective *Niemed* er bestemt som det Enkelte, og *Niemedets* Opfyldelse som det Almindelige, hvormed det Enkelte skal sammenslutes,

er Midlet det Særskilte, eller det Bindeled, som forener Hensigten eller Planen med dens Udførelse.

Ann. Selv Ordet "Middel" betyder det mellemliggende Led, der forbinder to Extremes, saa at selve Sproget betegner den teleologiske Virksomhed som en Slutning.

c) Diemedet som objectivt.

§. 170. Resultatet af Slutningen er saaledes den udførte Hensigt eller Plan, eller det opfyldte Diemed, d. e. Diemedet som objectivt; eller: Resultatet er det Dømmeme, hvori det Subjective sammensluttet med det Objective: $E-S-A$.

Ann. Ved denne første Slutning er den teleologiske Virksomhed bestemt blot som endelig, thi Midlet er blot Middel, og Diemedet blot Diemed, eller hvert af dem er absolut bestemt som saadant. Dette udtrykkes i en Sætning, der, som bekjendt, ligger til Grund for den jesuitiske Moral, nemlig at Diemedet retfærdiggjør Midlet, eller at, naar Diemedet er godt, saa er ogsaa ethvert Middel, som fører til dets Opfyldelse, godt. Paa nærværende Standpunct er dette en rigtig, ja udisputeelig Sætning, eftersom den endog er tautologisk; thi et Middel er her netop det, som i sig selv hverken er godt eller slet, men kun for saavidt som det tjener eller ikke tjener til Opnaaelsen af en Hensigt, saa at ethvert Middel, der svarer til sin Bestemmelse, altsaa er godt. Det Falske i den jesuitiske Moral ligger derfor ikke i denne Grundsætning, men deels deri, at den bliver staaende paa dette Standpunct, deels deri, at den med Vilkaarlighed bestemmer som absolut Middel hvad den finder for godt, uden at bekymre sig om, hvorvidt denne Bestemmelse i ethvert Tilfælde er den rigtige.

§. 171. Den anden Slutning, $S-E-A$, giver til Resultat det Dømmeme, at Midlet selv er det Objective, d. e. at Hensigten allerede er opfyldt i Midlet. Og i den tredje Slutning, $E-A-S$, udtrykkes dette endnu bestemtere ved det resulterende Dømmeme, at det subjective Diemed har sin Objectivitet i Midlet.

Ann. 1. I det fuldendte System af Slutninger sees den teleologiske Virksomhed i sin Uendelighed. I den sidste Slutning fremkommer Midlet som Conclusion eller Resultat, og det Objective bliver selv nedsat til Bindeledet mellem det subjective Diemed og Midlet, d. e. det er selv et Middel for Midlet. Saaledes er da Midlet at betragte som høiere, end det, hvortil det fører. Det opnaaede Diemed er selv kun et Middel, og omvendt er Midlet selv at betragte som Diemedet. F. Ex. Ploven er ifølge den første Slutning, $E-S-A$, et Middel til at dyrke Jorden, og derved at forskaffe Mennesket den uundværligste af alle Nydelse, nemlig Brødet. Men denne Nydelse er selv, som forgængelig, underordnet Ploven, hvis Opfindelse betegner et af de vigtigste Standpuncter i Menneskehedens Culturhistorie. Den sandelige Trang til at spise skal blot tilfredsstilles som et Middel til de høiere, aandelige

Hensigters Opnaaelse, og det er denne Trang, formedelt hvilken Ploven er opfundet og vedligeholdt, eller den er selv et Middel for Ploven. Saaledes fremkommer den tredje Slutning, $E-A-S$. Overalt besidder Mennesket i sine Redskaber og Værktøier Midlerne til visse Hensigters Opnaaelse, men disse Hensigter underligge selv den Dialectik, at blive til Midler, hvorimod Redskaberne og Værktøierne, hvorved Mennesket stadigen vedligeholder sit Herredømme over Naturen, ere det Høiere og Vdlere. I sine Midler besidder Mennesket Magt over Naturen; i sine Diemed er han snarere underkastet den.

2. Helt Objectets Categorier staaer nærmest i Forbindelse med Causalitetens. Den mechaniske Virksomhed fremstiller den uendelige Række, hvori hvert Led lige umiddelbart er Aarsag og Virkning. Den dynamiske Virksomhed fremstiller Causalitetens Reflexions-Forhold, nemlig Aarsagens Ophævelse i Virkningen. Endelig den teleologiske Virksomhed fremstiller Berelsvirkningen, eller den Eenhed, hvori Aarsagen er Virkning, og derved sin egen Aarsag. De mechaniske og dynamiske Aarsager kaldes derfor ogsaa virkende Aarsager, de teleologiske derimod Final-Aarsager, fordi det Diemed, der endnu ikke er opnaaet, selv er Aarsagen til den Virksomhed, hvorved det opnaaes, eller fordi det Resultat, hvorefter man stræber, selv er Grunden til denne Stræben.

3. Da, ifølge Systemet af de tre Slutninger, Diemedet bliver til Middel, og Midlet til Diemed, saa er den sande teleologiske Virksomhed kun den, hvori dette Forhold finder Sted. Den jesuitiske Moral (§. 170, Anm.) strandeder paa denne Klippe. Den er i det Practiske hvad Syllogistikken er i det Theoretiske: Mellemledet (Midlet) er overladt til Valg og Godt-befindende, og heri ligger Muligheden af at kunne vælge urigtigt; men i det sande teleologiske Forhold, saavel som i den sande Slutning (og hiint Forhold er selv en Slutning) er Mellemledet ufravigeligen og objectivt bestemt (§. 148, Anm. 1).

§. 172. Objectets tre Bestemmelser, nemlig som mechanisk, som dynamisk og som teleologisk Virksomhed, fremstille den Slutning, hvorved det umiddelbare Object ved det reflecteerte forbinder sig med Objectet som Begreb (§. 160). I den høiere Cyclus af Subject og Object er det Subjectet, der (som det Enkelte) ved Objectet (som det Særskilte) slutter sig sammen med sig selv (som det Almindelige). I denne Slutning, $E-S-A$, er det Almindelige bestemt som Resultat; men efter den tredje Slutning $E-A-S$, er det ligesaavel bestemt som den forbindende Midte, eller som Eenheden af Subject og Object. Denne Eenhed, der tillige er Subjectets Tilbagevenden til sig selv, efter at den objective Verdens Mod sætning er overvunden, og bestemt som den af Subjectet selv fremgaaende Tilværen, er Ideen.

Anm. Det er ovenfor bemærket, at alle idealistiske Philosopher have lagt Subjectets og Objectets Eenhed til Grund, men som en Forudsætning. Hos Plato kaldes denne Eenhed, ligesom her, Ideen; hos Schelling betegnes den som det Absolute. Disse forskjellige Udtryks-

maader ere characteristiske; thi hos Plato er Eenheden en indholdsrig intellectuel Anskuelse, hos Schelling derimod synes den ikke at være Andet end den yderste Abstraction af Subject og Object, d. e. den absolute (umiddelbare) Væren. Men selv betragtet som Idee, kan Philosophien ikke forudsætte denne Eenhed. Dette skeer i al Kunst og Religion, hvilke beroe paa den umiddelbare Anskuelse af Ideen. Philosophien, som, for saavidt den har Ideen til sit Indhold, falder sammen med Kunst og Religion, maa, for tilslige at være forskjellig fra disse, construere hvad de forudsætte som Givet.

§. 173. Ideen, som Eenheden af Subject og Object, udvikler nu paa nye denne Modsætning, som subjectiv og som objectiv Idee, og Eenheden af begge, d. e. den speculative Idee. Men den af Ideen udviklede Modsætning til sig selv, det Objective, erkjender den nu som sin egen og ideelle Verden (den moralske, i Ordets udfrakte Betydning.)

Anm. Den mechaniske og dynamiske Objectivitet (Naturlovene) staaer for os som noget umiddelbart og Givet, hvorover vi ikke udøve nogen Indflydelse. Derimod den moralske Verden (hvorunder ogsaa Statslivet indbefattes) see vi som vor egen Skabning, hvilken vi selv skulle forme og modificere. Her er altsaa den objective Verden rensset fra sit Præg af Umiddelbarhed; den er bleven til en Verden, som ikke er fremmed for Subjectet, eller given; den er tværtimod udsprungen af vor egen subjective Idee, og medieret ved denne. Den teleologiske Virksomhed, hvorved Objectets Modstand efter subjectiv Plan og Hensigt overvindes, er derfor Overgangen fra Objectet (som modsat Subjectet) til Ideen (Eenheden af begge).

§. 174. Ligesom i det Større Ideen i Almindelighed er den resulterende Eenhed af Subject og Object, saaledes er i det Mindre den teleologiske Virksomheds Resultat, nemlig at det subjective Diemed er det objective, Ideens Begyndelse, og betegner den subjective Idees første, umiddelbare Eenhed af Subject og Object, d. e. Livet.

Anm. 1. Livet er selve Ideen i sin Umiddelbarhed, d. e. i den endnu ikke udviklede Forskiel af det Subjective og det Objective. Dette er ogsaa Resultatet af den teleologiske Slutning, nemlig det umiddelbare Omdømme ($E-A$): at det subjective Diemed er identisk med det objective, eller at Subjectet i den teleologiske Virksomhed umiddelbart er Objectet, saa at Objectets Overgang til Idee skeer ved samme Omdømme, som Subjectets Overgang til Object (§. 159). Planmæssighed, Hensigtsmæssighed, Virkning efter Diemed ere Livets eget Begreb, og det, hvori det bestaaer.

2. At bestemme hvad der i sidste Instans eller absolut er Diemed, og ikke Middel, ligger ikke indenfor den teleologiske Virksomheds egne Grændser, men viser sig først i dens Overgang. Det Diemed, der bliver til Subjectets og Objectets umiddelbare Eenhed, altsaa til Idee og Liv, er det absolute. Men i det absolute Diemed er det teleologiske Forhold ophørt.

C. I d e e.

1. Den subjective Idee.

a) Liv.

§. 175. Livet, som den umiddelbare Idee, fremstiller Foreningen og Modsætningen af Subject og Object i deres Umiddelbarhed, følgerlig begge baade som umiddelbart identiske, og umiddelbart modsatte. Det umiddelbare Dømmeme, $E - A$, som er Udtrykket for dette Forhold, viser sig saaledes her i sin umiddelbare Betydning, at Sjælen er forbundet med Legemet, eller at Sjælen er Legemet, hvilket paa eengang udtrykker Subjectets og Objectets Identitet og Forskjel, samt Livets Endelighed og Forgængelighed, fordi Sjæl og Legem umiddelbart ere det Samme, og umiddelbart modsatte, hvilken Umiddelbarhed, som enhver anden, kun har den Bestemmelse at ophæves.

Ann. 1. Tingenes Endelighed bestaaer i Almindelighed deri, at de ere Dømmeme, eller at deres Enkelthed kun er subsumeret under deres Almindelighed (§. 144), saa at denne, som er af videre Omfang, eksisterer i andre Enkeltheder, og kan undvære en vis bestemt. (Maar en Generation af menneskelige Individer forgaaer, bestaaer Menneskeslægten i den følgende Generation). Men i Livet forholde Sjæl og Legem sig ikke som Subject og Prædicat, men som Subject og Object (§. 159), i hvilket Forhold ingen Subsumtion finder Sted. Livet er derfor, som Idee (d. e. Eenhed af Subject og Object) allerede hævet over hiin almindelige Endelighed og Forgængelighed; men som Ideen i sin Umiddelbarhed er det endnu underkastet Endeligheden og Forgængeligheden, men i en særegen Bestemmelse, der i det Følgende nærmere udvikles. Men saameget er her foreløbigt at bemærke, at paa nærværende Standpunct træffer Endeligheden og Forgængeligheden ligesaavel Sjælen som Legemet. Holder man sig nemlig til Bestemmelsen af Sjælens umiddelbare Identitet med Legemet, saa kan hiin ikke bestaae uden dette; og holder man sig til Sjælens og Legemets umiddelbare Modsætning, da maae begge nødvendigen adskilles, fordi de ere umiddelbart modsatte, og Mellemledet mangler; men i denne Adskillelse et Livet ligeledes ophørt.

2. Ved Legemet maa ikke forstaaes blot det naturlige, materielle, men Ordet tages her i den almindelige logiske Betydning, hvori der selv gives aandelige Legemer (f. Ex. et Statslegeme, den udvortes Articulation af et videnskabeligt System, o. s. v.).

§. 176. Men da i den teleologiske Slutning Objectet selv bliver til Middel (§. 171), saa bliver Legemet, istedetfor selv at være Objectet, Bindeledet mellem dette og Subjectet, saaledes at Livet nu fremstilles ved Slutningen $E - S - A$, hvis Betydning

er, at Legemet forbinder Sjælen med den udvortes Verden. Og idet denne første Slutning gaaer over til den anden, $S-E-A$, saa fremkommer det Omdømme, at Legemet selv er Object, eller hører til den for Sjælen udvortes Verden. Og endelig udtrykker den tredje Slutning, $E-A-S$, at Sjælen kun i og ved den udvortes Verden er knyttet til sit Legeme.

Ann. Den første Slutning: "Sjælen er Object formedelst Legemet," er Materialismens; den anden: "Legemet er Object formedelst Sjælen," er Empirismens; den tredje: "Sjælen er kun i den udvortes Verden Gt med Legemet," er Spiritualismens. Men det hele System af Slutninger er Idealismens (§. 157, Ann.).

§. 177. Da nu Systemet af de tre Slutninger er den anden og tredies Tilbagevenden til den første (§. 153), saa fremkommer paanye Slutningen $E-S-A$, med sit umiddelbare Omdømme $E-A$, hvis Umiddelbarhed nu er Resultatet af den ophævede Mediation. I dette Omdømme er A ikke længere bestemt som Legemet, men som den objective Verden i Almindelighed (§. 176); og Betydningen heraf er, at det i sin Umiddelbarhed endelige og forgængelige Liv først ophæver sin Umiddelbarhed, idet Sjælen ned sætter Legemet til Medlemledet mellem sig og den objective Verden, og dernæst i Ophævelsen af denne Mediation vender tilbage til ny Umiddelbarhed, d. e. til nyt Liv. Da nu fremdeles Bindeledet S , eller Legemet, er forsvundet i denne Umiddelbarhed, saa har E ikke længere Betydningen af Sjæl (der blot eksisterer i Forening med og Modsætning til Legemet), men er vendt tilbage til den oprindelige Betydning af Begrebet som Subject, hvori Sjælen vel ikke er tilintetgjort, men ophævet, det vil sige: hævet til et høiere Trin, paa hvilket den er Mere end Sjæl. Den Objectivitet, som betegnes ved A , er da fra nu af kun den, som er objectiv for det begribende eller erkjendende Subject, altsaa kun den, som er Gjenstand for Erkjendelsen. Det i sin Ophævelse til sig selv tilbagevendte Liv er saaledes bestemt som Erkjendelsen eller den theoretiske Idee.

Ann. Mellem de Fordringer, som den almindelige Forestilling pleier at gjøre til Philosophien, ere især to, som hyppigst anføres, nemlig at bevise Guds Tilværelse, og at bevise Sjælens Udødelighed. Hvis Nogen, i den Hensigt at see disse og lignende Fordringer tilfredsstillede, gav sig af med Philosophiens Studium, vilde han, ved det saaledes erhvervede Bekjendtskab med denne Videnskab, som oftest finde noget ganske Andet end han ventede, idet han vilde komme til den Indsigt, at Spørgsmaal om disse Ting ere overflødige, ja i sig selv intetfigende, og at de, som fremsætte dem, selv ikke forstaa deres Betydning, eller vide hvad de spørge om. Hvorledes det forholder sig med Beviserne for Guds Tilværelse, og hvorledes denne Sandhed fremstilles i Philosophien, ikke

som et endeligt, afsluttet Beviis, men just derfor med en uendelig større Beviiskraft, dette er selv Indholdet af hele Logiken, fra dens Begyndelse til dens Ende, og er desuden ved mange enkelte Leiligheder bemærket. Men hvorledes det forholder sig med de forlangte Beviser for Sjælens U dødelighed, kan det her være Stedet at omtale.

At Døden kun skulde være Overgangen til et nyt Liv, hvori Mennesket gjenfandt sig selv, er et for Alle fælleds Ønske; men at man anmoder Philosophien om at bevise den nødvendige Opfyldelse af dette Ønske, er et Tegn paa, at Kunsten, men især Religionen, som skulde stænke den umiddelbare, til intet Beviis trængende Visshed saavel herom, som om Guds Tilværelse, har tabt sin største og vigtigste Indflydelse paa Menneskene. Dette Factum — thi et Factum er det — behøver imidlertid hverken at regnes Kunsten, eller Religionen, eller Menneskene til Last, da det ligesaavel kan forklares af den menneskelige Aands nødvendige Fremgang fra Følelse og Tro til Viden, hvoraf følger en stedse vorende Trang til philosophisk Erkjendelse, saa at man nu mere end nogensinde føler sig utilfredsstillet ved Følelse og Tro, men forlanger at vide hvad man føler og troer, og hvorfor. For saavidt er den til Philosophien gjorte Fordring grundet og retmæssig.

Men i selve Fordringen indblande sig saa mange andre crasse og urensede Forestillinger, at Philosophien ved sit Evar vanskeligen kan tilfredsstille den Spørger, som endnu staaer paa dette Standpunct. Foreløbigen kan den ligefrem bortvise alle dem, som endnu ikke have søgt Besvarelse i Kunsten og Religionen, alle dem, hvilke, ikke som Videnskyltne, men som paatrængende Nysgjerrige, opfatte Spørgsmaalet i den lavere Sphære, idet de begjære at vide, paa hvad Maade Menneskets Liv umiddelbart efter Døden vil fortsættes i Liden og Rummet, om man kommer paa en anden Klode, og paa hvilken, o. s. v. Slige Spørgsmaal, over hvilke allerede Kunst og Religion have hævet sig, kunne saa meget mindre blive Gjenstande for Philosophien, undtagen under Forudsætningen af en ny Erfaringsvidenskab, ifald en saadan var mulig; men selv i dette Tilfælde vilde de kun blive en Deel af den speculative Physik, men falde udenfor Læren om Tanke og Aand.

En mere luttret Forestilling medbringe de, hvis Raisonnement omtrent er følgende: "Det er mig ikke væsentligt at kjende de særegne Betingelser for min tilkommende Eksistens, men kun at komme til Visshed om Evigheden af denne." Men selv dem, som saaledes have reduceret Fordringen, maa Philosophien endnu for det Første anmode om, at de ikke ved Evigheden ville forstaae den uendelige Tid, altsaa den uendelige Række, hvorved det samme Spørgsmaal kun gjentages i det Uendelige, og hvis Bestemmelse overalt er at ophæves, og isærdeleshed her, da Spørgsmaalet ellers paany vilde blive af en physisk, istedetfor logisk Bestaaenhed. Heraf følger da en anden Anmodning, nemlig ikke at betragte det evige Liv som tilkommende, hvorved det atter sættes under Tidens Betingelse, men som nærværende, altsaa en Tilstand, hvori Tiden er ophævet, og som allerede her i Livet skal realiseres. Naar disse Modificationer ere indrømmede, kan man da henvise til nærværende Fremstilling. At Livet, formedelst sin Umiddelbarhed, ophæver sig eller vender tilbage til sig selv i Erkjendelsen, og siden i Villien og i de endnu højere Former, hvilke

Ideen antager, er ikke at forstaae om den Ophævelse, der finder Sted i Døden, men om Livets Ophævelse indenfor sin egen Grændse og ved sig selv; altsaa den Overgang til Erkjendelsens Liv, hvori det umiddelbare Liv allerede har overvundet Døden, inden den indfinder sig, følgerig ikke kan afficeres af denne, og altsaa med Ligegyldighed kan see ned paa det opfaste Spørgsmaal. Saaledes er Livet i den sande Betydning evigt.

Livets Evighed og Sjælens Udødelighed sættes sædvanligen som eensbetydende. Uagtet dog nærværende Fremstilling vindicerer Livet dets Evighed, betragter den Sjælen snarere som dødelig end som udødelig. Ordet "Sjæl" betyder nemlig meget lidt; det udtrykker kun den umiddelbare Mod sætning til Legemet, og følgerig ligesaavel den umiddelbare Enhed med samme, saa at Sjælen ikke kan være bestandigere end Legemet. Sjælen er nemlig ikke Andet end Begrebet af Legemet, og Legemet er Objectiviteten af dette Begreb, eller den synlige Sjæl. Sjæl har Mennesket tilfældes med enhver Naturgjensstand; men den menneskelige Sjæl besidder det Fortrin at ophæve sig selv, og blive til Aand; men den Logik, som ligger til Grund for Aanden, er netop Ideen; denne er Evighed, Uforgængelighed, Fornuft og Sandhed, og kun i den bestaaer alt virkeligt Liv.

Den af den almindelige Forestilling gjorte Fordring til Livets Fornuelse i en evig Eksistens er saaledes udtrykkelig indeholdt i nærværende Fremstilling af Livets i Erkjendelsen fornyede Umiddelbarhed. Ligeledes er det almindelige, menneskelige Haab, at Sjælen efter Døden maatte erholde et nyt og finere Legeme, udtrykt heri som Visshed, idet Erkjendelsen, som det, der er udbortes for Subjectet, bliver dets nye, mere aandelige Legeme (§. 175, Anm. 2). Vil man altsaa vedblive at kalde det erkjendende Subject Sjælen (nemlig Sjælen i Erkjendelsen), saa er ogsaa Sjælens attraaede Udødelighed reddet. Paa Navnet kommer det ikke an; det er Sjælens Identitet med sine høiere Udviklingsformer, som forlanges bevist; og Beviset for denne Identitet ligger i hele denne Fremstilling; men Forskjellen i Identiteten maa heller ikke oversees. Dog er det først i de følgende Udviklinger af Ideen, at Sandheden fuldstændigen kan udtrykkes. Erkjendelsen er nemlig selv endelig (den er det 2det Led i nærværende Trehed); den ophæves derfor i Willien. Men saavel Erkjendelse som Willie udgjøre kun den subjective Idee. Denne bestemmer sig derfor til objectiv, nemlig i den ideelle (moraliske) Verden. Men først som speculativ Idee vender den tilbage til Subjectiviteten og Livets Umiddelbarhed, eller om man vil: til Sjælen af Ideen, nemlig i det Skønne, det Gode og det Sande; disse ere det evige Liv selv, og det eneste Bevis for Eksistensen af dette. I Staten kommer den menneskelige Aand til objectiv Eksistens; i Kunst, Religion og Philosophie vender den tilbage til sin Subjectivitet og sit umiddelbare Liv. I Eksistensen og Evigheden af disse aandelige Former har derfor Livet selv sin Eksistens og sin Evighed, samt Beviset for begge. At fremstille det evige Liv som Aandens Rige, er Ethiken forbeholdt; Logiken kan blot fremstille det Logiske, d. e. den abstracte Tanke deri; den viser altsaa det Samme, men i Form af Ideen, der er Tankens abstractere Form, og ikke, saaledes som Aanden, har Naturen til sin Forudsætning. Desuden er Logiken ikke Læren om den blot menneskelige, men i Almindelighed om

den guddommelige Tanke; men begge ere ikke saaledes modsatte, at den ene ikke skulde være indbefattet i den anden. Naar Ideen og Anden i Almindelighed ere deducerede, eller naar Gud sees som al sand Virkelighed, saa er tillige alt Det beviist, som Mennesket fornuftigviis kan ønske sig; thi Gud er kun Gud, forsaavidt som han er sig selv bevidst, men Guds Bevidsthed om sig selv er Menneskets Bevidsthed om Gud; Tilintetgjørelsen af den menneskelige Bevidsthed vilde altsaa være Guds egen Tilintetgjørelse; men den menneskelige Bevidsthed skal ikke være Bevidstheden om Mennesket, men Bevidstheden om Gud.

b) Erkjendelse.

§. 178. Erkjendelsen, som Livets fornyede Umiddelbarhed (§. 177), er selv i sin Begyndelse umiddelbar, nemlig som Anskuelse, og staaer saaledes under Schemaet af den første (umiddelbare) Slutning, $E-S-A$, hvis Betydning er, at Subjectet, formedelst Erkjendelsen, slutter sig sammen med den objective Sandhed; eller at Subjectet, ved at bemægtige sig Objectet i sin Erkjendelse, ophæver den Modsætning, i hvilken Objectet var det Ydre, det Givne og det Forudsatte. Denne umiddelbare Visshed er Erkjendelsen selv, men som Anskuelse, og ligger til Grund for dens mere udviklede Former. (Sammenlign §. 7, Anm.).

§. 179. Men Anskuelsens Umiddelbarhed maa, som enhver anden, ophæves i sin Modsætning, som er dens dialectiske Udvikling. Herved fremkommer den analytiske Erkjendelse, som staaer under Schemaet af den anden Slutning, $S-E-A$, hvis Betydning er, at Erkjendelsen selv, formedelst Subjectet, slutter sig sammen med den objective Sandhed eller det Almindelige; d. e. at det erkjendende Subject gjør sin Erkjendelse til Gjenstand, eller stiller sig selv imellem sin Erkjendelse og dens Gjenstand, og i denne Stilling seer Gjenstanden sammensluttet med Erkjendelsen. Dette skeer ved at analysere Erkjendelsen, d. e. formedelst Adskillelse og Abstraction at bringe den i Formen af det Abstract-Almindelige. Den saaledes opnaaede Form er Definitionen, hvorved den analytiske Erkjendelse bliver staaende, som ved sit Maal.

Anm. 1. Den Bestemmelse, at den analytiske Erkjendelse er en Analyse af selve Erkjendelsen, ikke af Objectet, er af Bigtighed. Analysen af en geometrisk Figur er en Analyse af Figurens umiddelbare Anskuelse. Selv hvor Objectet adskilles i sine Bestanddele, f. Ex. i Anatomie og Chemie, er dette en Adskillelse af hvad der i den umiddelbare Anskuelse er forenet til Eet. Definitionen, som er Analysens Resultat, er derfor væsentligen at betragte som en Bestemmelse af Gjenstanden, ikke i sig selv, men i Erkjendelsen.

2. Definitionen maa, ligesaavel som Omdømmet og Slutningen (§. 144, 146 og 157), ikke betragtes blot subjectivt, som en menneskelig Tanke-Operation, men objectivt. Ligesom

enhver Ting er et Dmømmme, en Slutning og et System af Slutninger, saaledes er ogsaa enhver Ting en Definition i det erkjendende Subject, nemlig en Subsumtion af det Særskilte under det Almindelige, formedelst det Enkelte; d. e. Erkjendelsens Subsumtion under det Abstract-Almindelige, formedelst det erkjendende Subject.

3. Da det ikke er det Enkelte, men det Særskilte, der subsumeres under det Almindelige, saa er Definitionen ikke et Dmømmme. Det absolut Enkelte kan ikke defineres, men kun det Særskilte. Arten kan defineres, men ikke Individet. Vel kan det bestemte Individ betegnes frem for de andre Individer af samme Art, ved visse Kjendetegn (ellers kunde man ikke kjende det ene Menneske fra det andet); men disse Kjendetegn ere ikke fremkomne ved en Analyse, men findes umiddelbart i den sandfæltige Anskuelse, ikke i den intellectuelle, som er den, hvormed her har været Tale. Fremdeles er det formedelst sin Enkelthed, at det Særskilte subsumeres under det Almindelige, saa at Definitionen i sig selv er en Slutning, der staaer under Schemaet af den anden Figur, *S—E—A*. Enhver Definition har derfor tre Led: 1) Det, som skal defineres, *S*; 2) Subsumtionen under det Almindelige, *A*; og 3) denne Subsumtions Ophævelse, idet den bestemmes som Enkelthed, *E*. Denne Form kan være skjult under det grammaticalske Udtryk, men kan altid findes derunder. F. Ex. den Definition: "Mennesket er et Fornuftvæsen", indeholder de tre Led: 1) Mennesket; 2) et Væsen (Subsumtion under det Almindelige); 3) men et Væsen, som er fornuftigt (Subsumtionens Ophævelse, idet det Almindelige bestemmes som Enkelt). Men det første af disse Led, *S*, sættes paa den ene Side af Copula, og de andre to, *E—A*, sættes paa den anden Side, saa at Definitionen derved bliver til en Sætning, og denne bliver ifølge sin Natur altid en identisk Sætning, hvori Subject og Prædicat kunne ombyttes med hinanden, og heri adskiller den sig ligeledes fra Dmømmet (§. 143, Anm. 1). Hvad man kalder identiske Dmømmmer (§. 144, Anm. 3), ere enten tautologiske Sætninger, eller Definitioner.

4. Da Sproget i sin Betragtningssmaaade ikke gjør Forskiel mellem Dmømmmer og Definitioner, men udtrykker begge ved at forene et grammaticalsk Subject og et grammaticalsk Prædicat ved Copula, saa maa enhver Sætnings Forbindelse udvise, om den er meent som Dmømmme eller som Definition; thi ved en Forverling heraf kan det, som ellers var sandt, blive falsk. Ifald f. Ex. de i Logiken forekommende Definitioner paa Gud og Verden betragtedes som Dmømmmer, da vilde det give den urigtige Mening, at Gud og Verden subsumeredes under visse Almindeligheder, der vare af større Omfang end de selv. Et andet Spørgsmaal er derimod, hvorledes hine Definitioner paa det Uendelige og det Endelige, i hvis successive udvikling hele Logiken bestaaer, forholde sig til hinanden indbyrdes, om nemlig det ene Ledes Væren og Havens af det andet er et Dmømmme eller en Definition. I Tankens udvikling gennem den logiske Trehed gives der et Synspunct, hvorefter enhver af disse Bestemmelser kan gøres gjældende; men heraf følger igjen, at ingen af dem er den gyldige. For saa vidt som man sætter dem under Schemaet af den første Slutning, ere de Dmømmmer; efter den anden ere de Definitioner; og endelig efter den tredje, som

vender tilbage til den første og til det umiddelbare Omdømme, ere de ligemeget Omdømmer og Definitioner, eller Subjectets Modsatning er paa eengang bestemt baade som Prædicat og som Object. (See §. 159, Anm. 1). Dette er den logiske og i Almindelighed den philosophiske Bestemmelse, og i denne ligger Sandheden af begge de andre. Fra dette Synspunct betragtet, kunde Ploucquets Betragtningssmaade (tiltrods for al Urimeligheden saavel i hans logiske Calcul, som i Anvendelsen paa saadanne Sætninger, hvori ingen Slutning ligger, og som folgelig ikke ere Omdømmer) dog maaskee være grundet i en uklar Indsigt i, at de logiske Sætningsbestemmelser ligemeget ere Omdømmer og Definitioner, og at de Sætninger, hvori de fremstilles, derfor ere identiske Sætninger, hvis Subject og Prædicat kunne ombyttes. Dette ligger ogsaa allerede deri, at i enhver Trehed kan saavel det 1ste som det 3die Led hvert bestemmes baade som det Enkelte og som det Almindelige (§. 158, Anm. 4).

5. Naar to Gjenstande, *A* og *C*, have samme fælleds Definition, *B*, saa ere de begge den samme Gjenstand. Dette Resultat faaer da Udseendet af en Slutning ved Definitioner istedetfor Omdømmer, *A—B—C*; men dette er ingen virkelig Slutning, det er kun en Reduction til fælleds Benævnelse, nemlig til den Benævnelse, som udgjør Definitionen. For saa vidt kommer denne Art af Slutning overens med den mathematisk (§. 148, Anm. 2). I Betragtning af, at alle mathematisk Operationer gaae ud paa at finde et nyt Udtryk for en given Størrelse, er ethvert mathematisk Resultat en Definition, hvori det Særskilte underordnes det Almindelige, og deri bestemmes som Enkelt. Dette finder Sted i enhver Equation, selv i den allersimpleste, hvori Analysen næsten er umærkelig. Siger man f. Ex. $12 = 7 + 5$, saa er 7 det Almindelige, som er fælleds for flere Tal, end for 12, men ved $+5$ bestemmes 12 i sin Enkelthed, thi intet andet Tal kunde, ved at føies til 7, udgjøre 12.

6. Hvad man kunde kalde en Slutning fra Definitioner istedetfor Omdømmer, maa altsaa, eftersom Definitionen er en Slutning (Anm. 3), blive en Slutning, hvis Led selv ere Slutninger, og folgelig ikke staae i Forholdet af *E—S—A*, men i det tautologiske Forhold af *E—E—E*, eller *S—S—S*, eller *A—A—A*, eller med andre Ord: det er ingen Slutning. Men hvis den ene Præmissen er et Omdømme, den anden en Definition, saa fremkommer en Tilnærmelse til Slutningen, nemlig *E—S—S* eller *S—S—A*. F. Ex. efter det første af disse Schemata: Cæsar var en Romer (Omdømme, *E—S*); en Romer er den, som er født i Rom (Definition, *S—S*); altsaa var Cæsar født i Rom (Conclusion, *E—S*). Og efter det andet Schema: En Romer er den, som er født i Rom (Definition); den, som er født i Rom, er en Italiener (Omdømme); altsaa er en Romer en Italiener (Conclusion). Men ogsaa her fremstiller Conclusionen ingen ny Sandhed, men kun et nyt Udtryk for det samme Omdømme; og ingen virkelig Slutning finder Sted. Det er ikke ualmindeligt, at see slige Slutninger, enten fra to Definitioner, eller fra eet Omdømme og een Definition, fremsatte med den naive Overbeviisning, at de virkelig ere Slutninger.

§. 180. Den i Anskuelsen indeholdte umiddelbare Visshed om Subjectets Identitet med Objectet i Erkjendelsen, er ophævet i Analysen, hvor Subjectet, som den forbindende Midte mellem sin Erkjendelse og dens Gjenstand, derved tillige adskiller disse, saa at deres Forening blot finder Sted i Subjectet.

Num. Populairere udtrykt: Den umiddelbare Visshed, som finder Sted i Anskuelsen, er gaaet tabt i den analytiske Erkjendelse, i hvilken der opstaaer den Tvivl, at Erkjendelsen og det Erkjendte maaskee ikke stemme overeens udenfor Subjectet; eller at denne Overeensstemmelse maaskee ikke har objectiv Gyldighed, men kun subjectiv, nemlig i og for det erkjendende Subject. Det er af denne Scepticisme, at den kantiske Fornuft-Critik er fremgaaet.

§. 181. Ophævelsen af den umiddelbare Visshed har kun den Bestemmelse, selv at ophæves, og vende tilbage til sit Udspring. Dette sker i den syntetiske Erkjendelse, som staaer under Schemaet af den tredie Slutning, $E-A-S$, hvis Betydning er, at Objectet selv er den forenende Midte, som slutter Subjectet sammen med sin Erkjendelse. Ligesom derfor den analytiske Erkjendelse er Oplosningen af sig selv i Formen af det Abstract-Allmindelige (§. 179), saa gaaer den syntetiske Erkjendelse den modsatte Vej, og bringer det Abstracte i Formen af det Concrete; d. e. den konstruerer Objectet, som Analysen betragtede som givet. Og ligesom den analytiske Erkjendelse ender med Definitionen (§. 179), saa begynder den syntetiske Erkjendelse med denne.

Num. Paa samme Maade som Slutningen kan fremstilles i en Syllogisme, kan den syntetiske Erkjendelse bringes i den ydre Form af en Fremgang fra Definitioner til Inddelinger og Læresætninger, hvilke sidste, fremstille paa en særegen Maade, faae Navn af Problemer. Om denne Udparcelleren af den syntetiske Erkjendelse gjaelder, i det Hele taget, det Samme som om Slutningens Udsykning i Syllogismer, hvorpaa den desuden beroer. De samme Grunde tilstede derfor ogsaa dens Anvendelse i Mathematiken, indenfor de betegnede Grændser (§. 148, Num. 2), men forbyde den i alle andre Videnskaber. Den Euclid'ske Geometrie er et glimrende Exempel paa den syntetiske Lærebbygning; men Spinozas Anvendelse af den geometriske Methode paa Philosophien rober allerede i sig selv sin Urimelighed; og Wolf, som ikke blot vilde beholde den i Philosophien, men endog indføre den i aldeles empiriske Fag, s. Ex. Bygningskunst og Fortification, gav derved et levende Exempel paa dens Uanvendelighed i alt Det, der forlanger en anden Art af Evidens, end den geometriske.

c) Villie.

§. 182. Uagtet Slutningen $E-A-S$, som fremstiller den syntetiske Erkjendelse, er Tilbagevenden til Anskuelsen, eller den umiddelbare Slutning $E-S-A$, saa er denne

Tilbagevenden endnu ikke skeet, eftersom Resultatet af den synthetiske Erkjendelse endnu ikke er $E-A$, men $E-S$. Overgangen fra $E-A-S$ til $E-S-A$ (§. 153) falder derfor udenfor Erkjendelsen, for saa vidt som denne (saaledes som her) betragtes som subjectiv og endelig (fordi den er det 2det Led i den subjective Idee). Ivertimod er denne Overgang hele Erkjendelsens Tilbagevenden til det umiddelbare Omdømme $E-A$, d. e. til Livet (§. 175). Saaledes er den Villien eller den practiske Idee.

Num. 1. Ogsaa den almindelige Forestilling betragter den endelige Erkjendelse som Modsatning til Livet, og antager, at den først ved Villien eller i det Practiske, altsaa ved Anvendelse paa Livet, selv erholder Liv.

2. Erkjendelsens Bestemmelse som Villie erfares i Mangelen paa Tilfredsstillelse ved Erkjendelsen, fordi denne, som endelig, danner en uendelig Række, eller fremstiller sig som det Uopnaaelige. I Følelsen af denne Mangel ligger Subjectets Trang til at danne en objectiv Verden, der, som dets eget Værk, er overstuelig. (Hvorledes det herved paany kommer ind i den uendelige Progression, vil strax vise sig). Under alle Forhold har Villien sin Oprindelse i Følelsen af en Mangel, som i Almindelighed er Subjectets Adskillelse fra Objectet. Hos Dyret og hos det nyfødte Barn er denne Følelse Hunger, og Villien yttres sig som Stræben efter at forene det Objective med det Subjective, Næringsmidlerne med det Individ, som trænger til dem. Men ogsaa den moralske Villie vækkes og styrkes ved Modgang og Modstand, d. e. ved Følelsen af det Manglende.

3. Villien viser sig her som det, der har Erkjendelsen til sin Forudsætning. (Uden Erkjendelse gives ingen Villie). Siden, naar den objective Idee bestemmes som speculativ, viser Villien sig som Forudsætning for Erkjendelsen. (Uden Villie gives ingen Erkjendelse). Dette beroer paa Systemet af Slutninger, hvori ethvert Led bliver Mellemled. At man nogenfinde har kunnet opfatte det Spørgsmaal, om ikke en god Villie var bedre end en dyb Erkjendelse, Dyden bedre end Intellectualiteten, eller det dydige Menneske fortrinligere end det kloge, viser, hvor ringe Tanker Moralitetens Apostle have om deres eget Evangelium.

§. 183. I det umiddelbare Omdømme $E-A$ er E bestemt som Villien, og A som den objective Verden, hvormed Subjectet, som Villie, veed sig identisk. Objectiviteten i denne Bestemmelse er altsaa ikke længere fremmed for Subjectet, men er, som den af Ideen udviklede Objectivitet, Subjectets egen Verden, hvilken det erkjender som sin, d. e. som sit eget Værk, hvilket det selv overseer og behersker, og i denne Erkjendelse har Vissheden om sin Identitet dermed. I denne Form er Ideen bestemt som den objective Idee.

Ann. Williens Frihed er her bestemt som resulterende Frihed, fremgaaet af Erkjendelsens Nødvendighed (§. 133). Denne Nødvendighed udvikles nu igjen af den frie Willie i den af den selv frembragte ideelle Verden, der er nødvendig, fordi dens udspring var frit. Af den i Williens Verden (den ideelle Verden) grundede Nødvendighed fremgaaer endelig den frie, den uendelige Erkjendelse (den speculative Idee).

2. Den objective Idee.

a) Idealet.

§. 184. Da den objective Idee er Subjectets (Begrebets) egen Objectivitet (§. 183), saa er den at hense under de Bestemmelser, som gjælde for den objective Virksomhed, der er Begrebets egen, d. e. for den teleologiske Virksomhed (§. 168). I sin Umiddelbarhed, eller som subjectivt Middel (samme §.) er den Idealet.

Ann. Idealet er den subjective Bestemmelse af det Fuldkomne i Almindelighed, ikke af denne eller hiin Fuldkommenhed isærdeleshed; tvertimod ophæves det ved enhver speciel Bestemmelse, da denne, som Grænse, giver det Tilværen eller Virkelighed, og bliver til det realiserede Ideal, d. e. det Ideal, som ikke længere er Ideal. Der gives derfor ikke mange Idealer, men kun eet, nemlig Fuldkommenhedens. Det Skønne, det Gode og det Sande ere forskjellige Sider af den realiserede Fuldkommenhed, d. e. af den speculative Idee, som er virkelig, men i sin Virkelighed har det ophævede Ideal til Forudsætning. At forestille sig Idealer saavel for hine Former af den speculative Idee, som og for endelige og indskrænkede Gjenstande (f. Ex. en Helt, en Statsmand, et Menneske i Almindelighed, eller endog en Klædebragt, et Huus o. s. v.) er en tom Betragtningssmaade, der er forsvunden baade af Historiefortællingen og af Kunsten, baade af Moral, Politik og Æsthetik.

b) Den ideelle Verden.

§. 185. Midlet (§. 169), som forbinder Idealet med dets Opfyldelse, er den af Willien frembragte Objectivitet, d. e. den ideelle Verden.

Ann. Den ideelle Verden er den, hvori Willien stræber at realisere det Fuldkomne, der endnu ikke er bestemt som det Skønne, det Gode og det Sande, men kun har den ganske ubestemte eller negative Bestemmelse af Fuldkommenhed i Almindelighed (saasom den lykkeligste Tilstand, den evige Fred, o. s. v.).

§. 186. Idealets egen Ufuldkommenhed viser sig deri, at det søger Fuldkommenheden, og nedsætter den ideelle Verden, som er virkelig (den moralske og politiske Verden) til et Middel. I sin Nærmelse til Fuldkommenheden bliver dette Middel en uendelig Række, saa at Idealet aldrig bliver realiseret, eller dets Omdømme aldrig bliver til en Slutning.

c) Det Fuldkomne.

§. 187. Den uendelige Række kan blot ophæves derved, at Idealet selv ophæves, d. e. betragtes som realiseret i den virkelige, ideelle Verden. Det realiserede Ideal er Diemedet som objectivt (§. 170), eller det Fuldkomne, og giver Slutningen $E-S-A$, hvori den ideelle Verden er subsumeret under det Fuldkomne, og Idealet under hiin, altsaa ogsaa under dette; hvilket vil sige, at Idealet selv er det Fuldkomne, men formedelst den ideelle Verden, udenfor hvis Virkelighed det selv ikke er virkeligt. Heri ligger den anden Slutning, $S-E-A$, d. e. at den ideelle Verden selv er det Fuldkomne formedelst Idealet; og den tredie, $E-A-S$, d. e. at Idealet er selv den ideelle Verden, formedelst Fuldkommenheden. Ved dette Kredsløb af Slutninger er Forskjellen mellem Willien og dens Verden, eller den sidste Modsætning af det Subjective og det Objective hævet. I denne sidste Form er Ideen den absolute eller speculative Idee.

Anm. Den theoretiske Idee, Erkjendelsen, som paa Grund af sin Endelighed bestemte sig til den practiske, Willien, vender i den speculative Idee tilbage til Erkjendelsen, men som uendelig. Kun ved Erkjendelsen af det Uendelige forsvinder Modsætningen af det Virkelige og det Fuldkomne; og i denne Erkjendelse er ligesaavel Modsætningen af Theorie og Praxis forsvunden, og hævet til sin Eenhed. Al Theorie er ufuldkommen, fordi dens Bestemmelse, det Practiske, ligger udenfor den; al Praxis er ligeledes ufuldkommen, fordi den stræber efter en Fuldkommenhed, som ligger udenfor det Virkelige. Først i det Skjønne, det Gode og det Sande ere alle Modsætninger hævede; Erkjendelse og Willie, Theorie og Praxis ere her forsonede med hinanden, og Ideen er i disse Former ikke enten det som er, eller det som bør være, men begge Dele paa eensgang, eller det som Idee realiserede Ideal.

§. 188. Den subjective, den objective og den speculative Idee fremstille Slutningen $E-S-A$ med det deri indeholdte System, hvoraf Slutningen selv fremgaaer som Resultat (§. 153), og har den Betydning, at den subjective Idee er speculativ formedelst den objective, eller at den speculative Idee er Objectivitetens Tilbagevenden til Subjectivitet, og nærmest til Subjectivitetens Umiddelbarhed, eller Livet, da Resultatet af Slutningen $E-S-A$ er den subjective Idees umiddelbare Dømmeme, $E-A$ (§. 175).

3. Den speculative Idee.

a) Det Skjønne.

§. 189. Den speculative Idee i sit umiddelbare Udtryk er det Skjønne eller den æsthetiske Idee.

b) Det Gode.

§. 190. Den dialectiske Udvikling af denne Umiddelbarhed er det Gode eller den religiøse Idee.

Ann. 1. Den speculative Idees Dialectik er en saadan, som er sig selv bevidst, og seer sin Dohævelse i Resultatet. Det Gode er vel den Form af den speculative Idee, hvori Subject og Object, der i det Skønne umiddelbart ere forenede (som æsthetisk Anskuelse), træde ud fra hinanden i en Modsatning, nemlig som Stræben efter Fuldkommenhed, men som en Stræben, der erkjender sig selv for det Fuldkomne, eller veed, at det Gode netop er realiseret i denne Stræben.

2. I nyere Tider har man dannet en egen Videnskab, som man har givet Navn af Moral, og hvis Idee skulde være det Gode, men saaledes som det forekommer i den menneskelige Bevidsthed; altsaa en philosophisk Videnskab paa en psykologisk eller anthropologisk Grund. Den græske Philosophie, hvori den speculative Idee var Sjælen, kjendte ikke til denne Lurus-Artikel af en Videnskab, og havde medrette ingen Forestilling om en Moral, der skulde besidde selvstændig Gyldighed udenfor Politik og Religions-Philosophie. Den betragtede det Moralske i de store og imponante Former af Statslivet og det religiøse Liv, og neddrog det ikke til det smaalige, individuelle Standpunct. Den ideelle Verden (§. 185) i sin sande Bestemmelse er Staten; for saa vidt som Moralen staaer under den objective Idee, er den altsaa underordnet Statslæren, og den eneste Pligt i denne Sphære er at adlyde Loven. Den simple Bemærkning, at man, uden at overtræde Loven, kan foretage flette Handlinger, og at man kan befordre det Gode i saadanne Forhold, hvor Lovene Intet befale, leder til Bestemmelsen af det Gode som en moralsk Sphære, der staaer over den politiske. Men i denne Bestemmelse er det Gode speculativ eller absolut Idee, og saaledes væsentligen Erkjendelse af Gud, men en Erkjendelse, der ligesaavel er practisk, som theoretisk, hvilket gjælder om alle Former af den speculative Idee; men det Gode adskiller sig fra de andre derved, at dets Erkjendelse er i Formen af Tro, d. e. umiddelbar Visshed eller Overbeviisning. Naar denne Umiddelbarhed, saaledes som hos Kant, gjøres til en categorisk Imperativ, saa afklædes den sin væsentligste Bestemmelse, nemlig Erkjendelsen. Den Moral, som har det Gode til Gjenstand, er folgelig underordnet Religionen, og maa ganske udvikles af denne, ligesom den anden af Statslæren. Mennesket er kun Borger af Staten og af Guds Rige; udenfor disse har han ingen Moral.

c) Det Sande.

§. 191. I den Slutning, hvori det Skønne er bestemt som *E*, og det Gode som *S*, er det tredie Led eller *A* det Sande eller den philosophiske Idee, som Resultatet af det Skønne og det Gode, eller af den æsthetiske og den religiøse Idee: *E—S—A*. Ligefom det Gode her er Mellemledet, saaledes bliver i den anden Slut-

ning, *S—E—A*, det Skjønne, og endelig i den tredie, *E—A—S*, det Sande Enheden af begge de andre.

§. 192. Formedelst Systemet af Slutninger ere det Skjønne, det Gode og det Sande altsaa ikke underordnede hinanden, men hvert af dem er, som forenende Midte, Totaliteten af den speculative Idee. Kun for saa vidt som det Sande er den speculative Idees sidste og altsaa concreteste Form, er det tillige den høieste, som indbefatter de foregaaende. Ligesom Begrebet er Logikens Resultat, men denne Videnskab, inden Resultatet fremkommer, er en Vorden deraf, saaledes gjælder det Samme om Begrebets sidste, concreteste Bestemmelse, det Sande, der baade er Resultatet af det Skjønne og det Gode, og tillige den Enhed, hvori de begge ere grundede.

Ann. 1. Det Sande er deels den abstracte Enhed af det Skjønne og det Gode; eller Sandheden er det, hvori det Skjønne og det Gode komme overens; men det Sande er ligesaavel deres Resultat, eller den concrete Enhed, hvori de opløses. Den philosophiske Idee er saaledes det Første, thi af denne Kilde er al Kunst og Religion udsprungen; men den er tillige det Sidste, for saa vidt som de Former, under hvilke Kunst og Religion fremstille den speculative Idee, nemlig som Anskuelse og Tro, endnu ikke ere de høieste, og derfor indeholde Nødvendigheden af at udvikles til denne, som er Viden. Men denne er kun da den høieste, naar den indbefatter begge de andre, og saaledes, ligesom disse, er paa eengang lige subjectiv og objectiv, lige theoretisk og practisk. Denne Art af Superioritet viser Philosophien derved, at den bringer Kunst og Religion under sig, ved at optage dem i sig selv, nemlig i Kunst-Philosophien (Æsthetiken) og i Religions-Philosophien, hvorimod Kunst og Religion ikke kunne sætte sig i samme Stilling til Philosophien, men kun til den speculative Idee i Almindelighed.

2. De i vore Tider saa ivrigen førte theologiske Stridigheder lade sig for største Delen henføre til tvende Hovedpuncter: Kirkens Forhold til Staten, og Religionens Forhold til Philosophien. Kun det sidste kan det her være Stedet at berøre.

Hvorledes nærværende System bestemmer dette Forhold, følger umiddelbart af Paragraphen, ja af den blotte Orden, hvori den religiøse og den philosophiske Idee ere fremstillede. Uagtet Striden angaaende dette Punct i sig selv er en Rangstrid mellem Religion og Philosophie, saa har den dog for saavidt ikke antaget denne Form, som den blot er ført indenfor Theologiens egne Grændser, og ikke mellem Theologer og Philosopher, men mellem Theologer af to forskjellige Partier. Paa en Maade er saaledes Philosophien bleven udenfor en Strid, som ikke desmindre angaaer den, uagtet den selv hverken er bleven angreben, eller har faaet Anledning til at forsvare sine Interesser. Men en Folge heraf er, at de, som forsvare Philosophiens Rettigheder, Rationalisterne, ofte have villet gjøre den endelige Erkjendelse, istedetfor den speculative, gjældende imod Troen, hvis Forsvarere,

de Orthodoxe, have modsat sig en saadan Anmasselse. Naar den Orthodoxie, som sætter Troen over Videt, skal bekæmpes, da kan det ikke skee med den sædvanlige Rationalismes Vaaben; thi den endelige Erkjendelse, hvorpaa denne støtter sig, finder saa mange lavere Indskrænkninger, hvilke den ikke kan overvinde, at den Stranke, som Troen sætter for den, saa meget mindre kan bortryddes, thi den religiøse Idee er af speculativ Natur, og derfor kan ene den speculative Erkjendelse maale sig med den. Philosophien, som indrømmer Religionen den Plads, som tilkommer den, nemlig i den for begge fælleds Sphære, hvori den endelige Erkjendelse ikke er Dommer, lader ved Anerkjendelsen af den speculative Idee, som Religionen fremstiller i sin eiendommelige Form, Religionen vederfares Ret, og nyder derved samme Ret, eftersom hiin Form opløses af sit Indhold, der er af den Bestaafenhed, at det nødvendigen maa ophæve enhver Forudsætning, og give det, som er en dunkel Baggrund for Troen, den Gjennemsigthed, der ikke længere gjør Modstand imod Tankens Lys.

§. 193. Den philosophiske Idee er for saa vidt ikke Philosophien, som den selv kun er Begrebet eller Sjælen af denne. Men som Idee er den paa den anden Side Philosophien selv, for saa vidt som den er dennes egen Philosophie. Saaledes er den den logiske Idee, eller den abstracte Tanke selv, men i sin concreteste Form. I denne er Logiken fuldendt, og den har ikke Andet tilbage, end at erhverve sig Bevidsthed om, at den staaer ved sit Maal, hvorledes den er kommen dertil, og hvorhen den stræber i Philosophiens videre Udvikling.

Den logiske Idee er Logikens sidste Udviklingsstrin, som, fordi det er det sidste, netop derfor er Forudsætning for det første. Den yderste Abstraction af denne concrete Skikkelse er den umiddelbare Væren, den ringeste af de Bestemmelser, som den indeholder (fordi den er den abstracteste), men tillige den vigtigste (fordi den er den første og meest omfattende). I den logiske Idee er Logikens Kredsløb fuldendt, Enden falder sammen med Begyndelsen, eller det Concreteste med det Abstracteste.

Maaden, hvorpaa den er kommen til sit Maal, eller dens Methode, er en Fremgang igjennem større og mindre Kredse af den logiske Trehed. Denne Fremgang er analytisk, eftersom der i ethvert nyt Led kun sættes hvad der var indeholdt i det foregaaende; men den er tillige syntetisk, eftersom det, der sættes i det nye Led, endnu ikke var sat i det foregaaende. Den blot analytiske eller blot syntetiske Erkjendelse er blot Erkjendelse af det Endelige. Sandheden er Erkjendelsen af det Uendelige, og denne er paa eengang baade analytisk og syntetisk. Endelig er Fremgangen gennem

den logiske Trehed tillige en Tilbagegang, og heri aabenbarer sig Slutningens Fornuft (§. 156).

Den logiske Idee, som et indenfor sin egen Sphære fuldendt og affsluttet Heelt, maa altsaa i sin videre Udvikling gaae udenfor sig selv, og bestemme sig som et Andet for Tanken, d. e. som Natur. Og idet Naturen siden, som Aand, vender tilbage til Tanken, viser den logiske Idee sig deels som Tankens Enkelthed, der ved Naturen slutter sig sammen med Aandens Almindelighed; deels som Tankens Almindelighed, der particulariserer sig i Naturen, for derfra at samle sig til Aandens Enkelthed. Det første Synspunct er den Slutning, hvori Tanken formedelt Naturen er subsumeret under Aanden; det andet er den, hvori Aanden, ligeledes formedelt Naturen, er subsumeret under Tanken; og i enhver af dem ligger fremdeles det hele System af Slutninger. Her ender altsaa Logiken, og den speculative Physik begynder.

Indholds-Fortegnelse.

hvis Bestemmelse især er, at lette Oversigten af Systemet.

Indledning Side 3.

Logik.

I. Væren.

A. Qualitet.

1. Absolut Væren.

- a) Væren og Intet . Side 11.
- b) Vorden 12.
- c) Tilværen 14.

2. Tilværen.

- a) Noget —
- b) Andet 15.
- c) Et 16.

3. Enhed af Væren.

- a) Et 17.
- b) Flere —
- c) Quantitet 18.

B. Quantitet.

1. Absolut Quantitet.

- a) Continuitet og Discretion —
- b) Størrelse i Almindelighed 19.
- c) Bestemt Quantum . . —

2. Quantitativ Tilværen.

- a) Enhed 20.
- b) Antal —
- c) Tal —

3. Enhed af quantitativ Væren.

- a) Sum 21.
- b) Product 22.
- c) Quadrant —

C. Modalitet.

1. Absolut Modalitet

- a) Intensiv og extensiv Størrelse 24.
- b) Potens —
- c) Intensitet 25.

2. Forhold.

- a) Ligefidet Forhold . . . —
- b) Uligeidet Forhold . . . 26.
- c) Grad —

3. Maal.

- a) Absolut Maal 27.
- b) Det Incommensurable . 28.
- c) Specifikt Maal —

Overgang fra Væren til Grund
og Væsen 30.

II. Grund.

A. Væsen.

1. Absolut Grund.

- a) Identitet og Forskjel, el. Det Positive og det Negative 40.
- b) Den vordende Grund . 47.
- c) Den tilværende Grund . 48.

2. Eksistens.

- a) Ting —
- b) Egenskaber 49.
- c) Realitet —

3. Realitet.

- a) Materie 50.
- b) Form 52.
- c) Phænomen 53.

B. Phænomen.

1. Absolut Phænomen.

- a) Mulighed og Umulighed 54.
- b) Tilfælde 55.
- c) Virkelighed 57.

2. Virkelighed.

- a) Indhold 59.
- b) Omfang —
- c) Totalitet 60.

3. Totalitet.

- a) Det Hele 63.
- b) Delene 64.
- c) Nødvendighed 65.

C. Nødvendighed.

1. Absolut Nødvendighed.

- a) Indre og Ydre, eller: Kraft og Uttring . . . 68.
- b) Styrke 71.
- c) Magt 72.

2. Causalitet.

- a) Årsag 74.
- b) Virkning —
- c) Berelvirkning —

3. Substantialitet.

- a) Substans 77.
- b) Accidens 78.
- c) Begreb 79.

Overgang fra Grund til Begreb
og Subject 80.

III. Begreb.

A. Subject.

1. Absolut Begreb.

- a) Det Almindelige 85.
- b) Det Særskilte 86.
- c) Det Enkelte —

2. Omdømme.

- a) Subject 87.
- b) Prædicat —
- c) Slutning 92.

3. System af Slutninger.

- a) $E-S-A$ 97.
- b) $S-E-A$ —
- c) $E-A-S$ 98.

B. Object.

1. Mechanisk Virksomhed.

- a) Indifferens 104.
- b) Bevægelse 105.
- c) Centralitet —

2. Dynamisk Virksomhed.

- a) Differens 106.
- b) Affinitet —
- c) Neutralitet 107.

3. Teleologisk Virksomhed.

- a) Middel som subjectivt —
- b) Middel 108.
- c) Middel som objectivt 109.

C. Idee.

1. Den subjective Idee.

- a) Liv 112.
- b) Erkendelse 116.
- c) Villie 119.

2. Den objective Idee.

- a) Idealet 121.
- b) Den ideelle Verden . . —
- c) Det Fuldkomne 122.

3. Den speculative Idee.

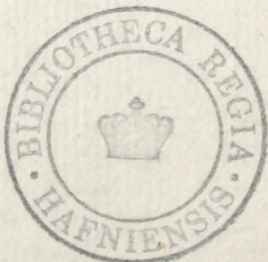
- a) Det Skjønne —
- b) Det Gode 123.
- c) Det Sande —

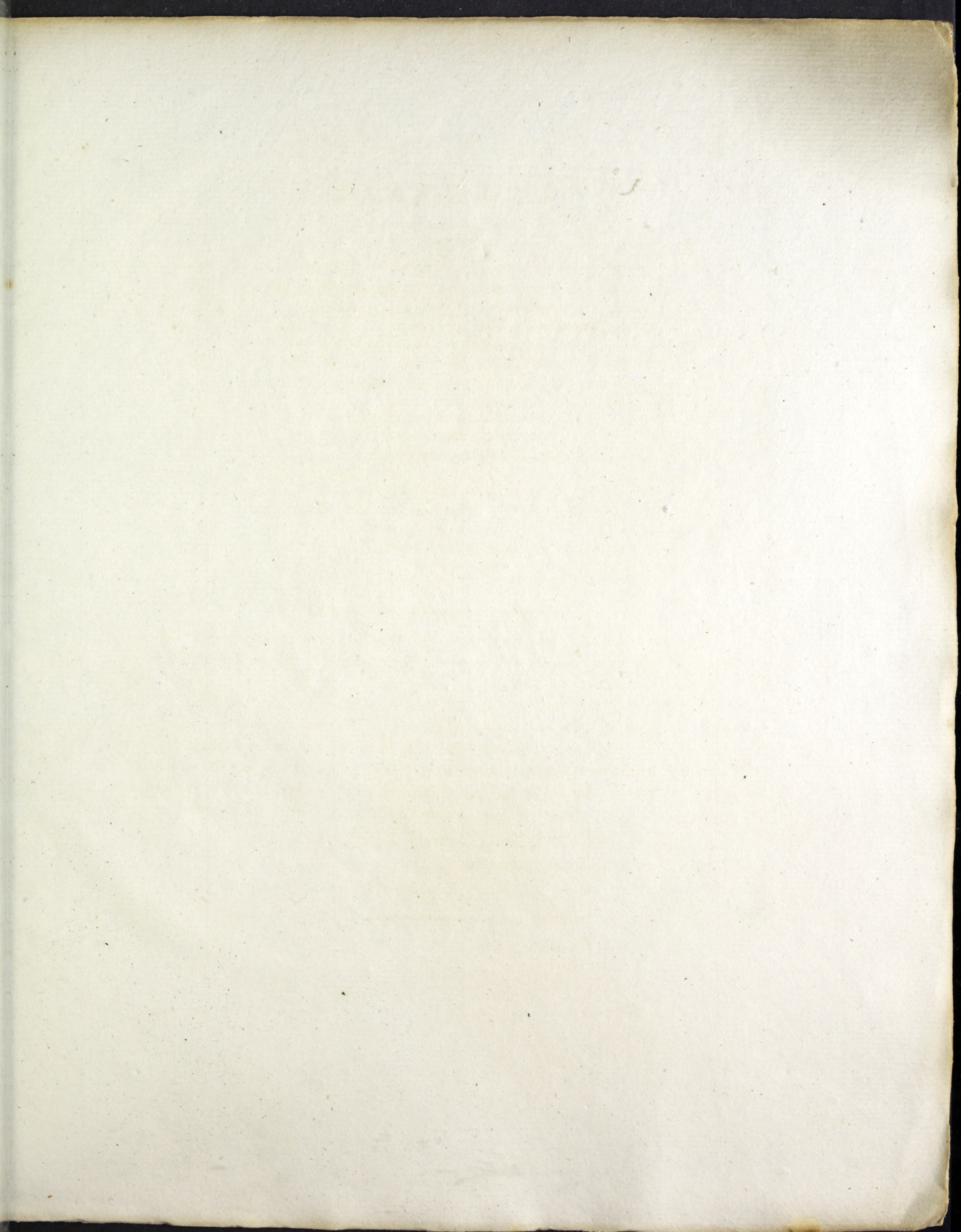
T r y k f e i l.

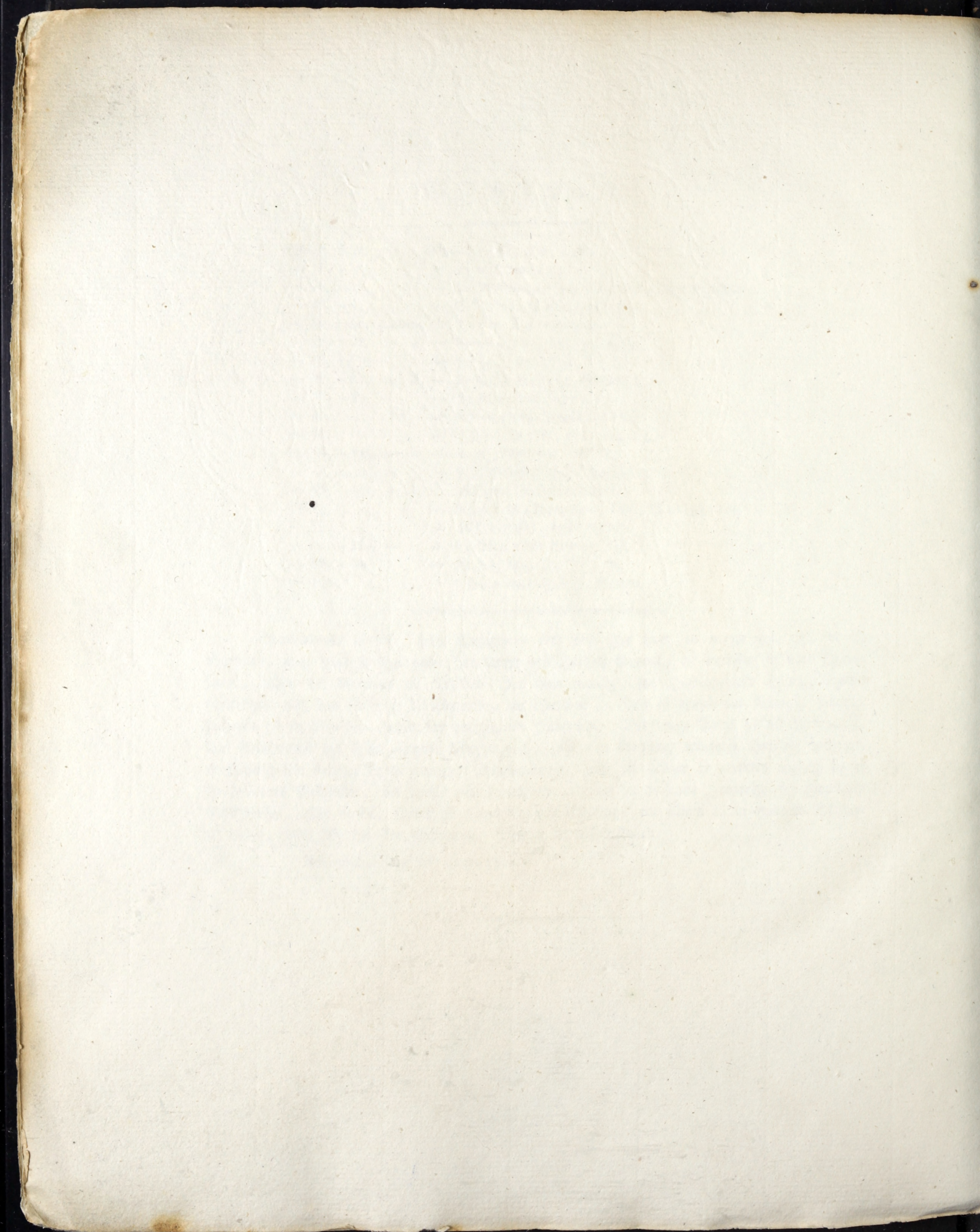
Side 4, §. 4,	Lin. 2: egne, læs: egen.
— „ — „,	— 4: det, læs: de.
— 10, — 25,	— 2: Bindetegnet ved Enden af Linien udelades.
— 18, — 43,	— 6-7: læs: Continuiteten.
— 20, — 46, Anm. 6,	— 1: læs: Antinomie.
— 22, — 52, — 1,	— 3: udgjøre, læs: udgjør.
— 30, — 68,	— 7: for, læs: fra.
— 31, — 69, — 2,	— 1: Efter Potens tilføies: i.
— 37, — 83,	— 2: vor, læs: vore.
— 46,	— 5 f. n.: læs: umiddelbare.
— 62,	— 5 f. o.: skulle, læs: skulde.
— 64, — 110, — 2,	— 8: Række, læs: Række.
— „ — „ — „,	— 11: Eenhed, læs: Heelhed.
— 67, — 111, — 5,	— 13: læs: Chiromantie.
— 72,	— 9 f. n.: Muligheden, læs: Muligheder.
— 77,	— 10 f. o.: ved, læs: med.
— „ — 124, —	— 4: Efter ikke tilføies: til.
— 87, — 140,	— 2: 25, læs: 35.
— 101,	— 7 f. n.: barde, læs: baade.

Nærværende Skrift, som Forfatteren ikke blot har havt en meget kort Tid til at udarbejde, men hvorved han ogsaa har været den Fordeel berøvet, at overskue sit hele Manuscript, inden det leveredes til Trykken (det blev nemlig, for Hurtighedens Skyld, trykket samtidigt med den skriftlige Udarbejdelse, alt eftersom en Deel af denne var færdig), trænger saaledes til en Revision, inden det overleveres Publicum. Det ringe Antal af 50 Exemplarer, som Forfatteren har ladet astrykke foruden dem, som den kongelige militaire Højskole benytter, er selvfølgelig ikke bestemt til at komme i Boghandelen, men til privat at uddeles mellem de af Forfatterens Bekjendte, om hvilke han forudsætter, enten at de have Interesse for speculativ Philosophie, eller at de, formedelst deres litteraire Stilling, ere istand til at meddele Skriftet til andre, ham selv maaskee ubekjendte, Venner af Videnskaben.

Kjøbenhavn den 26de Juni 1832.

libel/61 - foto: 206.869

